Ariſtotelis tres de anima libri per Ioannem Argyropylum e greco in latinum traducti.

Epigramma extemporarium in Ariſtotelis de aia libros.

Pythia fatidici monuere oracula phœbi
    Delphica quin etiam marmora ſculpta ferunt:
Et ſapiens Chilon Spartanæ gloria terræ
    Seipſum conetur noſcere quęq; iubet.
Hunc iuuenis teneræ uirili ſub flore iuuentæ
    Hæc lacedæmonii iuſſa capeſſe uiri
Stelliferi legem ſi non miraris olympi
    Orbiuagos currus: multimodaſq; uias.
Conſpice diſparili concretam ſemine molem
    Admirare domus carnea clauſtra tuæ.
Diſſona quur placidam ſeruet mixtura quietem
    Quur bene dædaleum ſic coaleſcat opus.
Eſt animus nobis ſupera demiſſus ab arce
    Et ſunt puluereo condita membra ſolo
Corpus adornatur uariis inſtructile ramis
    Nil quibus adiungi: diminuiq; poteſt.
Flammeus interna reſidens moderator in aula
    Spiritus: imperio temperat omne ſuo.
Vitalemq; auram rigidos inſpirat in artus
    Omnia uiuifico membra calore fouens
Eius mirificos terno ſub codice functus
    Clarus Ariſtoteles noſcere rite docet.
Iamq; æmunctus adeſt: non uerrucoſus & aſper
    Rhomuleum nitido iam ciet ore melon.
Candidus amphractus gloſſemateq; explicat omnis
    Volfgangus patriæ laus columenq; ſuæ.
Eſt liber his certe fuluo rutilantior auro:
    Quo patet humanæ machina pulchra domus.

Wolfgangus Moſnauer liberalium diſciplinarum Magiſter: venerando patrĩ
Georgio puecher/dominici gregis paſtori in wels felicitatem optat.

Egiptioꝝ theologia ꝛ caſu ꝛ fortuna hoĩuꝫ ceteroꝝũqꝫ aĩaliũ ꝓductionẽ factã e
terra dicebat: Georgi pr̃ venerãde. Nullũ q̃dẽ inter rõnalẽ aĩam ꝛ irrationalẽ
ſubam diſcrimẽ arbitrata. Sed iſtis iãdudũ exploſis ꝛ abiectis: hebreos nr̃a laudat
religio/q pulcherrime ac ſapiẽtiſſime atqꝫ iõ veriſſime de prima hoĩuꝫ ꝓductione do
cuerũt/duplici q̃dã nã ꝯſtitutũ eſſe hoĩeꝫ aſſerẽtes/cui⁹ altera pars cũ incorporea ꝛ i
mortalis ſit/verus hõ exiſtit: ad imaginẽ ꝛ ſilitudinẽ dei/ nõ fortuna ꝛ caſu ſꝫ a deo
ſũmo creat⁹. Voluit eni ſupma oĩuꝫ cã nõ carere rõnabilib⁹ terreniſqꝫ aĩalib⁹: vt nõ
ſolũ a celeſtib⁹/verũ ꝛ terrigenis maieſtas laudaret diuia. Ob id ſcriptura ſacra ita
deũ dixiſſe teſtat. Faciam⁹ hoĩeꝫ ad imaginẽ ꝛ ſilitudinẽ nr̃am: ꝛ fecit deus hoĩeꝫ/ad
imaginẽ ꝛ ſilitudinẽ ſuã fecit eũ. Et rurſus. Formauit igit de⁹ hoĩeꝫ de limo terre ꝛ
iſpirauit i faciẽ ei⁹ ſpiraculũ vite/ꝛ fact⁹ eſt hõ in aĩam viuẽtẽ. Et qꝛ hõ ad imaginẽ
dei/nõ creature alicui⁹ fact⁹ eſſe aſſerit/rectiſſimũ fuerat hoĩem ipm ad mũdi partes
fulgẽtiſſimas faciẽ viſumqꝫ erectũ hr̃e. Quod Naſo poeta p⁹ trãſformatoꝝ ope exp̃ſ
ſit inquiẽs. Pronaqꝫ cũ ſpectẽt aĩalia cetera terrã: Os hoĩ ſublime dedit: celũqꝫ vidẽ/
Juſſit: ꝛ erectos ad ſidera tollere vult⁹. Nõ ḡ abſqꝫ cã cetera q̃dẽ aĩalia nutu diuino
vel a terra vel aq̃s ꝓrupiſſe. Solũ aũt hoĩeꝫ ad imaginẽ ꝛ ſilitudinẽ dei factũ ſacra te
ſtat auctoritas. Quo fit vt ſolus oĩuꝫ q̃ ſunt in terra rõnis ꝑticeps ꝓncipari ac regẽ/le
geſqꝫ ferre/arteſqꝫ iuenire põt: q̃nq̃dẽ ſola hoĩs itellectual aĩa ac rõnalis eſt: reliq̃ v̄o
mortalia ad ſuiẽdũ hoĩ facta ſunt. Preeſt eni vniuerſis q̃ſi dñs atqꝫ dux hõ rõnis vi
ribus robuſtiora corpe domãs. Hic Naſo prudẽtiſſime cecinit de hoĩe. Sãcti⁹ his aĩal
mẽtiſqꝫ capaci⁹ alte/deerat adhuc: ꝛ q̃d dñari i cetera poſſet. Nat⁹ hõ eſt. Jdcirco pru
dẽtie/iuſticie/aliaꝝqꝫ v̄tutũ capax ẽ: ꝛ ad celeſtia ſeipꝫ erigẽs ſtellaꝝ curſuꝫ/orbiũqꝫ v̄
ſiones ita q̃rit/vt celeſtẽ ſe eſſe argu^{to} ꝓbeat. Q̃d ãt ſibi circũiacet terrenũ caducũqꝫ cor
ꝑus/op⁹ ꝛ ipm dei ẽ de terra ſumptũ ꝛ i terrã abiturũ. Quapp opꝫ ſic pecoris cuiuſ
dã/ita corpis hoĩeꝫ curã hr̃e. alereqꝫ: colere ipꝫ vt ſuũ ad h⁹ vite miſteriũ putilẽ. Dñm
v̄o iteriorẽ q̃ſi dei affinẽ ꝛ v̄bo dei queadmodũ nomiſma ſupceleſtis ĩpatoris ſigtũ/
vehemẽti⁹ amare ꝛ honorare: q̃m ꝛ a p⁹ oĩuꝫ cã honorat⁹ ẽ. Quippe cũ in hoĩe (quẽ
ꝓncipẽ atqꝫ oĩuꝫ regẽ ſcriptura appellat) maxia vis nãe appeat atqꝫ ꝯtẽplatio: adeo
ſane vt q̃ i iſta mũdi machina lõge lateqꝫ ꝯtineri videant/ea miro oĩpotẽtis artificio
in hoĩs corpuſculo ꝯcluſa ſunt atqꝫ ꝯtexta. Quo circa aĩe ipſi⁹ ꝯtẽplatio difficillima
reddit: attũ ſi q̃ſq̃ ipſi⁹ cognitionẽ ſortit⁹ fuerit/alioꝝ nã ꝯſtãtiũ facilẽ ꝯſequet cogni
tioẽꝫ: q̃d q̃dẽ ꝛ ipſe Ariſtoteles i pn⁹ h⁹ libri atteſtat. vr̃ aũt (inq̃t) ꝛ ad v̄itatẽ oẽm ip
ſi⁹ aĩe cognitio vehemẽter ꝯferre: cũ ſit aĩantiũ oĩuꝫ veluti pn^{ui}. Jõ ꝑꝑ aĩe nobilitatẽ
atqꝫ ꝓſtãtiã libros d̄ aĩa ſũmi phi Ariſtotelis (laborẽ meo iudicio nõ vulgarẽ) ad ma
nus nudiuſterti⁹ acceperã: textũ. ſ. nõ veterẽ ꝛ barbare enigmata balbuciẽtẽ/ſꝫ nouũ/
opa ꝛ iduſtria doctiſſimi viri Joãnis Argyropyli Cõſtãtinopolitani/tũ grece tũ et la
tine ligue lr̃atiſſimi e greco in rõanũ ſmonẽ traductũ: q tãti phi de aĩa ſniaꝫ nõ q̃dẽ
obſcuris ambagib⁹/ſꝫ luce clariſſima reſoluit: cui deniqꝫ ob facilliorẽ text⁹ itelligẽtiã
ꝯnes q̃ſdã/alia quoqꝫ ãnotatiõe (me iudice) nõ ꝓrſus idigna/vna cũ coꝝ ꝓbatiõib⁹
margĩe i vtroqꝫ ſpſis adiũxi. Sperãs me ꝑ hm̃õi phi explanatiões nr̃is phĩe aũnis
a p^{e} magnũ afferre iuuamẽtũ/vt. ſ. fonte v̄o magis q̃ꝫ riuulo potẽt: atqꝫ h⁹ nobilis di
ſciplie lucẽ ꝑfulgidã v̄itatꝭ nitore illuſtrẽ offendãt. Q̃d op⁹ q̃ꝫtulũcũq̃ꝫ ſũmi phi Ari
ſtotelis ita excultũ magnoqꝫ ꝑfectũ laboꝛ (vt claret) tibi oĩuꝫ ſoli electo ꝛ dilectiſſimo
(pr̃ venerãde) potiſſimũ deſtinãdũ offerẽdũ/ac oĩo i tui noĩs famã ꝛ memoriã dedi
cãdũ cẽſui: q me ab ineũte etate (ꝛ vt ita dixeri) a cunabulis ſincera pr̃naqꝫ cura foueẽ
ſti/d̄ me meiſqꝫ parẽtib⁹ optime merit⁹/nr̃amqꝫ hacten⁹ abũdãti fauore ꝛ bñuolẽtia
eos ꝓſequut⁹ familiã de qb⁹ tuis iclytis factꝭ ſatiſfacẽ vtinã tã poſſem q̃ꝫ vellẽ: me tñ
ꝑpetuo gratitudinis munere dignatiõi tue deuotũ ꝛ officioſiſſimũ habeto. Vale.

Aristotelis de anima liber prim⁹: qui de modo cognoſcendi animã ⁊ de antiquorũ opinionibus circa animã tractat foeliciter incipit.

Exordium.

CVm oēm ſcientiã rem eſſe bonã arbitremur ac honorabilē: & aliã alia magis ex eo talē eē putem⁹: qa uel exactior eſt: uel rerũ ē earũ q̃ magis pſtabiles magiſq̧ ſunt admirabiles: ſciam aīæ nimirũ ob hæc utraq̧ nō iniuria ponēdã ī primis eē cēſem⁹.

1ª.ꝫ. Scīa de aīa (tũ ob demōſtrādi euidētiã: tũ ob ſubiecte mē pſtantiã atq̧ nobilitatē) iter diſciplinas nāles perhibet honorabiliſſima.

¶ Videt aūt & ad ueritatē oēm ipſi⁹ aīæ cognitio uehementer conferre: & maxime ad ipſius nature ſcientiam. Eſt enim aīa quaſi principium oīum animalium.

Corᵐ vñ fit vt aīe cognitio ob nobilitatē eiuſdē ad oēz pficiat vitatē ⁊ maxīe rerũ nālium.

¶ Atq̧ pſpicere cognoſcereq̧ naturã ei⁹ & ſubſtãtiã q̃rim⁹: deinde ea quæ circa ipſam accidūt. ⁊ Quorũ q̃dã affect⁹ ipſi⁹ eē pprii. Quædã aīalib⁹ ēt p ipſam ieſſe cōpetereq̧ uident.

…dictio.

¶ Verũ eni oī ex parte atq̧ oīno difficillimũ eſt: fidē aliquē de ipã tandē accipere. ⁊ Nã cũ hæc quæſtio cōis ſit: ēt cũ aliis rebus cōplurib⁹: de ſubſtãtia dico & qd eſt: unus cuipiã fortaſſe modus: una uia quædã eſſe uidet: qua cognoſcere quidnam ſit unaquæq̧ poſſumus rerũ: quarũ ſubſtantiã percipere uolumus: & pinde atq̧ modus unus eſt hiſce: quo pprii rerũ demonſtrant affectus. Quapropter quærendũ eſt: quænã ſit illa uia: qs ille modus un⁹, quo rerũ ſubſtãtiæ pcipi pñt.

2ª.ꝫ. Et ſi aīe ſciaz demōſtrādi certitudinē hīc dixerim⁹ illaz tñ de aīa tradē certitudiez difficillimũ ē

…dubita

¶ Quod ſi nō un⁹ q̃dã atq̧ cōis ſit ille mod⁹. Lōge difficilior ipſa ptractatio fit. Oportebit. n. de unaq̃q̧ rerũ accipe: qs ad unãquãq̧ mod⁹ accomodabit. ⁊ Si uero pateat illũ demonſtrationē uel diuiſionē uel ēt quēdã aliũ modũ eē. Cōpluresī ſup difficultates erroreſq̧ emergũt: ī iis exqrēdis e qb⁹ uniuſcuiuſq̧ cōficiēda ē diffinitio. Aliarũ nãq̧ rerũ alia pricipia ſũt:

…dubita

ut numerorum ſuperficierumq;.

¶ Primũ aũt fortaſſe neceſſariũ eſt diuidere atq; accipere: i quonã generꝫ collocet quidq; ſit aïa. Vtrũ ſit ſubſtãtia an in q̃litate uel in quãtitate uel in alio quodã p̃dicamẽtorꝫ genere collocet. Deĩde pueſtigãdũ eſt: utrũ eorꝫ ſubeat rõnẽ: quæ potẽtia ſunt: an poti⁹ qdã ſit act⁹. Nõ.n. parũ itereſſe uidet.

¶ Cõſiderãdũ eſt p̃terea: ſiptibilis ſit nec ne. Et utrũ eiuſdẽ ſit aïa ſpẽi oïs: utrũ ſpecie tm̃ an ẽt generẽ differat. Nũc.n. ii q dicũt atq; q̃runt de aïa: de hũana tm̃ q̃rere pſcrutariq; uident.

¶ At cauẽdũ eſt ne nos prætereat: utrũ una ſit eius ratio ut animalis an uniuſcuiuſq; ſit alia ratio: ut æqui: canis: hominis: dei. Animal autem uniuerſale aut nihil eſt: aut poſterius eſt: & quícquid itidem aliud cõmuniter prædicatur. 3. dubitatio

¶ Præterea ſi nõ plures ſint animæ: ſed partes: utrũ animã totã: an partes quærere prius oporteat. Difficile autẽ eſt id quoq; determinare: quæ nã inquã ptes a qbus diuerſæ ſint. 4. dubitatio.

¶ Et utrũ ipſas partes an ipſarũ partium opationes prius quærere pſcrutariq; oporteat ceu itelligere an intellectiuũ: & ſentire an ſenſitiuum: & eodẽ modo de cæteris. Quod ſi operationes ſint exquirendæ prius: rurſus profecto quiſpiam dubitabit: ſe oppoſita prius ſint inquirenda ut ſenſibile prius q̃ ſenſitiuum & intelligibile q̃ intellectiuum.

¶ Nõ ſolũ aũt ipſius qd eſt cognitio cõferre uidet ad pſpiciendas eorꝫ cauſas accidentiũ: quæ per ſe ſubſtãtiis: ut in mathematicis cõfert. Quid eſt rectũ & quid curuũ uel qd linea qd ſupficies ad cognoſcendũ qd rectis anguli trianguli ſunt æquales. Nam ipſum qd eſt: oïs eſt principiũ demonſtrationis: ſed ecõuerſo etiã accidentia magnã afferunt opem ad illud pcipiendũ. Nam cum per imaginationẽ de accidẽtibus aut oïbus aut pluribus reddere poſſumus: tum aliqd etiã de ſubſtãtia dicere poterim⁹ optime. ¶ Quare patet eas oïs diffinitiões diſſerẽdi mõ uaneq; dictas & aſſignatas eẽ: qb⁹ nõ fit: ut accidẽtia pcipiant: aut de ipis cõiectura facilis habeat.

Corr^m^ vñ ſit vt diffinitiões q̃ accñia nõ cõplectũt neq; facilẽ ð ipſis pbẽt ꝯiecturã: dialectice ꝛ vane ſũt oẽs: huicopi minime accomodãde.

¶ Eſt etiã de affectib⁹ animæ dubitatio: utrũ oẽs cõmunes ſint cum eo quod habet aïam an ſit & ipſius animæ ꝓprius aliqs: hoc enim ipſum accipere quidẽ: neceſſariũ eſt nõ tñ accipi facile põt. Atq; plurimi ſunt. Quorꝫ ſine corpore nullũ 5. dubitatio.

aut agere: aut pati uidet: ut iraſci. Cōſidere: cupere: oino ſen
tire: maxime autem ipſum intelligere proprio ſimile eſt.
Quod ſi hoc etiam imaginatio ſit quædā aut ſine imagina-
tione non ſit: nec iſtud eſſe ſine corpore poteſt.

¶ Si igit operationū aīæ uel affectuū aliqs ꝓprius ſit ipſi⁹: fieri pōt ut ipſa aīa ſeparet. Sin uero nullus ſit ei⁹ ꝓprius: nō ſeparabilis eſt. ⁋ Sed eſt de ipſa pinde atq; de recto: cui multa quidem ut rectum eſt competunt: ueluti puncto pilam æneam tāgere: non tamen ipſum unquam ſeparatū tanget. Eſt enim īſeparabile quippe. Cū ſemp aliquo cū corpore ſit.

Cautela

Re⁹.

Dubitatio

¶ Vident aūt & oēs affectus aīæ cū corpore eſſe: ira māſuetudo: timor: miſericordia. Cōfidētia: gaudiū. odiū deniq; atq; amor. Nā una cū his ipſum corpus aliqd patit. Quod qdē ita eſſe ex eo patet. Interdū eni nō iraſcunt neq; timent: etiā ſi ſe uehemētes ipſis manifeſtæue cauſæ offerāt. Interdum a paruis qbuſdā mouent atq; exiguis: ſi feruet cōcitaturq; corpus & pinde ſe hēt atq; cū afficit ira. Hoc magis ex eo patet: qa nōnulli nulla re pœnit⁹ accīte: q̄ qdē poſſit terrere: nullo q̄ iminēte piculo: ut ii q metuūt pturbāt ac afficiūt timore.

Dubitatio.

¶ Quæ ſi ita ſint: patet affect⁹ rōnes eſſe materiales. ⁋ Quare & diffinitiones ipſorum ſunt tales: iraſci nāq; motus quidam talis eſt corporis aut partis: aut potentiæ: ab hoc huius grā. Idcirco naturalis eſt de aīa uel omni uel tali cōſiderare.

Correlariū vnū ſit (cū aīa pleraſq; opatões vt nō dictū ē corpi cōmunicatas hēat) ipſius phyſica ſit determinatio.

¶ Diuerſo aūt modo naturalis & differēdi artifex unūqdq; ipſorū diffiniet: nā alter irā appetitionē eſſe dicet doloris uiciſſim aduerſario inferēdi: aut aliqd tale alter ſanguinis aut caloris eius qui circa cor eſt feruorē ebullitionēue: atq; alter materiē: alter formā hoc pacto reddit & rōnē. Hæc enim eſt ratio rei quā neceſſe eſt ſi fuerit in tali materia eſſe. ⁋ Sic eni & domus aſſignari diffinitio ſolet: nā quidā talē eius rōnem aſſignat eſſe: dicēs tegmētū qd quidē ꝓhibere propulſareq; pōt icomoditates eas: quæ tum a uētis: tū abibribus: tū etiā ab æſtu fieri euenireq; ſolēt. Quidā dicit lapides eſſe lateres atq; ligna: at alius formam in hiſce ponit hoꝝ dicendo grā. ⁋ Quis igit iſtoꝝ eſt nālis. Is ne q materiā aſſignat & rōnē ignorat: an is qui ſolā rōnem reddit & materiā ipſam amittit: an is poti⁹ qui utrāq; cōplectit. ⁋ At illoꝝ uterq; qs eſt.

Differentia dicentis phyſici & dialectici diffinientis.

Correlariū ſit ēt vt i diffiniēdis aīe paſſionib⁹ phyſicus mām adiūgē debeat vt clā et in diffiniēda ira.

Tres diffinitiōnū modi.

Dubitatio.

Queſtio

Re⁹.

¶ At enim cõſtat neminem eſſe: qui circa materiæ uerſetur affectus nõ ſeparabiles: & ut non ſeparabiles ſunt præter ipſum philoſophum naturalẽ. Etenim naturalis circa omnia ea uerſat: quæ talis corporis taliſq; materiei ſunt opationes atq; affect⁹. ¶ Circa ãt ea quæ talia nõ ſunt nõ naturalis: ſed alius ſolet uerſari. Atq; de nõnullis quidem conſiderat: ſi forte fuerit artifex faber inquã: uel medicus. De his aũt quæ ſeparabilia quidẽ nõ ſunt: attamen nõ ut affectus corporis talis: ſed abſtractione ſumunt: mathematicus. At ea quæ ſunt ſeparata. & ut talia ſunt: ipſe primus philoſophus cõtẽplat.

Diffiniẽdi modũ i alijs ſciẽtijs oñdit.

¶ Sed eo redeundũ eſt: unde nr̃a defluxit orõ. Dicebamus autem affectus animæ eſſe inſeparabiles ab animalium naturali materia ut tales ſunt: & nõ ut ſeparetur linea ſuperficieſq;: ſic iram & metum a ſubiecta ſibi materia ſeparari.

Digreſſione facta redit ad propoſitum.

¶ Capitulum primum.

VErũ eniuero neceſſe eſt cõſiderantes de aĩa: & de his dubitãtes ac ambigẽtes q̃ nos oportet pcedẽtes iuenire atq; pcipere i mediũ eoꝶ antiquoꝶ afferamus opĩones: q de aĩa tractarũt aliqd atq; dixerũt: ut ea qdẽ accipiam⁹ quæ bñ ſunt dicta: ab his aũt caueam⁹ q̃ nõ bñ recteq; dicta fuere. Initiũ ãt inqſitiõis hoc erit pfecto cõgruũ: ſi prius poſuerim⁹ ea q̃ maxĩe uident aĩæ cõpetere ſuapte natura. ¶ Aiantiũ itaq; duobus his ab inaĩato maxĩe deferre uident motu ac ſenſu. A maiorib⁹ ẽt nr̃is hi duo fere d aĩa accipim⁹.

Q. vt determinationis pn[m] de ipſa aĩa ab antiquoꝶ opĩonib⁹ faciam⁹. ꝯſentaneũ ẽẽ vĩ vt. ſ. que ab ipſis bñ dicta ſũt pcipiemus. nobiſq; erũt adiumẽto: que vo male reijciem⁹.

¶ Inquiũt. n. nõnulli aĩam id eſſe: qd̃ maxime primoq; mouet. Atq; exiſtimãtes fieri nõ poſſe ut id aliud qcq̃ moueat qd̃ nõ moueat: aĩam unũ: qd eoꝶ ẽẽ putarũt quæ motu ciẽtur. ¶ Quocirca Democritus ignẽ atq; calorẽ ipſam cenſuit eſſe: nã cũ ſint ĩfinitæ figuræ ac indiuidua corpora rotũda dicit ignẽ & aĩam eſſe. Hæc indiuidua corpora ſi'ia corpuſculis iis eſſe q̃ in aere fieri uident: in ipſis inquã radiis quæ p feneſtrã ingrediunt: & rerũ ælemẽta generãdarũ ſeminaq; totius ẽẽ naturæ dixit. Eadẽ & leucippus ille cẽſebat. Hoꝶ igitur corpoꝶ & ea quæ ſunt rotũda ignẽ ac aĩam aſſerũt eſſe: ppea qd̃ maxime oĩum figure tales totũ corpus ingredi penetrareq; poſſunt: atq; cætera mouere cũ moueant & ipſa. Arbitramur enim aĩam id eſſe quod motũ aĩalibus præbet.

Oẽs antiq̃ ꝓ motũ & ſenſũ aĩaꝫ & ceteris maxime ſecreuiſſe nemo ambigit.

Opĩo Democriti & Leucippi exiſtimãtiũ aĩaꝫ ẽẽ ignẽ & calorẽ quẽdã ex ſpericis atomis ꝯflatũ: q maxĩe mouẽ & penetrare ſeip̃as & alia poſſint. & aĩam aĩalibus motuꝫ pſtare & vitã & eam reſpirationẽ ẽẽ diffiniebãt.

¶ Quapropter & reſpirationẽ uiuẽdi rõnẽq; atq; cauſam eſſe putãt. Nã eo qđ cõtinet cõtrahẽte corpora cõprimẽteq; ue ac extrudẽte figuras eas q̃ pbent aĩalib⁹ motũ: q̃a nec ipæ unq̃ qeſcũt ſuccurſum auxiliũq; reſpiratione fieri dicũt igredientib⁹ aliis figuris ſiĩbus: quæ qdẽ ægredi phibent ipſas quæ aĩalibus inſunt: id repellendo qđ cõtrahit atq; præmit: & eouſq; uiuere animalia quouſq; id facere poſſunt.

¶ Videt̃ ãt & id qđ a nõnullis pythagoricis dr̃ eãdẽ hr̃e ſententiã. Quidã eni ipſoꝝ ea corpuſcula quæ agitant̃ in aere: qdã id qđ illa mouet ac agitat aĩam eẽ dixerũt: ppea q; cõtinue moueri uident̃: et ſi nullus uent⁹ penit⁹ afflet. Eodẽ ferunt̃ & ii q dicũt aĩam id eẽ qđ ſeipſum agitat motu. ⁋ Eteni oẽs ii motum uident̃ putaſſe maxime ꝓprĩũ eſſe aĩæ: & alia quidem uniuerſa per aĩam: hanc aũt a ſeipſa moueri: quia nihil uidebant mouere quod non moueatur & ipſum.

¶ Siĩr & Anaxagoras id qđ mouet aĩam eẽ dicit. Et ſi quis alius cenſuit uniuerſum mentẽ mouiſſe: nõ tñ perinde penitus atq; Democritus: is enim animã & intellectum ſimpliciter idem eſſe putauit: etenim id qđ uidet̃ uerũ eſſe dicebat. Quocirca recte dixiſſe inquit homerũ hectora iacere alia ſapientẽ. Nõ igitur ut potentia quadã circa ueritatẽ utit̃ mẽte ac intellectu: ſed idem eſſe animam dicit & intellectum.

¶ Anaxagoras aũt min⁹ de ipſis explanat. Multis eñi in locis boni recti q; mentẽ cãm eſſe dicit. Alibi autẽ aĩa ĩ ipſam mente eſſe aſſerit: nã aĩalib⁹ uniuerſis tam paruis q̃ magnis: tam pſtabilib⁹ q̃ minus etiã pſtabilib⁹ mẽtẽ ĩeſſe dicit. At ea mens tñ & intellectus cui prudẽtia tribuit̃ nõ uniuerſis ſiĩr aĩalibus: quin etiam neq; cunctis hominibus ineſſe uidetur.

¶ Omnes igit̃ ii qui ad aĩantis reſpexere motum maxime motiuũ aĩam eſſe putarunt. At qui cognitionẽ aĩaduerterũt ipſius ac ſenſum quibus res cognoſcit & ſentit ii dicunt aĩam ipſam principia reꝝ eſſe. At qui plura principia faciũt: hæc ipſa: qui uero unũ idipſum aĩam eſſe cenſent. ⁋ Empedocles enim ex ælementis quidẽ uniuerſis ipſam cõſtare cenſet: tñ & unũquodq; illoꝝ aĩam eſſe putat. Dicit enim. Terram nã terra lipha cognoſcimus aquã. Aetheraq; æthera ſane ignis dignoſcit igne. Sic & amore amor ac triſti diſcordia lite.

...abile

Opio quoundam Pythagoricoꝝ pene idẽ ſentientiũ: hoc tñ intereſt q̃ nõ aĩam atomos ꝫ vtute atomoꝝ motiuã eẽ dixerũt: q; q̃tanq̃ ſit tranq̃llitas atomi ſẽꝑ tñ agitant̃ pellu... videntur.

Opio Anaxagoræ aĩam eẽ fontẽ & initium mot⁹ pñtãtis & aĩam & intellectũ idẽ eẽ nõ tñ omnino mẽtẽ & ſenſus cõfundebat in idẽ quemadmodũ Democrit⁹ q̃ ꝓut de q̃ue ſenſu appa rebãt vera eẽ oĩa dicebat auctore vtẽs Homero.

Opio Empe. aĩam ex q̃tuor elemẽtis & ſte & amicitia cõſtare eẽ volẽns et q̃b⁹ oĩa cõſtet. Nã aĩa oĩa cognoſcere: & ſiĩle ut ea ſua cognoſcere ſiĩlia.

Opio Thimei volē tis aiaꝫ ex elemtis eē ɔſtatã vt ſiſe ſil'i cog ſcat: auctore Platōe i thimeo: ⁊ i his q̄ d̄ phia dixerit: ex vni⁹ idea lōgitudinē pro direc: ⁊ latitudineꝫ ⁊ ꝓfunditatē ſuo mō Et vnius ideā itellectū ꝑbere ꝑmā dualitatē ꝑbē ſciaꝫ. opionē naſci a ꝑ⁹ t̄nitate. ſenſum a ꝑ⁹ q̄ternario oriri ⁊ cū intellectu ſuā opionem ⁊ ſēſu cog̃ſcam⁹ ex horū nūis cōſtat aiam.

Opio Xenocratis. vtrūqꝫ ⁊ motū ⁊ ſenſum ɔnectēnis. Jnq̄t enī eā eē numerū ſeipꝫ mouētē. Nūꝫ q̄deꝫ quo faciat eā ex oīuꝫ ꝑncipijs ɔſtare ⁊ vt oīa cog̃ſcat. mouētē addit q2 eā ꝑn^m ⁊ originē motus credit. creditqꝫ numeros reꝝ ꝑn^a eſſe.

Eodē & plato modo aīam in thimeo ex ælemētis cōſtare cenſet. Simili nãq; eius quoq; ſnīa cognoſcitur ſimile: & res ipſæ ex principiis ſunt. Sil'r determinatū eſt ab eodem & in hiſce quæ de philoſophia dicuntur. Animal quidem ipſum ex ipſius unius idea formaue: & ex longitudine prima & latitudine ꝓfunditateue conſtare. Cætera uero ſimili modo.

Inſup & alio pacto: intellectū q̄dem eſſe unū ipſum. Ipſa uero duo ſcientiã. Eſt enim ipſa tm̄ ad unū ꝓceſſio. Superficiei præterea numerū. Opionē ſolidi ſenſum: nã numeri q̄dem formæ ipſæ & principia dicebant. Sūt aūt ex ælemētis. Res uero ꝑtim ītellectu ꝑtim ſcīa ꝑtim opione: ꝑtim ſenſu diiudicantur ac diſcernunt. Atq; hi numeri formæ ſunt rerum.

Cum aūt aīa motiuū & cognitiuū ſit quidam utrūq; cōplexi ſunt atq; aīam numerū eſſe ſeipſum mouentē aſſeruerunt. Omnes tū̄ de principiis quæ & quotſeſe ſunt: iterdiſſentire uident: atq; maxime q̄dē ii qui corporea putant eſſe: ab hiſce diſſentiūt qui incorporea ponūt. Minus aūt ab iis qui cōpoſuerunt: & ex utriſq; principia rerum aſſignauerunt. Diſſentiunt etiam & de multitudine eorundem. Quidam enim unum quidam plura principia dicunt eſſe.

Plato numeros vocat reꝝ ſpecies ꝑn^a ⁊ elementa.

Atq; ut de principiis ſenſerunt: ſic de aīa etiã determinauerunt. Nō enim abeſt a rōne: in primoꝝ natura mouēdi cauſam collocare. Quapropter ignis q̄buſdã eſſe uidet. Is enī ſubtiliſſimarū eſt partiū: & longe magis q̄ ælemēta cætera in corporibus. Mouetur inſup: & cætera primo mouet.

Democrit⁹ aūt & ſubtilius dixit: cū aſſignauerit cur ē iſtorū utrūq;. Dixit. n. aīaꝫ q̄dē mētēq; idē eē: hoc ãt ex ꝑis ꝑmis atq; idiuiſibilib⁹ corpib⁹ eē. Atq; ob ꝑtiū q̄dē ſubtilitatē mouet: ob figurã uero moueri. Figuraꝝ aūt oīum mobiliſſimã figurã rotūdã Anaxagoras aſſerit taleq; eē itellectū & ignē.

At Anaxagoras uidet q̄dē aliud aīam: aliud ītellectū mētemue dicere: quēadmodū & antea diximus. Vtit tū̄ utriſq; pinde atq; una natura: uerū mētē principiū maxime oīum ponit. Solã itaq; rerū oīum ipſam ſimplicē & nō mixtam & purã eē ſincerãq; dixit: atq; eidē pricipio hæc utraq; tribuit: cognitionē inquã & motū dicens uniuerſum mentem eſſe.

Tales etiã uidet ex hiſce quæ tradita memoriæ ſunt mo-

tiuũ quoddã aĩam ipſam eſſe putaſſe; ſiquidẽ dixit magnetũ hr̃e aĩam: quia mouet trahitq; ferrũ. ¶ Diogenes aũt ſicut & alii quidã aerẽ ipſam cenſuit eſſe: hũc ſubtiliſſimæ ſubſtãtiæ rerũq; principiũ eſſe putans. Idcirco cognoſcere atq; moue re aĩam dixit: hoc qdem cognoſcere: quo primũ eſt: & ex hoc ipſo cætera cõſtãt: hoc aũt eſſe motiuũ: quo ſubtiliſſimũ eſt. ¶ Heraclitus quoq; principiũ ait aĩam eſſe. Quippe cũ exala tationẽ eſſe: ex qua cætera dicit cõſtare: & maxĩe incorporeũ eſſe & ſemp fluere dicat. atq; id quod mouet̃ ab eo quo mo tu cietur cognoſci cõſtat. Moueri ãt res uniuerſas & ipſæ & alii cõplures arbitrabant̃. ¶ Simili mõ: & Almeon de aĩa pu taſſe uidet̃. Dicit enim ipſam ĩmortalẽ eſſe ex eo: quia ſil'is ip ſis ĩmortalib⁹ eſt. Quod quidẽ ideo dixit ipſi cõpetere: quia ſemp mouet̃. Mouent̃ enim & res oẽs diuinæ cõtinue ſemp luna inquã: ſol: ſtellæ: totũq; cælũ. ¶ Quidã & magis ĩportu ni aĩam aquã eſſe dixerũt: ut Hippo. qui qdem ad hãc ſniam ratione ſeminis uidet̃ eſſe cõpulſus: qa oĩum ſemen humidũ eſt: etenim redarguit eos qui ſanguinẽ aĩam aſſerunt quia ſe men ſanguis non eſt. ¶ Sunt & qui ſanguinẽ ipſam eſſe dixe runt: ut Crytias. Sentire ipſum maxime ꝓpriũ animæ eſſe putantes: qđ qdem cõpetere pp naturam ſanguinis credide runt. ¶ Ita omnia ælementa præter terram iudicem habue runt. ¶ Hanc autem nemo tribuit animæ niſi quiſpiam dixe rit ex omnibus ælementis conſtare aut omnia eſſe.

℃ Vt igitur in ſummã oĩa redigamus: tribus his oẽs aĩam: motu: ſenſu: incorporeoq; diffiniunt: quoꝝ unũquodq; re ducitur a principia rerũ: ut patuit. Quapropter & ii qui co gnitione diffiniũt aĩam: aut ælementũ: aut ex ælemẽtis faci unt ipſam: ſil'r oẽs præter unũ dicẽtes. Inquiunt enim ſimi le ſimili ſibi cognoſci. Atq; cũ uniuerſa cognoſcat ac pcipiat anima: ex uniuerſis rerum principiis ipſam cõſtare dicunt.

℃ Quibus igit̃ placuit unam cãm ælementũq; unũ ponere rerum: ii aĩam etiã unũ uelut ignẽ: aut aerem eſſe ponunt. Qui uero plura rebus principia tribuunt: ii plura quoq; di cunt aĩam eſſe. Solus aũt Anaxagoras mentẽ paſſione uaca re dicit: & nihil prorſus cũ cæteris habere cõmune. Verum cum talis ſit. Quonã pacto cognoſcet: & quam ob cauſam.

Opĩo Thaletis Mi leſij dicẽtis aĩaʒ eſſe vim motiuã. hic her culeũ lapidem .i. ma gnetẽ aĩatã rem dice bat q₂ ferrũ trahẽ ⁊ cogere videretur.

Opĩo Diogẽis aĩaʒ ẽẽ aerẽ volẽtis opinã tisq; cũ oĩuʒ eẽe ſub tiliſſimũ ⁊ reꝝ orige nẽ ⁊ principium.

Opĩo Heracliti: q oĩa ex vapoꝛe calido calidoq; halatu gi gnebat: quem nihil aliud eẽe quã igneʒ volebat oĩum ſubti liſſimũ ⁊ pene incoꝛ poꝛeum ⁊ ſemp fluẽ tẽ hic aĩam dixit eẽe vapoꝛem.

Opĩo Alemconis. aĩam ẽẽ imoꝛtaleʒ ⁊ ſemp moueri: ⁊ q̃ʒ ſi millimã eẽe ſoli lu ne ⁊ celo (que ſempi terno agitatu ferun tur) volentis.

Opĩo Hipponis. i gt eni Hippon aĩaʒ eẽe aquã: q₂ oĩum ſe mẽ humidum ſit.

Opĩo Crytie. aĩam ſanguinẽ eẽe ſentiẽ tis. hoc iõ q₂ ſentire proprium eẽe aĩe iu dicabat: ⁊ nos ſan guinis bñficio ſenti re. Et q̃ exãguia ſint ſanguineq; priuent̃ vt oſſa vt dentes vt vngues nõ ſentiãt. Coꝛr^m oẽs phi ex tri bus: aĩe diffinitiõeʒ q̃rũt: motu ſenſu ⁊ i corpoꝛeo aut ſubti liſſimo. ⁊ ſic ſiĩi cog ſci ꝯſentiũt oẽs: vno Anaxagora excepto q intellect ⁊ aliaꝝ re rũ nullũ poſuit eẽe ſilitudinis cõmerciũ

Necꝫ ille dixit: necꝫ ex dictis perſpici poteſt.

❡ At uero qui cõtrarietates in principiis faciunt: ii conficiunt aīam etiā ex contrariis. Qui uero tm̄ alterū ponunt contrarioꝝ: calidum inquā aut frigidum aut aliquid aliud huiuſcemodi: ii ſil'r & aīam unum iſtorum aſſerunt eſſe. Quapropter & nomina ipſa ſequunť. Nam ii qui calidū eſſe dicunt: inde inquiunt ipſum uiuere ductum nominatūꝗ fuiſſe. Et ii rurſus qui frigidū eſſe cenſent: aīam inde nūcupatā ob reſpirationem & refrigerationē aſſerunt eſſe. Hæc igitur ſunt quæ de anima tradita ſunt a maioribus noſtris: & hæc ſunt cauſæ ob quas illi talia de ipſa dixerunt.

❡ Capitulum ſecundum.

1.ꝯ. Aiam ignē eſſe: ꝛ ſe ipā3 mouere (vt vult democrit⁹) impoſſibile eſt.

COnſiderādū eſt aūt primū de motu. Nā fortaſſe non ſolū falſum eſt ſubſtātiā aīæ talē eſſe qualē ii dicūt: qui aīam id aſſerūt eſſe qđ ſeipm̄ mouet aut moueť pōt: ſed etiā unum id eſſe quoddam uidetur coꝝ que nequeunt eſſe: motū inquā ipſi ieſſe atꝗ cōpetere. ¶ Nō neceſſariū igiť eē: id omne moueri qđ mouet: olim iam diximus & ꝓbauimus. 1a. ꝓbatio

Bifariā dr̄ aliquid moueri aut p ſe: aut per alterum.

❡ Cū aūt oē qđ motu cieť dupl'r moueať: aut. n. per aliud aut p ſe moueť: p aliud aūt id oē moueri dicim⁹: qđ eſt in eo qđ motu cieť ut nauigātes: hi nāꝗ nō p inde atꝗ nauis mouenť: hæc enī p ſe moueť: illi motu cienť: quia ſunt in eo qđ motu cieť quod quidē ita eſſe patet in partib⁹: motus enim proprius pedū eſt ambulatio qua mouenť & hoīes: tūc autē hiſce motus non ineſt: ut patet in nauigantibus. diſtinctio

❡ Cum igiť id qđ moueť: ut diximus. Bifariā dicať moueri. Conſideremus nunc oportet de aīa: ſi per ſe moueať motuſꝗ particeps ſit. ¶ Cū igitur quatuor ſit motus. Latio. Alteratio. Accretio: atꝗ Decretio: aut iſtoꝝ uno: aut pluribus aut oībus. ut patet mouebiť. Quod ſi nō p accidēs moueať: natura ſane mot⁹ in erit ipſi. At ſi hoc ſit: locus etiā eidē idētidem cōpetet. Omnes enim iam dicti motus in loco ſunt. 2a. ꝓbatio

❡ Quod ſi ſubſtātiæ ſit aīæ ſeipam motu ciere: nō p accidēs inerit ipſi motui ut ineſt albedini aut tricubito. Mouenť enī & ipſa: uerum per accidens: quippe cum corpus id mouea-

tur cui res tales inſunt. Quapropter & locus nullus ipſorum eſt. At erit aiæ ſine cõtrouerſia loc⁹: ſi natura mot⁹ pticeps ẽ.

pbatio ℂ Præterea ſi natura motu cietur: ui quoq; moueri poteſt: & ſi mouetur: & natura moueri poteſt. Eodẽ modo de quiete quoq; dicere poſſumus: in hoc enim natura res quieſcere ſolet: in quod ſuapte natura mouetur. In hoc pari modo ui plane qeſcit: in quod ui pulſa mouetur. At qui motus erunt animæ uiolenti quieteſue. Neq; ſi fingere uolumus: aſſignare facile poſſumus.

pbatio ¶ At uero ſi ſurſum mouebitur: ignis: ſi deorſum terra hiſce nãq; corporibus hi motus competunt: eadem eſt & de mediis corporibus ratio.

pbatio ℂ Præterea cũ uideat aĩa corpus mouere: rõni cõſentaneũ eſt iis motib⁹ ipſum mouere qbus & ipſa mouet. Quod ſi id ſit cõuertẽdo uere quoq; dicere poſſum⁹: eo ipſam motu cieri quo mouet & corpus: at latiõe corpus mouet. Quare mutabit & aĩa pinde atq; corp⁹: & aut tota aut ptib⁹ locũ mutabit: qd ſi id fieri põt: fieri quoq; põt ut egreſſa rurſus corpus igrediat. Ex quo fiet ut aĩaliũ ea quæ mortẽ obierũt reſurgãt.

pbatio ℂ At enĩ motũ p accidẽs ab alia quoq; mouebit. Aĩal enĩ ui pelli põt nõ ãt oportet cui⁹ in ſubſtãtia ĩeſt a ſeipſo moueri. id ab alio motu cieri: niſi p accidẽs queadmodũ neq; qd p ſe uel pp ſe bonũ eſt id per aliud oportet aut grã cuiuſpiã eſſe.

ℂ Animã autem ſi mouetur a ſenſibilibus maxime quiſpiã

pbatio dicet moueri. ¶ At uero ſi mouet ſe ipſa anima: & ipſa quoq; mouetur. Quare cum omnis motus exitus atq; remotio ſit eius quod motu cietur: ea rõne qua motũ ſubiit anima nimirum ex ſubſtantia dimouetur & exit: niſi ſeipſam per accidẽs moueat: at motus ut inquiunt ſubſtantiæ eſt ipſius per ſe.

ℂ Quidã aũt aſſerũt aĩam id corpus in quo eſt eodẽ manere mõ quo & ipſa mouet, ut Demo. qui qdẽ pinde atq; philipus comicus dicit ille nãq; dedalũ ait ligneã uenerẽ cõfeciſſe quæ motu mouebat argẽti uiui: qd in illã infundi & Demo. pari mõ pilas indiuiſibiles ſecũ trahere corpus utrũ atq; mouere dicit ex eo qa nunq̃ ipſæ qeſcũt ſuapte natura deſinũtq; moueri. ¶ Nos autẽ ipſum ĩterrogabimus: ſi quietẽ etiam id pſum faciat nunq̃. Ad quonã pacto qteem faciet: difficile eſt dictu uel potius dici nõ poteſt. ¶ Oĩno aũt aĩa nõ ſic mouere

Opio democriti aſſerens ſperiles athomos ſp agitare corp⁹: q nuſq̃ natẽ ſint manere. per ſilẽ dicit philippo Comediarũ ſcriptori. Dedalũ oliz ligneolã fenerẽ feciſſe. que (ĩ uiui argẽto iſuſo) ſe motaret.

uidetᷣ aial ut inquunt ipſi: ſed electione quadã intellectioneue.

Opio Platonis in Thimeo ppinq̃ Democrito aſſerebat: animam. ſ. ſeipſam agitãdo ſil' mouere corp⁹: q̄ corpi ſit adiecta, alligataq; . nõ vulgaris pfecto Platonis extitit imaginatio vt; in lr̃a.

¶ Eodẽ aũt mõ timẽs ẽt aiam corpus mouere dicit. Moue re enim ipſam ex eo cenſet atq; aſſerit corpus: qa mouetᷣ pro pterea qđ ad ipſum cõnexa eſt: opifex enim dicit ex ælemen tis ipſam iam conſtitutã: numeriſq; diſtinctã ſonoris: ut inſi tum ſonoritatis atq; cõcentus habeat ſenſum: & uniuerſum feratᷣ cõſonis lationib⁹ rectitudinẽ coegit atq; flexit in circu lum. Et cũ unũ in duos diuiſiſſet circulos duobus in punctis cõiunctos: rurſus: unũ in ſeptẽ orbes diuiſit: qm̃ lationes ip ſius cæli motiones ſunt animæ quibus ipſa mouetur.

2ª. ↄ̃. Intellect⁹ magnitudo, circularis mota, corpori cõnexa (vt vult Plato in Thimeo) eẽ nõ põt.

¶ Primũ igitᷣ nõ recte dicitᷣ aiam magnitudinẽ eẽ. ¶ Nam aiam uniuerſi talẽ ipſe uult eſſe: qualis eſt ea quæ mens & in tellect⁹ uocatᷣ. Nõ q̃lis eſt ſenſitiua: nec q̃lis eſt ea q̃ eſt prin cipiũ cupiendi: qppe cũ harũ mot⁹ nõ ſit ut patet cõuerſio. — Platonis dedicatio.

¶ Intellectus autẽ unus eſt & cõtinuus pinde ac ĩtellectio. Intellectio uero eſt ipſius ĩtellectus cõceptio. Sed hi nimirũ unũ hoc ſunt: qđ alius deinceps poſt aliũ eſt: uti numerus: ſed nõ uti magnitudo. Quocirca nec ĩtellectus hoc pacto cõ tinuus eſt: ſed aut partib⁹ pœnit⁹ uacat aut nõ eſt ut magni tudo cõtinuus. ¶ Atq; ſi magnitudo ſit quonam pacto quã cunq; ſuarum intelliget partiũ: ſiue illæ ſint magnitudines: ſiue etiã puncta ſi hæc quoq; ptes appellare oporteat. Nam ſi puncto puncta uero ſunt ĩfinita: nunq̃ ptrãſibit ut patet: in magnitudine ſæpi⁹ uel ĩfinites idẽ ĩtelliget. At uidetᷣ & ſe mel ĩtelligere poſſe. ¶ Q đ ſi ſat ẽ quãuis ptiũ tãgere. Quid oportet aut orbe uerſari aut oĩno magnitudinẽ ipſum hr̃e. — 1ª. pbatio pᵉ partis. — 2ª. pbatio pᵉ partis. — Cauillam remouet

¶ Quod ſi neceſſe eſt ip̄m ĩtelligere toto tangentẽ circulo: quis eſt ipſarũ partiũ tactus. ¶ Præterea quonam pacto uel impartibili partibile uel impartibile partibili ipſe ĩtelliget. — 3ª. pbatio pᵉ partis.

¶ Neceſſe eſt ãt ĩtellectum eſſe circulũ hunc. Intellctus nãq; motus ĩtellectio eſt. Circuli uero cõuerſio. Si igitᷣ ĩtellectio cõuerſio eſt: & circulus is ĩtellectus erit pfecto cuius talis cõ uerſio intellectio eſt. Quid pterea ſemp intelliget. Oportet enim ip̄m aliqd ĩtelligere ſemp qppe cũ cõuerſio ſit phennis atq; ppetua: nã cõſtat ĩtellectionum rerum earꝫ quæ cadunt ſub actionẽ terminos eſſe ac fines. oẽs. n. alicui⁹ ſunt grã: cõ templatiue quoq; rõnibus idẽtidẽ aiantur. Et rõnũ aliã diffi — 1ª. pbatio 2ᵉ partis.

nitionē aliā demōſtrationē eē patet: demōſtrationes aūt & ex principio ſunt & finē hñt quodāmō rōcinationē. aut cōcluſionē. Quod ſi nō terminant̄: at ſaltē nō ad principiū redeunt. Sed mediū extremūq; ſemꝑ ſumētes recta ꝓficiſcunt̄ At cōuerſio rurſus ut patet ad principium redit atq; reflecti
pbatio partis. tur: diffinitiones etiā finitæ ſunt oēs ac terminatæ. ¶ Præterea ſi ſæpius eadē conuerſio fit: idem ſæpius ītelligere oportebit. ¶ Præterea intellectio quieti magis & ſtatui: q̄ motui
pbatio partis. ſimilis eſſe uidetur. Eodem modo & ipſa etiā ratiocinatio.
pbatio partis. ¶ At qui neq; beatū idest: qđ nō eſt facile ſed uiolentum ut patet. Quod ſi motus non ſit ipſius ſubſtātia: ꝑter naturā ſane
pbatio partis. mouebit̄. ¶ Laborioſum eſt etiā cōiunctum eſſe cum corpore: neq; abſolui ab eo poſſe: & inſuꝑ maximopere fugiendum. Quippe cum melius ſit intellectui nō eſſe cū corpore: quēadmodum & dici ſolet & complures plane conſentiunt.
pbatio partis. ¶ Cauſa ꝑterea qua cælū conuertit̄: non uidet̄ ex dictis illis emergere. Neq;. n. aiæ ſubſtātia cauſa eſt cōuerſionis ſed per accidens hoc modo mouet̄: neq; etiā corpus: ſed aīa corpori potius cā eſt motionis. ¶ At uero neq; dr̄ ita melius eē: & tñ oportebat ideo deum aiam orbe uerſari facere. Quia melius eſt ipſi moueri q̄ ſtare: & hoc pacto moueri q̄ alio modo. Cauilla remouetur.
pbatio partis ¶ Verū enim cū huiuſcemodi cōſideratio magis aliis accomodet̄ ſermonib⁹: eā nunc omittamus. ¶ Illud autē abſurdū euenire uidetur tam huic ſententiæ q̄ etiā compluribus aliis quæ dicuntur de anima. Etenim coniungunt quidē animam cum corpore: ponuntq; ipſam in eo: & tamen nihil prorſus determinant: quā ob cām & quo modo ſeſe habēte corpore.
¶ Quod tñ neceſſariū eſſe uidet̄. Nam ob ꝓpinquitatē hoc quidē agit: illud patit̄ & hoc rurſus mouet̄. illud autē mouet. Quorum nihil ſane quibuſuis inter ſeſe competit.
¶ At illi dicere quidē quale quid ſit ipſa aīa enitunt̄: de ſuſceptiuo uero corpore nihil pœnitus dicunt atq; determinant: ꝑinde q̄ſi fieri poſſit ut quæuis aīa ſine ullo diſcrimine quoduis corpus ingrediat̄: ut pictagoricoꝝ fabulæ dicūt: aiantis enim cuiuſq; propriā ſpeciē hr̄e formāq; uidet̄: ꝑinde igitur dicunt atq; ſi qſpiā artē fabrilē fiſtulas ingredi dicat. Etenim ars quidē inſtrumētis. Anima uero corpore utatur oportet: Pythagoricorum fabule qualibet aiam in q̄libet corp⁹ igredi fingunt.

uidetur enim unumquodq; ꝓpriã habere ſpeciẽ & formã.

3ª.ↄ.Aĩa non eſt(vt antiq ſenſerũt)harmonia.

℄ Eſt aũt & alia quædã opinio de aĩa tradita probabilis quidem cõpluribus & nulla earũ ĩferior quæ de ipſa dicunt. Reprobata tñ & hiſce rõnibus: quæ in cõmunibus ſermonibus fiunt. Animam enim harmoniã quandã inquiunt eſſe: harmoniam nãq; temperationem eſſe compoſitionemq; contrariorum dicunt & corpus ex contrariis compoſitum eſſe.

℄ Verũ enim harmonia quidẽ ratio quædam eoꝝ eſt quæ ſunt permixta: uel etiã cõpoſitio. Anima aũt neutrum iſtoꝝ eſſe poteſt ut patet. ⁋ Præterea harmoniæ non eſt mouere: animæ autem id omnes maxime tribuunt. 1ª. pb 2ª. pb

℄ Accomodatius autẽ harmonia de ſanitatæ atq; omnino de uirtutibus corporis: q̃ de anima dici poteſt: atq; manifeſtiſſimũ id erit profecto: ſi quiſpiam operationes atq; affectus animæ in aliquam harmoniam reducere enitatur: accomodare nãq; perdifficile eſt. 3ª. pb

℄ Præterea in duo reſpicientes harmoniã dicere conſueuimus: & propriiſſimæ qdem eoꝝ magnitudinum cõpoſitionem quæ motũ habet poſitionẽue: cum adeo ſunt cõiunctæ ut nihil eiuſdem generis inter ſeſe ſuſcipere poſſint. Hinc autem & rerum rõnem mixtarum. At neutro profecto modo cõſentaneũ eſt rõni: harmoniã aĩam appellare: atq; partium corporis: cõpoſitio facilis eſt admodũ inqſitionis: cõplures nãq; cõpoſitiones ſunt ut patet & uariæ partiũ: cuius igitur aut quonam pacto: ĩtellectum autem etiam ſenſitiuum aut appetitiuum compoſitionem eſſe putare oportet. 4ª. pb

℄ Silr abſurdũ eſt ſane mixtionis quoq; rõnẽ aiam eẽ putare. Nõ. n. ælemẽtoꝝ mixtio rõnẽ habet eãdẽ in carne & oſſe cæteriſq; corporis ptib⁹. Fient igĩ ut cõplures hẽat aĩas per totũq; corpus: ſi ptes qdẽ uniuerſæ corporis & ælemẽtis cõſtẽt pmixtis: rõ uero mixtiõis harmonia ſit ut inqunt aĩaq;. 5ª. pb

Opĩo Empedoclis idẽ ferme ſentientis

℄ Id etiã qſpiam & ab Empedocle nõ iniuria patet. ⁋ Vnãquãq; nãq; partiũ aliq rõne dicit eſſe cõfectã. Vtrũ igĩ ipſa ratio ſit aĩa: an potius ſit aliquid aliud aĩa: & ipſis mẽbris adueniat. ⁋ Præterea utrũ cuiuſuis mixtionis ſine ullo diſcrimine cauſa ſit ipſa concordia: an eius quæ rõne conficitur. ⁋ Et hæc utrum ſit ipſa anima: an aliquid diuerſum a ratione.

1m. ĩnc... niẽs cõ... Empe...
2m. i ğn... Empe...
3m. i cõ... niẽs cõ... Empe.

¶ Hæc igiť tales dubitationes habere uidenť. ⁋ Verũ ſi aĩa diuerſum a mixtione ſit uti diximus: cur una cum rõne carnis & cæterarũ etiã aĩalium partiũ tollitur. ⁋ Inſup ſi nõ unaqueq; partium aĩam habeat: ſi nõ ſit anima ratio mixtionis: quid eſt quod decedente corrumpitur anima.

Opĩez Empedocli eſſe probabilẽ oñdit primo. ſcdo.

¶ Ex his igitur quæ dicta ſunt patet aĩam nec aĩam nec harmoniã eſſe poſſe: nec orbe uerſari: per accidẽs tñ ut diximus
io moueri poteſt & ſeipſam mouere: mouetur nãq; corpus in quo eſt: mouetur autem ut patet ab aĩa: alio uero modo fieri
io nequit ut ipſa moueatur motu ad locum accomodato.

Epilogus.

¶ At enim rectius de hac ipſa quiſpiã ad talia reſpiciens dubitabit: putabitq; ipſam moueri. Dolere nãq; dicimus aĩam
io gaudere confidere timere inſuper iraſci ſentire ratiocinari: quæ quidẽ omnia motus eſſe uidentur. Quapropter ipſam quiſpiam exiſtimabit moueri.

4. ʒ. nõ q2 animam gaudere. triſtari confidere. timere. mitteſcere. iraſci. ſentire & intelligere. dicẽ conſuetudine thꝛaxim⁹ aĩam idcirco oportet moueri.

ꝓbatio ¶ Verum id non neceſſarium eſt. Nam & ſi q̃ maxime dolere uel gaudere uel ratiocinari motus ſunt uel potius moue-
o ri: tamen ipſum moueri ab anima eſt: Iraſci nãq; aut timere eſt hoc modo moueri cor. Ratiocinari autem aut tale forſitan eſt: aut etiam aliud. Atq; quædam iſtorum fiunt: cum aliqua latione mouentur: quædam cum aliqua alterãtur. Quænam uero ſint illa & quo modo fiant: alia ratio eſt.

ꝓbatio ¶ Dicere autem animam iraſci uel timere ſimile atq; ſi quiſpiam animam texere dicat uel ædificare. Nam melius eſt fortaſſe dicere non animam: ſed hominem anima miſereri:
ꝓbatio uel diſcere uel ratiocinari. ⁋ Idq; non quia motus in illa ſit.
o ſed quia nonnunq̃ quidem uſq; ad illam: nonnunq̃ uero ab illa: ueluti ſenſus quidem ex hiſce: recordatio autem ab illa ad eos motus uel ſtatus qui ſint in ipſoꝝ ſenſuum iſtrumẽtis.

ꝓbatio ¶ Intellectus autem aduenire uidetur: & ſubſtantia quædam eſſe ac non corrumpi. Nam ab ea maxime quæ in ſenectute fit obfuſcatione corrumperetur. Nunc autem perinde fit atq; in ſenſuum inſtrumentis. Etenim ſi ſenex talẽ acceperit oculum uideret ſicut & iuuenis. Quare ſenectus nõ quia anima quicq̃ eſt paſſa: ſed quia id in quo eſt aliquid paſſum eſt: quemadmodum in ebrietatibus & in morbis fieri ſolet.

¶ Et ipſum igiť itelligere ac cõtẽplari marceſcit: quia aliud

quoddã ĩtus corrumpiť:ipm autẽ paſſione uacat:ratiocina=
ri uero & amare aut odiſſe nõ ſunt illius affectus:ſed huiuſce
qđ habet illud ea rõne qua illud habet. Quapropter & hoc
corrupto:nec recordať:nec amat:nõ.n.illi⁹ ſed ipſi⁹ cõis qđ
qdẽ periit. Intellect⁹ ãt diuinũ qd eſt fortaſſe:paſſioneq; ua
Epilogus — cat. ¶ Eſſe igiť ĩpoſſibile' moueri aĩam pſpicuũ iam ex dictis
euaſit:qđ ſi oĩno nõ motu cieť patet nec a ſeipã motu cieri.
5ª.ꝫ. Neq; aĩaꝫ nũm eſſe ſeipm mouẽtem recte a Xenocrate aſſertũ ſentiẽdum eſt. — ¶ At qui numerum aĩam eſſe dicere ſeipm motu cientem
multo longius q̃ ea quæ dicta ſunt a rõne diſtare uideť. Nã
iis qui id aſſerunt, ea primum ĩpoſſibilia quæ emergunt ex
motu:deinde ꝓpriã quædã ex eo quia dicunt ipſam nume=
rum eſſe eueniunt. ¶ Quo nãq; modo unitatẽ moueri ĩtel= 1ª.pba
ligere oportet:& a quo & quonã pacto. Cũ ĩpartibilis ſit &
nullã hẽat dĩfiã:ſi.n.motiua ſit atq; mobilis diuerſa eſſe oꝫ.
¶ Præterea cum lineã quidẽ motione ſupficiem facere di= 2ª.pba
cant:punctũ autẽ lineã:unitatum etiã motus erunt cõtinuo
linæ. Punctũ enim unitas eſt poſitionẽ hñs. atq; numerus
aĩæ iam alicubi eſt poſitionẽq; habet. ¶ Præterea ſi quis a nu 3ª.pba
mero numerum uel unitatem abſtulerit:alius relinquitur
numerus:atq; plantæ multaq; animalium uiuunt diuiſa; &
eandem animam ſpecie uidentur habere.
¶ At qui nihil referre uidebiť unitates dicanť an corpuſcu= 4ª.pba
la parua. Etenim ſi puncta fiant ex democriti pilulis:modo
maneat quãtitas erit in ipſis aliud quidẽ qđ mouet:aliud ãt
qđ moueť:ſicut in magnitudine:nõ enim quia magnitudi=
ne differunt aut paruitate id quod dictũ eſt accidit:ſed quia
ſubeunt quantitatẽ. Quocirca neceſſe eſt aliqd eſſe:qđ ipſas
unitates mouebit:qđ ſi id qđ in aĩali mouet aĩa eſt:& id qđ
in numero eſt aĩa mouet:quare aĩa non eſt id quod mouet
atq; mouetur:ſed id quod mouet duntaxat.
¶ At uero qui fieri põt:ut hæc unitas ſit:oportet enĩ ipſius 5ª.pbat
ad cæteras aliquã differẽtiã eſſe. At unici puncti quænã pter
poſitionẽ eſſe differentia põt:ſi igiť unitates punctaue quæ
ſunt in corpore diuerſa ſunt ab unitatibus aĩæ atq; punctis
erunt ipſæ unitates in eodẽ pfecto loco:punctũ.n.aĩæ locũ
occupabit corporis puncti atq; qd obſtabit ac phibebit:ut ſi
duo puncta ſunt ſimul in eodẽ loco & plura ſint duob⁹ ac in

finita: quorum enim locus indiuiſibilis eſt: & ipſa indiuiſibilia ſunt.

¶ Sunt uero ea puncta quæ ſint in corpore ſint ipſe numerus aīæ: uel ſi numerus q ex punctis cōſtat quæ ſunt in corpore ſit ipſa aīa: cur non oīa corpora aīam habent. nā in cunctis

pbatio puncta eſſe uidentur: & etiam īfinita. ¶ Inſuper qui fieri poteſt ut ſeparentur ac abſoluātur a corporibus ipſa puncta ſi quidem lineæ non diuiduutur in puncta.

¶ Fit aūt uti diximus ut partim idē ii dicant qđ illi: qui corpus quoddā ſubtiliū partiū aīam eſſe dixerūt: partim ꝓpriū ipſos comitet̄ abſurdum: corpus ab aīa pinde moueri pinde 6ª. ꝯ Aīa non eſt in corporea eo (quo exiſtimāt) modo: q ſit ex corporeo, & qdem ſubtiliſſimo qđ incorporeū appellent.

pbatio atq Democritus aſſerebat. ¶ Nam cum aīa ſit in oī corpore ſentiēte neceſſe eſt in eodē duo corpora eſſe. ſi aīa corpus aliqđ eē ponat̄: & horum ēt ſnīa: qui aīam numerum eſſe cenſent: fit ut uno puncto multa ſint pūcta: aut oēs hēant aīam: ſi nō numer⁹ qſq̄ ali⁹ atq diuerſus a pūctis ipſi⁹ corporis ſupueniat.

¶ Fit ēt ut aīal a numero pinde moueat̄: atq Democritum diximus idipſum moueri cenſere: quid enim intereſt paruæ pilæ dicantur: an unitates magnæ uel unitas omnino, quæ agitantur motu: utro nāq modo neceſſe eſt ipſas ex eo mouere animal: quia ipſæ motu cientur.

pbatio ¶ His igit̄ q motū ac numerum in aſſignāda aīa coniunxerūt hæc q̄ dicta ſunt abſurda & alia huiuſcemodi multa eueniūt. Eſt enim īpoſſibile nō ſolū diffinitionē aīæ talem eē: ſed etiā accidēs. Quod quidē patet: ſi qs ex hac rōne opationes atq affectus animæ conabitur aſſignare: cognitiones inquā ſenſus uoluptates dolores & cætera iſtiuſmodi: nam ut prius diximus: neq uaticinari ex ipſis facile poſſumus.

¶ Tribus aūt traditis modis qbus antiqui diffiniunt aīam: duos iam reprobauimus & quas habet utraq ſnīa dubitationes cōtrarietateſq pœne diximus: & ea inquā quæ maxime motiuū ipſam eſſe ex eo ponit, qa ſeipſam mouet. Et ea quæ corpus ipſam ſubtiliſſimarum partiū: aut magis q̄ cætera īcorporeū eē cenſet. ¶ Reſtat igit̄ terti⁹ modus atq ſnīa q̄ ipſam aſſerit ex ælemētis: conſtare: quā qdē deinceps cōſideremus oportet: atq patet ob hoc ex ælemētis aīam cōſtare quoſdā dixiſſe: ut ſentiat ea quæ ſunt: & rerum unāquāq cognoſcat. Continuat ſe ad ſequentia. 7ª. ꝯ Non eſt opus animā ex elementis conſtare: quo ſimilibus ſimilia cognoſcat.

pbatio ¶ At hanc ſnīam multa ꝑfecto comitant̄ abſurda: atq eorum

q̄plura quæ fieri nequeunt. Aſſerūt enim ſimili cognoſcere ſimile: quaſi aĩas res ipſas eſſe potentes. ⁋ Verū nō ælemēta ſunt ſolū ut patet: ſed p̄ter ea multa ſunt etiā alia quin potius infinita fortaſſe numero: quæ cōſtant ex ipſis ac cōponunt. 2ª. pb

℃ Sit igit̃ ea cognoſcere ſentireq; aĩam. Ex q̄bus illoꝝ unūquodq; cōponitur. At totū ipſum cōpoſitū quo cognoſcet quæſo uel ſentiet ut q̄d ſit deus uel hō uel os uel caro & cæterorū cōpoſitoꝝ unūquodq; ſil'r. Nō enim unūquodq; iſtoꝝ eſt ipſa ælementa: quouis ſeſe hn̄tia modo ſine ullo diſcrimine: ſed ex ipſis unūquodq; cōficitur rōne quadā cōpoſitioneue. Queadmodū & Empedocles os ex ælemētis conſtare cenſet. Dicit enī cœperat ante duas tellus iuſtiſſima uaſis. Aeris ac fontis partes uulcanus & ipſe. Quatuor ex octo adiunxit quis candida magna: uis fœcundaq; naturæ confecerat oſſa. Nil igit̃ ælementa proſunt: ſi ſint in aĩa, niſi rōnes etiā inſint & cōpoſitio: unūquodq; enim cognoſcet ſimili: os autē aut hominē nō cognoſcet profecto: niſi ipſa etiā inſint: Hoc aūt nō opus eſt unum eoꝝ eſſe dicere quæ fieri nequeunt. Quis enim ambiget unq̄ ſi lapis uel homo uel equus inſit in aĩa & bonū ſimiliter & non bonū: & de cæteris identidem rebus.

Diſtinctio entis i decem predicamenta.

℃ Præterea cū id q̄d eſt multipl'r dici ſoleat: quoddā enim ſubſtantiā; q̄ddā quātitatē: aut qualitatē: aut aliq̄d aliud enumeratorū iā p̄dicamētoꝝ ſignificāt: utrū ex uniuerſis an nō ex uniuerſis aĩa cōſtet: at nō uidet̃ cōia oĩum eē ælemēta: ex hiſce ne igit̃ ſolis cōſtat q̄ ſubſtātiarū ſunt ælemēta at quonā pacto cæterorū ēt unūquodq; cognoſcit. At dicent uniuſcuiuſq; generis ælemēta p̄pria atq; principia eē: ex q̄b⁹ aĩa cōſtat: erit igit̃ ipſa & quātitas & q̄litas: & ſubiecta: at fieri neq̄t: ut ex quātitatis ælemētis ſb̄a ſit n̄ quātitas eos igit̃ q̄ cēſet aĩam ex uniuerſis cōſtare: hæc & huiuſcemodi alia comitāt̃. 3ª pba

℃ Abſurdū eſt etiā ſimile quidē a ſimili nō pati dicere: ſimile uero ſentire ſil'e ſimileq; cognoſcere ſil'i putare atq; aſſerere. Deinde ſentire pati quoddā eſſe moueriq; ponere & itelligere ſil't & cognoſcere. ⁋ At qui multas dubitationes ac difficultates, Empedoclis h̄re ſn̄iam. Corporeis inquā ælemētis & ſibi ſil'ibus cognoſci res ſingulas teſtat̃ id q̄d experiētia late patet, Partium enim animaliū corporum ea quæ ſunt 4ª pb 5ª pba

ſimpliciter terræ ut oſſa nerui pili nihil ſentire uidenť. Qua-
re neq; ſimilia ſibi: at oportebat tamen.

pbatio ¶ Præterea cui principiorũ maior ignoratio q̃ cognitio in
erit nimirũ unũqdq;.n.cognoſcet unũ: multa ãt ignorabit:
pbatio cætera nãq; oĩa. ⁋ Fit etiã Empedoclis eadem ſnĩa: ut deus ſit
amentiſſimus. Quippe cũ ipſe ſolus unũ ælemẽtorũ nõ cõ-
præhendat: ipſam diſcordiã inquã: mortalia uero cuncta co-
gnoſcant. Cum ex uniuerſis ſingula conſtent:

pbatio ¶ Prætera dicit: oportet oĩno: quã ob cãm nõ habent aĩam
oĩa: cũ omne quod eſt aut ſit ælementũ aut ex ælemẽto uno
uel pluribus uel oĩbus conſtet. Neceſſe eſt enim omne quod
pbatio eſt: aut unum quid: aut quædam: aut uniuerſa cognoſcere.

¶ Dubitabit etiã nõ iniuria quiſpiã quidnã id ſit qđ ipſa cõ
tinet atq; unit. Elemẽta nãq; materiei ſil'ia ſunt. Atq; præſta
biliſſimũ id eſſe patet: qđ cõtinet quicqd id tandẽ: ſit at ne-
quit eſſe quicq̃ præſtabilius anima: quod quidẽ dominetur:
& magis etiam intellectu: maxime autẽ rationi conſonũ eſt
huc oĩa præceſſiſſe: & p̃ſtantiſſimũ omniũ: & natura domi-
num eſſe. Illi autẽ ælementa ea quæ ſunt precedere cenſent.

¶ At enim nemo prorſus de omni aĩa dixit nec eorum qui
censent ipſam ex ælemẽtis iõ cõſtare qa ſentit. Cognoſcitq;
ea quæ ſunt nec etiã eorũ qui maxime motiuũ ipſã aſſerunt
pbatio eſſe. ⁋ Nõ enim oĩa mouenť quæ ſentiunt. Sunt enim aĩalia
nõnulla: quæ nõ mouenť loco: & tñ hoc ſolo motu aĩa uideť
pbatio aĩal agitare. ⁋ Sil'r & eorũ qui tam ſenſitiuũ q̃ intellectum ex
ælementis conficiunt: nemo animã omnẽ cõplectiť: uiuere
nãq; uidẽtur plantæ: at expertes ſunt tñ & lationis & ſenſus:
aĩalium quoq; complura ſunt: quæ mente rõneq; uacant.

8ª ꝯ Nullus antiquoꝝ adhuc de tota aĩa attigit.

pbatio ¶ Quod ſi quis & hæc illis cõceſſerit itellectũq; partẽ eẽ po
ſuerit aĩæ: & identidẽ ſenſitiuũ: neq; ſic de oĩ aĩa: neq; de ulla
pbatõ tota dicere uidebunť. ⁋ In hoc eodẽ errore uidetur eſſe & ea
ſententia: quæ carminibus orphicis fertur. Dicit enim Or-
pheus animam fieri uentis: & ex toto ingredi reſpiratione:
id autem nequit ipſis accidere plantis: neq; quibuſdam iti-
dem animalium. Quippe cum haud uniuerſa reſpirent.

pbatio ¶ Q d'qdẽ eos p̃teriit: q ita đ aĩa cẽſure. ⁋ At uero ſi cõfice
re aĩam ex ælemẽtis oporteat: ñ ex uniuerſis cõtinuo cõficiẽ

da eẽ uidet. Altera nãq; pars cõtrarietatis ſufficiens eſt ſe ipſam oppoſitãq; diſcernere. recto enim & ipſum rectum ut patet & obliquum cognoſcamus: regula nãq; iudex eſt utriuſq;: at obliquum nec ſui plane nec recti.

Eſt & alia preter dictas quorũdã opinio dicẽtiũ ꝑ q̃tuor elemẽta & ꝑ nãm rerũ oĩum iniectã fuſamq; eq̃biliter oẽs mũdi partes vegetare aiã: reqz. quã ſniam ſecutus Thales. dicebat deorũ plena eẽ oĩa. Cauſam & motiuum hui⁹ opinionis aſſignat.

℄ Sunt & qui in toto uniuerſo ꝑmixtã ipſam iquiunt eſſe: quocirca forſitã & thales oĩa plena deoꝝ eſſe putauit. ¶ Hoc aũt dubitatões habet nõnullas. Quã. n. ob cãm aĩa ĩ aere q̃dẽ uel igne ſi ĩeſt nõ facit aĩal: in mixtis ãt facit ꝓſertim cũ ĩ illis uideat eẽ ꝓſtãtior. ¶ Quærere ẽt q̃ſpiã quã ob cãm aĩa ea q̃ ẽ in aere ꝓſtabilior eſt ac ĩmortalior ea quæ in aĩalibus ineſt. 1ª ĩꝓbatio iſtius opinionis 2ª ĩꝓbatio iſtius opinionis

℄ Vtrobiq; aũt emergit quoddã abſurdũ: & rõnis egrediẽs metas: nã ignẽ aut aerẽ aĩal eẽ dicere rõnis egrediet fines: & aſſerere rurſus aĩalia nõ eẽ: ſi ĩſit in ipſis aĩa ꝑabſurdũ eſt ſane.

℄ Videntur aũt ideo putaſſe in his aĩam eſſe: quia totum & partes eiuſdẽ ſunt ſpeciei. Quare neceſſe eſt ipſos & aĩam & partes eiuſdẽ eſſe dicere ſpeciei ſi aĩalia ex eo fiunt aĩantia q̃a in ipſis aliqua pars cõtinentis recipitur. ¶ Quod ſi aer quidem diſceptus eiuſdẽ eſt ſpeciei: aĩa aũt eſt diſſimiliũ ꝑtiũ: patet aliã ipſius ꝑtẽ ineſſe aliã nõ ineſſe: neceſſe eſt igitur ipſam aut ſimiliũ eſſe ꝑtium. aut nõ in quacũq; totius ineſſe parte. Improbat motiuum opinionis

Epilogus.

¶ Patet igitur ex dictis: neq; cognitionẽ ex eo cõpetere aĩæ: quia conſtat ex ælementis: neq; recte uereq; dici motum eidem ineſſe.

℄ Capitulum tertium.

Cũ aĩa vegetet. ſentiat. appetat moueat cõtẽplet atq; intelligat vtrũ oĩa hec a tota proficiſcãt aĩa. an a diuerſis. an hec ab vna ꝑte hec ab altera. illa vo iterũ ab altera.

At quoniã cognoſcere ſentire opinari inſuꝑ cupere deliberare & oĩno appetitiones ipſius aĩæ ſunt: motus etiã aĩalium loco ab anima fit: & inſuꝑ accretio ſtatus atq; decretio: quæret utiq; quiſpiã utrum horum unũquodq; toto aĩa cõpetat & nos itelligamus: & ſentiamus: & moueamur: cæterorũq; unũquoq; agamus patiamurq; tota: an aliis alia partib⁹. Ipſum ꝑterea uiuere utrũ in hoꝝ aliquo uno an ĩ plurib⁹ an ĩ oĩb⁹ cõſiſtat: an ſit ei⁹ alia q̃dã ẽt cã.

Rñderũt aliq̃ plane alio vegetare alio ſentire alio appetẽ alio mouere alio deniq; cõtẽplari ac ĩtelligẽ.

℄ Atq; ſunt qui dicũt ipſam eſſe partibilem: noſq; alia eius parte ĩtelligere alia cupere cenſent. ¶ Quid igitur ipſam cõtinet animam: ſi partibile ſit: nõ corpus quippe. cum contra potius uideatur corpus anima continere. Quapropter & egreſſa diſſoluitur corpus atq; putreſcit. ꝯ rñſionẽ arguit primo

℄ Si igitur aliq̃d aliud ipſam cõtineat unumq; faciat: illud

erit potiſſimũ aĩa:at oportebit de illo etiã quærere:utrũ unũ an multatũ ſit partiũ:atq; ſi ſit unum cur & aĩam cõtinuo nõ dicimus unũ eẽ. Sin partibile:rurſus rõ q̃reret qd nã ſit illud qđ illud etiã cõtinet:atq; hoc pacto fiet in infinitũ abiicio.

riſionē guit 2° ¶ Dubitabit etiã quiſpiã de partibus eius:quam unaquæq; potentiã in corpore habeat. Nam ſi aĩa totũ cõtinet corpus: oportet & unãquãq; ẽt partẽ aliquã ptẽ corporis cõtinere: id aũt eſſe nõ poſſe uidet̃:quã eni partiũ corporis itellectus aut quo continebit pacto:fingere quoq; difficillimum eſt.

riſionē guit 3° ¶ Videmus aũt & plantas diuiſas uiuere:& aĩaliũ inſectoꝝ nõnulla utpote aĩm & ſi nõ numero tñ ſpẽ eandẽ hñtia. Itaq; partiũ utraq; & ſenſum habet:& p aliqđ tp̃s loco mouet̃.

mouet illam ¶ Nec abſurdum eſt ſi nõ perdurant:inſtrumenta nãq; nõ habent ut naturam cõſeruent:ſed nihilominus oẽs in utraq; partiũ inſunt aĩæ partes atq; aĩæ eadẽ ſub ſpẽ collocant̃:& ẽt tota. Illæ qdẽ qa nõ ſepabiles ſunt:tota ãt aĩa qa diuiſibilis ẽ.

riſionē guit q̃r ¶ Videtur aũt & id principiũ quod ineſt in plantis aĩa quædam eſſe:hæc enim ſola communis eſt & plantis & animalibus:atq; hæc quidem a ſentiendi principio ſeparatur: ſine autem ipſa nihil eſt prorſus quod habeat ſenſum.

¶ Incipit liber ſecundus Ariſtotelis de anima.

¶ Capitulum primum.

Ictis hiſce quæ a maioribus de anima nobis tradita ſunt: redeamus rurſus oportet atq; enitamur uelut ab initio determinare qd anima ſit: & quænam ſit eius cõmunis maxime ratio.

diui ¶ Dicimus itaq; genus unũ quoddã eorũ quæ ſunt ipſam ſubſtãtiam eſſe.

diui ¶ Atq; huius aliud ut materiã:qđ quidem per ſe nõ eſt hoc aliquid:aliud formam & ſpeciem:qua quidẽ iam hoc aliquid dicit̃:& tertiũ id quod ex iſtis conſtat atq; cõponitur. Eſt autem materia quidem potentia:forma

diui uero actus atq; perfectio. ¶ Quæ quidem bifariam dicitur: quædam enim eſt ut ſcientia:quædam ut contemplatio.

diui ¶ Maxime aũt corpora uidentur eſſe ſubſtãtiæ. ¶ Et ipſoꝝ

diui ea magis quæ naturalia ſunt: hæc enim cæterorũ principia

ſunt. ¶ Naturaliũ uero corporꝝ quædã habent uitam: qdam nõ habent: ſed ea uacant. ¶ Vitã aũt dicimus nutricionẽ accretionem: atqꝫ decretionẽ: quæ quidẽ per idipſum fit quod uiuere dicit̃. ¶ Quare corpus omne naturale particeps uitæ ſubſtantia eſt: & ita ſubſtantia & compoſita. 6ª diui

Vitã hr̃e dicim⁹ ea q̃ p ſe ipa alimẽtũ ſuſcipiũt nutriunt̃ augeſcũt minuunt̃.

Cor^m^ vñ fit oẽ corp⁹ nãle vite pticeps ſ͠ba ſit ꝛ qdẽ cõpoſita.

¶ Atqꝫ cũ tale ẽt ſit corp⁹ ideſt hñs uitã. Corpus pfecto nõ erit aĩa: corpus nãqꝫ nõ ſubiit rõnẽ corꝝ q̃ ſunt i ſubiecto: ſed ut ſubiectũ poti⁹ eſt & materies. Neceſſe eſt igit̃ aĩam ſubſtãtiã eſſe pinde atqꝫ formã corporis nãlis potẽtia uitã hñtis.

1ª ꝯ Aĩa ſbal' act⁹ ẽ corpis ipotẽtia vita perticipãtis.

¶ Subſtãtia uero act⁹ eſt & pfectio. Talis igit̃ corporis eſt perfectio atqꝫ actus. ¶ Sed cũ pfectio atqꝫ actus bifariã dicat̃ ut diximus: quidã enim eſt ut ſcientia: qdã ut cõtẽplatio: patet aĩam actũ eſſe pinde atqꝫ ſcientiã. Nam ex eo quia aĩa eſt & ſomnus eſt & uigilia atqꝫ uigilia quidẽ cõtẽplationi: ſomnus autem ſcientiæ operatione uacanti ſimilis eſt.

2ª ꝯ Aĩa ẽ act⁹ pm⁹.

Diuiſio actus.

¶ Altera aũt alterã in eodẽ: ſcientia in quã contẽplationem generationẽ præcedit. Quapropter aĩa primus eſt actus perfectioqꝫ corporis naturalis potentiã uitã hñtis. ¶ Et talis plane ut partes ipſius ſint iſtrumẽta. Enimuero pꝛtes quoqꝫ plãtarũ inſtrumẽta ſine cõtrouerſia ſunt: quãuis uideat̃ pœnit⁹ ſimplices eſſe eius enim quod circa fructum eſt: illud tegmẽ eſt folium & fructus etiam: radices præterea uicem ſubeunt oris: utriſqꝫ nãqꝫ trahitur alimentum.

3ª ꝯ Corp⁹ aĩe moderamẽ ſuſcipe idoneũ organicũ eſt.

¶ Si igit̃ cõe qd de omni aĩa ſit dicẽdũ: ipſa pfectio prima primus actus eſt corporis naturalis: cuius partes ſunt iſtrumenta. ¶ Iccirco nõ quærere oportet: ſi unũ ſit aĩa atqꝫ corpus: ſicut neqꝫ cærã & figurã: neqꝫ oĩno materiẽ. Cuiuſqꝫ & id cuius materies eſt: nam cũ unũ & eſſe multifariã dicatur: actus eſt id quod proprie unum eſt: atqꝫ proprie eſt.

Cõem' a diffinitiõnẽ conc dit.

Querẽdũ nõ eſt cur aĩa ꝛ corpus ſi' vnũ ſint vt neqꝫ cur figura ꝛ cera vnum ſint. ꝛ vlr cur mã ꝛ que mãe adueniunt.

¶ Vniuerſaliter igit̃ diximus quidnã aĩa ſit. Eſt enim ea ſubſtantia quæ eſt rõ: hæc aũt eſt qditas corporis talis. Et pinde ſane atqꝫ ſi quid inſtrumẽtorum artis naturale corpus eſſet. ¶ Ceu ſecuris. Eius nãqꝫ ſubſtãtia ipſius eſſet ut patet ſecuris rõ: idqꝫ eſſet aĩa: qua ſeparata nõ eſſet ulteri⁹ ut patet ſecuris: niſi nomine tm̃: at nũc eſt ſecuris: nõ enim talis corporis ſubſtantia ratioqꝫ eſt ipſa aĩa: ſed naturalis ut diximus. ¶ Talis qꝫ in ſe motus ſtatuſue principium inſitum habet.

Declaratio p exẽpla diffinitiõis allate d anima.

1^m^ exẽpl

¶ Atq; id qđ dictũ eſt in partib⁹ ẽt inſpicere licet nã ſi oculus aĩal: eius tñ aĩa uiſus ipſe nimirũ eſſet: hic eſt enim ut patet oculi ſubſtãtia: quæ ſeſe habet ut rõ: oculus ãt eſt materies uiſus: qui cũ defecerit nõ ulterius erit oculus: niſi noĩe tm̃ & pinde atq; lapideus uel etiã pict⁹. ¶ Id igiť qđ de parte dictũ eſt ad totũ corpus uiuens accomodare oporte. Eſt enim hic pfecto rõnum ſiľitudo: nã ut pars ſeſe hẽt ad partem: ſic totus ſenſus ad totum ſenſitiuum corpus: ut talis eſt rationis.

¶ Nõ eſt aũt id potẽtia uiuens qđ abiecit aĩam eaq; uacat. ſed id quod ipſam habet ſemen uero fructuſue id nimirũ eſt: quod poteſt tale corpus euadere. ¶ Vt igitur inciſio uiſioq; ſic eſt uigilia actus & ut uiſus rurſus inſtrumentiq; uis ſic eſt aĩa actus: corpus aũt eſt id qđ ut diximus eſt potẽtia uiuens. Verum ut pupilla uiſuſq; oculus eſt: ſic aĩa & corpus eſt aĩal.

¶ Aĩam igiť nõ ſeparabilẽ eẽ a corpore uel ptes ipſi⁹ nõnullas: ſi ptibilis ſit: nõ obſcurũ eſſe uideť. ¶ Corporis nãq; ptiũ patet aliqs aĩe ptiũ actũ eẽ. Nihil tñ uetat ut aliq ptiũ ſint ſepabiles aĩæ: ppterea q corporis nullius ſint actus. Ab obſcurum eſt: necdũ patet: ſi pinde corpus aĩa ſit act⁹: ut gubernator actus eſt nauis. Hoc igiť pacto uniuerſaliter de aĩa determinatũ diſcriptiũe ſit.

Corp⁹ nãle qđ ſit.

Cor^m ex his manifeſtũ eẽ pt. aĩa3 actũ pfectioneq3 nõ eſſe ſeminis neq3 cadaueris. cum hoc viuere deſijt illð vo nõdu3 viuit nõdũq3 formatum organis.

Cor^m ex his itẽ nõ ẽ obſcurũ pcipe tota3 aĩa3 nõ eẽ ad corpore ſeiũctã neq3 ptes ſaltẽ aliqs ſi cã diuiduã cõcedamus.

Notabile. Separatõ ulcra. Duplices aĩe ptes. Epilogat.

¶ Capľm ſecundũ.

At enim cũ ex obſcuris qdẽ magis aut manifeſtis fiat id notũ qđ eſt dilucidũ ac noti⁹ rõne: enitẽdũ eſt rurſus hoc pacto de ipſa aĩa ptractare. Rõnẽ. n. diffinitiuã nõ ſolũ eſſe ſignificare: ut cõplures dicere diffinitiones uidentur: ſed etiã in ipſa cauſam ineſſe ac apparare oportet. Nunc aũt diffinitionum cõplures ut cõcluſiones eſſe uidentur: ueluti quid eſt quadratio: confectio figuræ laterũ æqualium angulorumq; rectorũ æqualis altera expertem longiori figuræ: atq; diffinitio talis concluſionis occupat locum: at ea quæ quadrationem inuentionem eſſe mediæ dicit. ipſius rei profecto cauſam ut patet aſſignat.

1ª 2º ex operib⁹ aĩe ipa3 pquirere & notã facere par atq3 rõnabile eſt.

Tetragoniſmi diffinitio.

¶ Dicamus igiť hinc cõſiderationis initio ſumpto aĩatum ab inanimato uita ſeiungi. Atq; cũ multifariã uiuere dicať. etiã ſi unũ tm̃ iſtorũ inſit: uiuere illud dicimus cui ineſt ut intellectus ſenſus motus. loco ac ſtatus & inſuper motio nutrimento accomodata & accretio decretione.

2ª 2º Aĩa pĩcipiũ ẽ ex quo viuimus.

Cor^m^ vñ fit vt plante manifeſte viuere dinoſcantur.

ℭ Quapropter & uniuerſæ plantæ uident uiuere: quippe cum uideant in ſeipſis uim hr̄e talem atq; principiū: quo ad cōtrarietatē loca tam incremēta q̄ decremēta ſuſcipiunt. Nō enim ſurſum quidē accreſcunt. Deorſum aūt nō accreſcunt. Sed ad utrāq; ſilr differentiā & omni ex parte: ſempq; nutriuntur: & eouſq; uiuunt: quouſq; poſſunt alimentū accipere

3ª ꝯ Uis aie vegetādi a ceteris aie viribꝰ ſeiungi ſepariq; poteſt alie vero ab ipſa minime.

ℭ Atq; hæc qdem uis a cæteris ſeiungi ſeparariq; pōt: cæterē aūt in ipſis mortalibus ab iſta nequeunt ſeparari: qđ qdē in ipſis pſpicitur plantis. Nulla enim prorſus in ipſis ut patet alia præter hanc animæ potentia atq; officium ineſt.

4ª ꝯ qcq; ē aial ob ſenſū pᵐ nūcupamꝰ

ℭ Viuere igit ob hoc principiū uiuentibus cōpetit. ⁋ Aial autem & eſt ob ſenſum primo: nam & ea quæ non cientur motu: nec mutant locum: ſenſum autem habent non ſolum uiuere dicimus: ſed etiam animalia nuncupare ſolemus.

Cor^m^ v... uētia o... a vi veg... tatrice p... cipiū h... bere vi... tur.

5ª ꝯ pmꝰ oīū ſenſuum tactꝰ eſt.

ℭ At uero ex ſenſibus tactus primo cunctis aīalibus ineſt. atq; ut uegetatiuū a tactu ſenſuq; oī: ſic a cæteris tactus ſeparari ſenſibus poteſt. ⁋ Eam aūt partem animæ uegetatiuam dicimus eſſe. Cuius: & plantæ participes ſunt. Animalia uero cuncta ipſam uim habere ſentiendi tactu uidentur.

Cor^m^ vñ fit vt ſic vis vegetādi vinētiū ſit pn^m. ita tactꝰ ſenciētium.

ℭ Atq; quam ob cauſam iſtorum utrūq; fit: poſtea dicemus ac explanabimus. ⁋ Nunc eouſq; tm̄ dicatur: animam inquam principium eſſe eorū quæ dicta ſunt. & his eſſe diffinitam uegetatiuo ſenſitiuo intellectiuo etiā motu.

Aia ē p^m^ pn^m^ viuēdi. ſenciēdi. mouēdi ꝛ intelligendi.

2ª aie di...

Utꝝ hoꝝ ſingula vegetādi vtus. ſenſus motꝰ ꝛ itellectꝰ ſint aie. an potiꝰ aie partes. Si ſint aie ptes. an loco ꝛ ſubiecto ſint diſtincte. an ſola ratione.

ℭ Quærendū aūt eſt utrū hoꝝ unūquodq; ſit aīa an animæ pars: & ſi pars. ⁋ Vtrū hoc pacto ut ſit ſeparabile rōne ſolū: an etiā loco. ⁋ Atq; de nōnullis qdem iſtorum uidere diſcernereq; facile poſſumus: nonnulla autē dubitationē habent.

1ª qſtio
2ª qſtio
Rñſio

ℭ Nam ut plantæ nōnullæ diuiſe ſeiūcteq; uident uiuere: ꝑpterea quod anima quæ eſt in iſtis actu qdem in unaquaq; planta eſt una: potentia uero plures. ⁋ Sic & circa alias uidemus aīæ differētias fieri: cum īcidunt aīantiū ea quæ inſecta uocamus. utraq; nāq; partium & ſenſum habet & motu loco cietur. Quod ſi ſenſum habet & imaginationē: & appetitum etiā habet: ubi nāq; eſt ſenſus. ibi dolor etiā exiſtit atq; uoluntas: at ubi ſunt hæc: ibi neceſſario cupiditas etiā ineſt.

Declarat hoc ī plātis
Declarat hoc idē in ſentiētibꝰ

De itellectu vō nōdū liquet qđ probādū aut ſenciendū ſit.

ℭ De intellectu uero cōtēplatiuaq; potentia nondū quicq̄ eſt manifeſtū. Sed uidet hoc aīæ genꝰ ēē diuerſum. Idq; ſolū

perinde atq; ꝑpetuũ ex eo qđ accidit ſeiungi ſepararíq; põt.

¶ Cæteras autẽ aíæ partes ſeparabiles q̃dẽ nõ eſſe: ut quidã aſſeruerunt ex his quæ diximus patet. ¶ Rõne uero differre nõ obſcurũ eſſe uidet̃. Senſitiui nãq; ratio diuerſa eſt a ratione principii opinandi: ſi quidẽ diuerſa ſunt ſentire ac opinari & unum quodq; dictorum ſimiliter.

Aĩe ptes quo pacto rõne diſtinguãtur.

¶ At uero quibuſdã aĩantium cunctæ partes ut patet íſunt: q̃buſdam nõnullæ: ſunt & q̃bus una tm̃ ineſſe uidet̃: atq; id ipſum differentiã animantiũ facit. Quã autẽ ob cãm ita fit poſtea perſcrutabimur. Eadem & circa ſenſus fieri ſane uidemus. Quædam enim omnes quædam aliquos: quædã unũ duntaxat habere uidentur: tactum inquam ipſum: quiquidem eſt omnium maxĩme neceſſarius.

Ipſius aĩe particule quo loco & ſubiecto ſeiũgant.

ſtio ¶ Quoniam autẽ id quo uiuimus quoue ſentimus bifariã dicit̃ & perinde atq; id quo ſcimus: & id etiã quo ſani ſumus atq; ualemus: quoddã enim ſcientiã quoddã aĩam dicimus: quippe cum utroq; ſcire dicamus: & aliud ſanitatẽ aliud partem corporis aliquã uel totũ dicimus corpus. ¶ Atq; horũ utrũq;: tam ſciẽtia q̃ ſanitas forma quædã & ſpecies eſt & rõ & tanq̃ actus ſuſcipientis: ſcientia q̃dem ſcientis ſanitas autẽ ſani. Actus enim agẽtiũ in eo quod patitur atq; diſponitur ineſſe uidet̃. Anima autẽ id eſt ut patet: quo uiuimus & quo ſentimus ac intelligimus primo. ¶ Ipſa ꝓfecto ratio quædã erit & forma ſed non tu materies atq; ſubiectum.

℞° (margin)

Cũ duo ſĩt quibus ſcim⁹ vt aĩa, vt ſcia. & duo q̃b⁹ ſanamur vt ſanitas vt corp⁹. ita duo erũt q̃b⁹ viuimus q̃b⁹ ſentim⁹ q̃b⁹ appetim⁹. vtrũ illoꝝ duoꝝ ẽ aĩa.

Triparti ſubſtã diui- ¶ Nam cũ ſubſtantia tripliciter dicatur ut diximus: quædã enim eſt forma, quedã materies: quædam id quod ex utriſq; cõponitur: & materia quidẽ eſt ut patet potentia, forma autem actus. Cum igitur ut diximus ſubſtãtia dicatur trifariam: animaſq; id ſit quod ex utriſq; corpore in quã & anima conſtat: corpus profecto non eſt actus animæ: ſed ipſa corporis alicuius eſt actus.

Cor^m quo fit vt animã i corpoꝛe vt formã in mã neceſſe ſit.

¶ Iccirco recte ad modũ putant ii quibus anima neq; eſſe ſine corpore: neq; corpus aliquod eſſe uidetur. Eteni ipſa corpus quidẽ non eſt. Eſt autem corporis aliquid: ¶ Et ineſt ob hoc in corpore atq; in corpore tali non in quouis ſine diſcrimine ullo: queãdmodũ ueteres ad corpus ipſam accomodabant. Nihil prorſus determinantes quodnam illud & quale

Co^m fit quoq; vt recte ſenſerũt nõnulli aĩaȝ neq; eẽ corpus. neq; ſine corpoꝛe. Cor^m fit itē vt qui aĩaȝ quodlibet corpus igredi poſſe putauerũt. indigne de aĩa ſint locuti.

ſit corpus:atq; nõ recte ut patet. Quippe cũ nõ uideat͛ quod uis ſine ullo diſcimine quodcũq; ſuſcipe:hoc aũt pacto cũ rõne etiã fit ſane. Actus eni uniuſcuiuſq; in eo qđ eſt potẽtia & in ꝓpria materia ſuapte natura fieri eſſeq; ſolet. ¶ Aĩam igit͛ pfectionẽ quãdã eius & actum ac rõnẽ eſſe:quod potẽtiam habet ut huiuſmodi ſit:ex hiſce quæ diximus inoteſcit.

Epilogãdo diffinitionez aĩe cõmunez concludit.

¶ Tractatus ſecundus. ¶ Capitulũ primũ.

ANimãtiũ autẽ qbuſdã oẽs inſunt potẽtiæ dictæ:quibuſdã nõnullæ ſunt & quibuſdã una tm̃ ineſſe uidet͛ atq; potẽtias aĩæ dixim⁹ has nutritiuũ ſenſitiuũ appetitiuũ loco motiuũ atq; ĩtellectiuũ. Et plãtis qdẽ nutritiuũ eſt dũtaxat. aliis ãt & idipm̃ & ſenſitiuũ. Quod ſi ſenſitiuũ ineſt:& appetitiuũ ẽt ieſt. ¶ Nã appetit⁹ cupiditas:ẽ & ira atq; uoluptas. ¶ Aĩalia uero cũcta unũ ex ſenſib⁹ hñt. tactũ inquã ipm̃:atq; cui ſenſus ieſt:ei uoluptas ẽt & dolor ieſt:& pceptio iocũdi atq; moleſti. Quib⁹ autẽ hæc iſunt:ea cupiditatẽ etiã habent: hæc eſt enim appetitio eius quod afficit uoluptate.

1ª ꝯ potẽtiaꝝ aĩe (q̃ ſũt quinq; vegetãdi vt⁹ ſentiẽdi appetẽdi mouẽdi ⁊ intelligẽdi) qbuſdã inſunt oẽs qbuſdã multe qbuſdã vo vna ſola adeſt.

Aĩm ſenſibilẽ neceſſario appetit⁹ comitari oſtẽdit triplicit͛.

Prima / Secun[da] (right margin, cut off)

¶ Alimẽti ꝑterea ſenſum hñt. Tact⁹ enim ſenſus eſt alimẽti:nã ſiccis & humidis & calidis atq; frigidis alunt͛ uiuentia cuncta. Hoꝝ autẽ ut patet ſenſus eſt tact⁹ cæteris uero ſenſibilibus p accidẽs nutriunt͛. Nihil enim cõducit ad alimentũ ſonus uel color & odor : ſapor autẽ unum qdẽ eſt eoꝝ quæ tactu pcipiunt͛:at uero fames ſitiſue cupiditas eſt:ſicci qdem & calidi fames:frigidi uero & humidi ſitis. At ſapor horum quaſi quoddam eſt condimentum.

Tertio

Fames / Sitis (right margin)

¶ Verũ hæc declarãda poſteri⁹ ſunt. Nunc eouſq; ſit dictũ: aĩantiũ inquã hiſce q̃ tactũ hñt & appetitũ ieſſe. De imaginatiõe uero nõ patet:ſed de hoc poſtea cõſiderem⁹ oportet:nõnullis iſup & loco motiuũ ẽt ineſt:& aliis rõcinatiuũ ac itellectus ut hoĩbus:& ſi quid ſit aliud tale uel etiam præſtabilius.

¶ Perſpicuum igit͛ eſt: unã aĩæ rõnẽ eſſe pinde atq; figuræ. ¶ Neq;.n. ibi figura ꝑter triãgulũ eſt & eas q̃ deĩceps ſunt collocatæ:neq; hic aĩa ulla ꝑter eas q̃s dixim⁹ at ut in figuris una cõmunis ratio fere poteſt:quæ cunctis quidem figuris accomodabitur:nullius autem erit figuræ propriã ratio:ſic & in animalibus dictis fieri põt. ¶ Quapropter rediculũ eſt:& in his & in cæteris rebus cõmunem quærere rationẽ: quæ qui

2ª ꝯ Perſpicuũ eſſe videt͛ aĩe rõnẽ figure rõni ſimilitudinẽ gerere ⁊ aĩaz figure:

1ª pbat[io] (right margin)

2ª pbat[io] (right margin)

dem nullius eorum quæ ſunt erit propria ratio:nec in propria cuiq̃ accomodabitnr & indiuidua ſpecie:rationem eam omittentes diffinitionemue quæ cuilibet hoc pacto competere accomodariq; poteſt.

℄ At uero quẽadmodũ in figuris;ſic & in aĩa ſit : nam tam in figuris q̃ in animãtibus in eo qđ deinceps eſt collocatũ:id ineſt potentia qđ illo eſt prius:in quadrato nãq; triangulus & in ſenſitiuo uegetatiuũ ĩeſt ut patet. ¶ Quapropter in ſingulis q̃rẽdũ eſt:quæ nã ſit cuiuſq; aĩa:ut quænã ſit aĩa plantæ quæ beſtiæ quæ deniq; hoĩs:quã autẽ ob cãm deinceps ſic ſeſe hñt:cõſiderare oportet. ¶ Senſitiuũ nãq; ſine uegetatiuo nõ eſt:at a ſenſitiuo uegetatiuũ in plãtis ſeiungit̃. ¶ Rurſus ſine tactu nullus cæteroꝝ ſenſuũ eſt:at ipſe tactus ſine cæteris eſt:complura nãq; ſunt animalium:quæ neq; uiſum neq; auditum neq; ſenſum habent odoris.

Similitudo pulchra inter aĩas ⁊ figuras.

Corᵐ Uniuſcuiuſq; aĩe ſcđm ſpẽʒ rõ propria ⁊ ſpãlis q̃rẽda eſt ⁊ ĩ hmõĩ aĩe diffinitiõe ſiſtẽdum eſſe minime.

uatuoz atozum adus. ſiſiguit. imus cũdus ertius uartus

℄ Et eorũ rurſus quæ ſentiunt quædam habent loco motiuum:quædã non habent. ¶ Extrema autẽ atq; minima rationem habent & mentẽ:q̃bus enim mortaliũ ĩeſt ratio iis ſunt cõtinuo & cætera cuncta:at q̃bus unũquoq; illoꝝ ineſt:hiſce non oĩbus ineſt & ratio:ſed quædã imaginatione : & uocant quædã hac ſola uiuunt:de intellectu uero cõtemplatiuo alia ratio eſt. Quæ cum ita ſint:patet hoꝝ cuiuſq; rationem animæ maxime rationem propriam eſſe.

℄ Tractatus tertius. ℄ Capitulum primum.

Neceſſe eſt autẽ eum qui de hiſce cõſiderationẽ fact⁹ eſt:quidnã ſit unũquodq; ipſoꝝ accipe:deniq; quærere pſcrutari de hiſce quæ ſequunt̃ ac comitant̃:qđ ſi dicere oporteat qđ unũquodq; ipſorum ſit:ut quid ſit intellectiuum uel ſenſitiuum uel nutritiuum:antea dicendum eſt quidnã ſit ĩtelligere quid ſentire. Nam operationes actioneſue poteutiis uiribuſq; priores ſunt ratione. ¶ Quod ſi ita ſit atq; prius etiã obiecta q̃ iſta cõtemplari oporteat: primum profecto de illis propter eandẽ cauſam ut de alimẽto de ſenſibili. de intelligibili determinare oportet.

De actibus potentiaꝝ quã de potẽtijs por apta incũbit determinatio.

2ª ꝯ° Eadem quoq; rõne de actuũ obiectis q̃ʒ đ actib⁹ ĩpĩs prius determinandum eſt.

℄ Quare de alimento de generationeue primo dicendum eſſe uidetur. nutritiua nãq; anima & cæteris ineſt & pima eſt & maxime cõis aĩæ uis & potẽtia:qua cuncta uiuẽtia uiuunt

3ª ꝯ° Inter determinãda alimẽtũ ⁊ generatio primũ obtinẽt đterminãdi locũ

cuius ſunt operatiões officiaue generare nutrimentoq; uti Hæc enim opatio maxime oium opationũ uiuentib⁹ eſt naturalis: uiuẽtib⁹ ĩquã hiſce quæ ſunt pfecta nõ mẽbris capta: quæq; nõ ſine ſemine oriunť: unũquodq; inquã aliud ſibi ſiľe pcreare: aïal qdẽ aïal: planta aũt plantã. ut ſint ſemp hoc pacto cõditioneq; ſubeant qď pñt diuinã. Id eñi ipm appetũt uniuerſa: gr̃aq; ipſi⁹ oia agũt: quæcũq; ſecũdũ naturã agunt. Diuiſio finis.

¶ Duplex eſt aũt id cã cuius cætera fiunt: atq; unũ eſt qď: alterum cui: cum igitur ſemper eſſe conditionemq; diuinum ſubire continuatione nequeant animãtia: quia fieri nequit: ut caducorum atq; mortalium quicq̃ idem unumq; numero ſemper permaneat ut unum quodq; poteſt ſic æternitatis cõditiõiſq; diuinæ pticeps eſt aliud quidẽ magis: aliud ãt minus: permanetq; nõ ipſum ſed tale quale eſt ipſum: numero qnidem non unum: ſpecie autem unum.

4ª ꝯ Aïa iuiuẽtib⁹ tria cauſaruʒ forme. vñ mot⁹ ⁊ cui⁹ gr̃a vices obtinet.

¶ Eſt autẽ aïa corporis cauſa principiũq; uiuẽtis. ¶ Atqui cum multifariã hæc dicãtur: anima pari mõ tribus determinatis modis cã eſt: nã eſt ea cã a qua pfluit mot⁹. eſt ẽt ea gr̃a cui⁹ cætera fiunt. Eſt ĩſup ut forma corpoꝝ aïatoꝝ ſubſtãtia ue. atq; cãm ut ſubſtantiã aïantium eſſe non eſt obſcurum. 1ª ratio

Pricipij ⁊ cauſe diuiſio.

¶ Cauſam nanq; cunctis ut ſint formã ipam atq; ſubſtãtiã eſſe patet. At uiuere uiuentiũ eſt eſſe: cuius ſane cã ut cõſtat atq; principiũ aïa. 2ª ratio

Probat ð cã formali concluſioné.

¶ Præterea actus eius qď eſt potẽtia ratio eſt eiuſdẽ: at aïa uiuẽtis eſt corporis actus:

Probat de finali cã concluſionẽ.

¶ Patet etiã aïam eſſe cãm ut id gratia cuius cætera fiunt: nã ut mens: ſic & natura alicuius gr̃a facit qď qdem ipſius eſt finis: atq; tale eſt in ipſis uiuentib⁹ aïa. & ſecundũ naturã uniuerſa nãq; naturalia corpora tam animaliũ q̃ etiã plantarũ ipſius aïæ ſunt inſtrumenta: quo fit ut ipa ſint aïæ ſine cõtrouerſia gr̃a. Finis diuiſio.

¶ Duplex eſt aũt id uti diximus: cã cuius cætera fiunt atq; unũ eſt qď: alterũ cui.

De efficiẽti cã ꝯcluſioné manifeſtat.

¶ At uero cõſtat aïam id etiã eſſe: unde primũ motus ad locũ accomodatus emergit: uerũ hæc uis nõ uniuerſis ineſt uiuentib⁹: fit ẽt per aïam & alteraito & accretio: ſenſus enim alteratio quædã eſſe uideť: ſentitq; nihil quod non habeat aïam eadẽ eſt de accretione decretioneue ratio. Nihil enim incremẽta naturaliter decremẽtaue ſuſcipit: qď nõ nutritur & nihil prorſus nutritur: qď nõ uit[illegible] particeps ſit.

Corm vñ fit vt Empedocles hoꝝ motuum i aialibꝰ cãm nõ rite aſſignauerit.

¶ Atq; hac in parte ſnĩa Empedoclis eſt poſt habenda: qui quidẽ hoc nõ recte dixit ac addidit ideo icremẽta plantas ſuſcipere tũ in radicibus infra tum in ramis etiã ſupra: q̃a terra deorſum ſuapte natura & ignis ſurſum idẽtidẽ pergit.

1a ꝓbatio corelarij

¶ Primum nãq; nõ recte accipit in plantis differẽtias dictas infra inquã ac ſupra: nõ enim eadẽ ſunt omniũ rerum & uniuerſi ſupra & infra: ſed quã habet rationem in animalibus caput: eam ſubeunt in plantis radices: ſi inſtrumẽta diuerſa uel eadem operationibus officiiſue dicere aſſerereq; oportet.

2a ꝓbatio corelarij

¶ Deinde quod eſt qd' continet terrã ignẽue: quæ quidẽ in cõtraria loca feruntur. diſtrahent enim profecto niſi aliquid ſit quod ipſa prohibeat atq; detineat. Quod ſi ſit aliquid: id eſt profecto anima ipſa. Quo fit ut ipſa ſit augendi cauſa nutriendiue. non ælementa queadmodũ ille putabat.

Corm opio quorundã (q ignẽ nutẽtibꝰ eẽ augmẽti cãz ſunt ſuſpicati) ferenda ẽ minime.

¶ Sunt aũt q̃bus ipſius ignis nã cã ſimpl'r nutritionis & accretionis eſſe uidet: ipſe nãq; ſolus oium corpoꝝ aut ælemẽtoꝝ nutriri ac augeri uidet: quapropter & in plãtis & in aialibus putabit quiſpiã ignẽ ad ipſum eſſe quod operatur.

Probatõ corelarij

¶ Verũ nõ ita eſt: ſed cũ comitet cãm eſt ob idipm quodãmodo nõ ſimpl'r cã ſed talis eſt potius aia. Nã ignis quidem accretio in infinitũ progredit: & eouſq; fit quouſq; ſit cõbuſtibile. At eoꝝ oium quæ natura conſtant eſt finis tã magnitudinis q̃ accretionis & rõ. Hæc aũt aiæ ſunt nõ ignis: & rõnis potius q̃ materiæ.

¶ Capl'm ſecundũ.

1a ꝯ vt ꝓpoſitũ exeq̃mur de virtut; nutritiue & generatiue (q̃ oiuz pria ẽ) obiecto. alimento videlicet ꝯſequunt agendum videtur.

Cum aũt eadẽ uis aiæ ſit & nutriẽdi & generãdi: primũ de alimento determinare neceſſe eſt; hæc eni a cæteris potẽtiis hoc opere munere ſeiungitur.

Tres alimẽti conditiones. Pria 2a

¶ Videt itaq; cõtrariũ eſſe cõtrario nutrimentũ. ¶ At nõ cuilibet quod uis: ſed id ei quoꝝ alterum ex altero nõ ſolũ mutuo generat: ſed incremẽta etiã ſuſcipit: cõplura nãq; cõtrariorũ fiunt q̃dem ex ſeſe mutuo: ſed nõ a ſuis oia cõtrariis incremẽta ſuſcipiunt ut ex ægrotante fit ſanũ.

3a.

¶ At uero nec illa modo eodẽ ſibi mutuo nutrimentũ eſſe uident: ſed aqua quidem alimentum eſt igni. ignis autem non nutrit aquã: at ſimplicibus corporibus horũ alterũ alimenti: alterũ eius

quod nutritur maxime ſubire rationem uideturr

Dubitat̃ vtrum alimētū ſit alito ɔ̄riū. — *Proba q; ſit ſim le.* — *Probat q; ſit ɔ̄ri ɔ̄ptir.* — *Primo*

¶ Verum enim is locus dubitationē habere uidet̃. ¶ Sunt enim qui dicunt ſimile ſimili nutriri queadmodum & accreſcere. ¶ Quibuſdā autem uti diximus non hæc ſnīa ſed cōtraria placet cenſentq; non ſimile ſimili: ſed cōtrario contrariū alii. Etenim fieri nequit ut inquiunt ut a ſimili ſimile patiat̃: alimētum autē mutatur atq; digeritur: mutationēue rerum omnium in oppoſitum uel in medium eſſe conſtat.

Secūdo — *Dubitationis rñſio.*

¶ Præterea nutrimentū qdē aliqd patit̃ ab eo qđ aliter. hoc aūt ab alimēto nō patit̃ qcquā: queadmodū nec a materia faber: ſed materies ut patet a fabro, qui qdē ex otio mutat̃ tm̄ ad operandū. ¶ At. n. intereſt plane. ſi nutrimētū ſit id qđ ultimo tādē adiungit̃ atq; addit̃ an nō hoc ſed id qđ primū īgredit̃. Quod ſi utrūq; qdē ē alimētū: alterū tñ ē digeſtū: alterū īdigeſtū: utroq; pfecto mō & cōtrario contrariū & ſimile ſimili uere licet nutriri. Nā ſi ut īdigeſtū ſumat̃ cōtrariū cōtrario aliter. Sin ut digeſtū: ſimile ſimili nimirū hoc pacto nutrit̃. ¶ Quare patet illos utroſq; partim recte: partim nō recte dicere atq; ſentire.

Cor^{m} Seq̃t vtraſq; quodāmō recte ſentire ⁊ ſimilia ſimilibus ali. pit̃er ɔ̄ria ɔ̄rijs mō tñ differēti — *2ª ɔº Aīatū (vt aīatū eſt) nutritur.*

¶ Cum autem nihil nutriatur quin habeat uitam: animatū id erit profecto corpus quod aliter: ea ſane ratione qua eſt animatum. ¶ Quare & nutrimentum ad animatum per ſe refertur: & non per accidens.

Cor^{m}. Quo fit vt alimētū ad aīaꝫ per ſe ⁊ nō p accidens referatur. — *Tres alētis ⁊ augentis differentie.* — *Prima* — *Secunda* — *Tertia*

¶ Atq diuerſa eſt alimēti rō ut nutrit & auget: nā ut ipſum aīatū quātū eſt quoddā auget: ut eſt hoc aliqd & ſubſtātia nutrit. ¶ Conſeruat enim ſubſtātiā. Et eſt eouſq; pfecto quouſq; nutritur. ¶ Efficit præterea generationem ac ortū: non eius quod aliter: ſed talis quale eſt id quod nutritur. Iam enī eſt ipſius ſubſtantia: & nihil ſeipſum generat: ſed conſeruat.

Cor^{m} Vñ fit vt aīatū alimēto pˀuatū perſiſtere nequeat. — *Alimenti diffinitio*

¶ Quare tale qdā animæ principium uis eſt talis: ut id cōſeruet quod ipſam habet ea nimirum ratione qua ipſam habet. Alimentum autem ad operandum preparare uidetur: quapropter alimento priuatum eſſe nō poteſt.

3ª ɔº Equū ē viꝫ vegetādi a generandi facultate vim generatiuā dici nomēq; hinc ducere.

¶ At uero cum hoc in officio tria ſint hæc: neceſſarioq; concurrant: id inquam quod nutrit̃ & quo nutritur & quod nutrit. id quidem quod nutrit eſt ipſa anima prima: id autē qđ nutritur corpus eſt quod ipſam animā habet: at id quo nu-

tritur ipſum eſt alimentum: atq; cum ſit par uniuerſas a fine res appellare: finiſq; huius animæ ſit generatio talis quale ē id quod ipſam habet, erit anima prima profecto principiū generandi tale quale eſt id quod hanc ipſam animam habet.

¶ Id aūt quo nutrit aīa duplex eſt: quemadmodū & id quo gubernator gubernat: manus inquā & flauus: atq; aliud mouet atq; mouetur, aliud mouet tm̄: neceſſe eſt aūt omne nutrimentum naturæ ſit talis: quæ digeri poſſit. Ad digeſtionem efficit calor: quapropter omne animās habet calorem. — 4ª ꝯ Omne aiatuȝ ſitū calorē habē neceſſe eſt.

¶ Quid igitur ſit alimentum ipſum uniuerſaliter diximus: poſtea uero de ipſis exactius perſcrutabimur

¶ Tractatus quartus. ¶ Cap̄l'm primum. — 1ª ꝯ De ſenſu incūbit determinatio.

Epilogat probatio — Determinatis aūt his: primum de omni ſenſu cōiter: deinde de unoquoq; dicamus. ¶ Fit itaq; ſenſus. Cum mouet̄ atq; patit̄ aliquid uti diximus. ¶ Nam ipſe ſenſus alteratio quædam eſſe uidetur: inquiunt autem quidam & a ſimili ſimile pati: quod quidem quonam pacto fieri poteſt aut non poteſt: in uniuerſalibus de actione ſermonibus paſſioneue diximus. — 2ª ꝯ Fit ſenſus cuȝ mouet̄ ſentiēs cum q; aliqd patit̄.

¶ Habet autem is locus dubitationem: ambigetq; non iniuria quiſpiam: cur & ſenſuū ipſorū ſenſus non fit. ¶ Et cur ſine iis quæ ſunt extra non efficiunt ſenſum. Cū inſit & ignis & terra: cæteraq; ælementa quorum eſt per ſe ſenſus: uel per ea quæ ipſis accidunt. ¶ At enim patet ſenſitiuum non eſſe actu ſed potētia tm̄. Quapropter non fit: quemadmodum cōbuſtibile nō uritur ip̄m per ſe ſine eo qđ ipſum urere pōt. Vreret enī ſe ipſum & nō indigeret eius quo actu eſt ignis. — Queſtio prima. Queſtio ſecunda. R°.

¶ At uero quoniam ſentire bifariam dicere conſueuimus: nam & id quod potentia uidet & audit uidere audireq; dicimus: & ſi forte dormiat: & id identidem quod iam operatur: dupliciter & ipſe ſenſus profecto dicetur: quidam ut potentia: quidam ut actu ſimiliter & ipſum ſentire: & quod eſt potentia: & quod eſt actu. — Corᵐ quāobrem diſtinctio hec ꝓbāda ē vt tū ſenſus tū ipuȝ ſentire nō actu nō potētia ſit.

¶ Primū igit̄ id ſcire oportet: nos inquā quaſi ſit eadē pati moueri ac operari: ita nūc his uti ac dicere. Motus. n. eſt qui

Motus diffinitio — dā actus impfectus: tū ut in aliis diximus. ¶ Ea uero cūcta q̄ patiunt̄ atq; mouentur ab actiuo & eo qđ eſt actu patiunt̄

Cor^m quo fit vt tum a ſimilibus tũ a diſſimilibus paſſio ſenſus pcedere videat.

atq; mouetur. Icc irco fit ut tum a ſimili ſibi tum a diſſimilis res omnis patiatur ut diximus patit enim ea quæ eſt diſſimilis: at cum eſt paſſa: tum ſimilis eſt ut patet.

Duo modi potẽt

Deinde diſtinguendũ eſt de potentia atq; actu: nũc enim de his ipſis ſimpl'r dicimus. Nã eſt hoc pacto qppiã ſciens: ut ſi dicamus hoiem eſſe ſciẽtẽ: qa hõ eſt talis ſuapte natura: ut ſit ſciens atq; ſcientiã habeat. Eſt ẽt hoc pacto quippiam ſciens: ut hoiem eũ iam dicimus eſſe ſciẽtẽ: q geometriã: atq; grãmaticã habet. Atq; horũ uterq; non eodẽ mõ põt potentiæq; ſubiicit. Sed alter quidẽ ex eo quia genus ipſum eſt tale materieſue. Alter uero propterea quod cũ uoluerit contemplari poteſt idipſum facere: niſi quid externum forte prohibeat impedimentoq; fiat.

Horũ modorũ differentia. Prima.

At pter ipſos eſſe hiſce qui iã cõtemplat: & eſt actu proprieq; ſciens hoc. A. Ambo igit illi primi potentia qdem ſunt ſciẽtes ut dixim⁹: uerũ un⁹ indiget alteratiõe p diſciplinã: qua qdẽ nõnunq̃ ẽt ex habitu cõtrario diſputatiõeq; mutat: aliter hẽt qdem ſenſum aut grãmatica: ſed indiget operationis: ut ex otio tandẽ opationiſq; uacuitate agat ac operet: atq; hic modus potẽtiæ diuerſus eſt: ut patet ab antea dicto. 2^a.

Pati ſeu paſſio dupliciter dici videt.

At uero neq; ipſum pati ſimplex eſſe uidet: ſed aliud eſt a contrario corruptio quædã: aliud eſt ſalus: potius eſt qd' eſt potentia ab eo quod eſt actu: ſimileq; pinde atq; potẽtia ſeſe habet ad actũ. Fit enim cõtemplans qd' ſciẽtiã habet. Quod qdem aut non eſt alterari in ipſum enim fit incremẽtum & in actum perfectionẽue: aut aliud alterationis eſt genus.

Cor^m Abſurdũ profecto videbit ſapientẽ cũ cõtẽplet ⁊ prudẽtẽ cũ (vt recte vitã inſtituat) conſideret alterari dicere. ⁊ nõ artificẽ cũ aliqd arti moliat. vt domificat cũ edificet.

Quocirca nõ recte ſe hẽt dicere ipſum ſciens cũ ſcit alterari: ſicut nec ædificatorẽ cũ ædificat. Quod igit in actũ ducit: ex eo qd' eſt itelligens potẽtia atq; ſciens id nõ doctrinã appellare oportet: ſed aliud nomẽ eſt æquũ hr̃e. At quod ex eo q d' eſt potentia diſcit accepitq; ſcientiã: ab eo quod eſt actu ſciens atq; ab ipſo docẽte. Id aũt non eſt dicendũ pati ac alterari: aut duos alteratiõis eſſe modos fatemur oportet. Eam inquam mutationẽq; ad priuatiuas eſt diſpoſitiones: & eam quæ eſt ad habitus atq; naturam.

Cõſimili pene modo de ſenſib⁹ accidit vt aliqd dicat bifariã potẽtia ſentiens.

Hæc cũ ita ſint: prima quidẽ mutatio ſenſitiui ab eo qd' generat fit: cum autẽ ortũ ac generatum eſt: habet iã ſenſum

Actu ſentire aſſimilatur ↄtēplari mō tn̄ differēti.

pinde atq; ſcientiā. Et ſentire actu ſil'e eſt cōtēplari. Differentia tn̄ eſt: an ea quæ actu ſenſum efficiūt extra ſunt ipſum inquam uiſibile & audibile & ſenſibilium cætera.

Cui⁹ cā hæc ē actu nāq; ſenſus ſingulariū ē. Scia uero uniuerſaliū ē: hæc āt ipa aīa quodāmō ſūt. Quapropt itelligere qdē cū qſpiā uoluerit: i ipo ē ſitū. Sētire āt n̄ collocat i ipo. Neceſſe eſt. n. ſenſibile ipſum adeſſe: pari mō res ſeſe habet: & in ſcientiis ſenſibiliū: & ob eandē utiq; cauſam: quia ſenſibilia ſingularia ſunt. ſunt & extra ſicuti diximus. Sed ut de his exactius dilucidiuſue dicamus; dabitur nobis rurſus occaſio.

Cor^m Uñ fit vt intelligere & ↄſiderare cū volum⁹ infra ſit ſitū ptāte nō aūt ſentire ſʒ ipm ſenſibile adeſſe neceſſe eſt.

Nūc id ſit a nobis determinatū. Cū ſimplex inquā nō ſit id qd' dicit eſſe potētia: ſed aliud quidē ſit ut puer: quē militare poſſe dicere licet. Aliud āt ut hiſce q iam ætate militariq; arte actus euaſit ad militandum ſenſitiuum ſil'r ſe habere.

Que de potētia dcā ſūt breuiter reſūmit.

Atq; cū ipſoꝝ differentia noīe careat. Determinatū āt ſit ipſa eſſe diuerſa: & quo pacto diuerſa ſunt: neceſſe eſt ipſo pati: ac alterari tanq̄ ꝓpriis noībus uti. Ipm āt ſenſitiuum potētia tale eſt: quale iā ipm ſenſibile eſt actu ſicuti diximus. Patit igitur cum eſt non ſimile. At paſſum euaſit ſimile: & eſt tale quale eſt illud.

Cap'l'm ſecundum.

1ª diuiſio ſenſibilis
2ª diuiſio ſenſibilis
Senſibile propriū

At enim de unoquoq; ſenſu: deinceps a ſenſibilib⁹ cuiuſq; ꝓficiſcentes dicamus oportet. Atq; prius ipſa ſenſibilia diſtinguēda eē uident. Senſibile itaq; trifariā dr̄. Senſibilium eni quædā p ſe: q̄dā p accidēs ſentiunt. Et illoꝝ rurſus alia ſunt uniuſcuiuſq; ꝓpria ſenſus: alia cōia cunctis. Atq; ꝓpriū id ſenſibile dico qd' alio ſenſu ſentiri n̄ pōt: & circa qd' error fieri neqt. Vt color reſpectu uiſus: & ſonus auditus: & ſapor guſtus. Tact⁹ āt plures differētias hēt qdē: iudicat tn̄ de illis ut cæteroꝝ ſenſuū qſq; de ſuo ſenſibili & nō decipit. Viſus. n. nō errat eē colorē: aut audit⁹ eē ſonū: ſed quid ſit id quod eſt infectum colore uel ubi: huiuſcemodi igitur ſenſibilia dicuntur uniuſcuiuſq; propria ſenſus.

Con° anq̄ȝ ↄ ſenſib⁹ ſigillatim tractet primū de ſenſibilib⁹ cōſtituendum eſt.

Senſibile cōmune

Cōia uero ſunt hæc: mot⁹: qes: numerus: figura etiā magnitudo. Talia nāq; nullius ſunt ꝓpria ſenſus: ſed oībus cōia ſunt. Etenim tactu motus qdā ſenſibilis eſt atq; uiſu.

Senſibile p accidēs.

Per accidēs āt ſenſibile dr̄ ut ſi album oliarii filius ſit: p accidēs. n. hoc ſentit qa albo qd' ſentit: id accidit. Quapp & nihil ipſe ſenſus ad huiuſcemodi ſenſibilib⁹ patit: ut talia ſunt.

Differētie ſenſibilis p ſe & p accidens.

Senſibilia ꝓpria & cõmunia nõ eodem mõ cẽ p ſe ſenſibilia.

¶ Eorꝫ ãt quæ p ſe ſentiunt illa ſunt ꝓpria ſenſibilia q̃ ꝓpria ſunt: & ad quæ ſubſtantia uniuſcuiuſq; ſenſus eſt apta.

¶ Tractatus quintus. ¶ Capitulum primum.

1ª ꝯ° Color ẽ viſibile.

Vius igit uiſus ꝑceptiu⁹ id eſt uiſibile. Viſibile uero eſt color: & id qđ orõne q̄dẽ explicare ac dicere licet. Noĩe ãt caret atq; idipm maxĩe patebit cũ ulteri⁹ ꝓcedemus. ¶ Viſibile igit eſt color: hic ãt eſt id qđ ẽ ĩ eo qđ p ſe uiſibile eſt: p ſe uero ñ rõne ſed quia in ſe cãm hẽt ut ſit uiſibile.

2ª ꝯ Color nõ rõne ſ; p ſe viſibile eſt.

3ª ꝯ Color ſine lumine videri nõ põt.

¶ Color at oĩs motiu⁹ eſt ei⁹ quod eſt pſpicuũ actu: & id eſt ipſius natura. Quapp nõ eſt uiſibile abſq; luce: ſed oĩs uniuſcuiuſq; color ĩ lumĩe ſane uidet. ¶ Quãobrẽ qdnã ſit ipm lumẽ: prius dicere declarareq; oportet. Eſt igit aliqd pſpicuũ.

Cor^m Quo fit vt de lumĩe & pſpicuo prius ſit determinãdũ.

¶ Perſpicuũ ãt id dico: qđ eſt qdẽ uiſibile. Nõ eſt ãt ut ſimpliciter dicã per ſe: ſed per alienũ colorẽ uiſibile. Atq; res talis eſt aer & aqua & ſolidorꝫ cõplura ut uitrũ & glacies & huiuſmodi corpa: nõ .n. aqua uel aer ut ẽ aqua uel aer pſpicuũ ẽ: ſed qa natura eadẽ ĩeſt ĩ his utriſq;: & in ꝑpetuo ſupo copore.

Perſpicui diffinitio.

4ª ꝯ Que potẽtia ꝑſpicua ſunt tenebre aliqñ ſũt q̃ aũt ſemp actu ꝑlucẽt nũq̃.

¶ Lumen ãt actus eſt huiuſcæ perſpicui ea nimirꝫ rõne qua perſpicuũ eſt. At id ẽ potẽtia: ĩ quo nũc idipm ĩeſt: nũc tenebræ: atq; lumẽ quaſi pſpicui color eſt: cũ eſt pſpicuũ actu ab igne uel ab huiuſcemodi corpore: q̃le eſt ipm ſuperũ corpus: nã huic ĩeſt aliqd unũ & idẽ. ¶ Quid igit eſt pſpicuũ dixim⁹: & qđ etiã lumẽ: nã neq; ignis eſt: neq; oĩno corpus. neq; corporis ẽ ulli⁹ defluxus: ẽet .n. quoddã hoc quoq; pacto ꝑfecto corpus: ſed ẽ ignis uel huiuſcemodi cuiuſdã ĩ pſpicuo pñtia corpis. ¶ Fieri nãq; nõ põt ut ĩ eodẽ ſint duo corpora ſimul.

5ª ꝯ Et ſi corpora lucida vt ignis ſol & aſtra lumẽ pſtent in perſpicuo ſue lucis ſpẽm. nõ tñ lumen. aut ignis aut ſol aut aſtrũ. aut ab illis corporib⁹ defluxus eẽ poteſt.

Q; non ſit corpus ipſum lumẽ ꝓbat̃ Primo Secũdo q; lumen nõ ſit corporis defluxus. Probat̃

¶ Videt ãt tenebris cõtrariũ eſſe lumẽ: at tenebræ priuatio ſunt talis habit⁹: atq; ignis uel corporis talis abſentia a pſpicuo: quare patet huiuſce pñtiã eẽ lumẽ. ¶ Atq; nõ recte dixit Empedocles & ſi qs itidẽ cenſuit. lumẽ ferri atq; extẽdi tandẽ inter terrã & cõtinens. noſq; idipm latere. ¶ Hoc .n. & rõnis mœtas egredit: & eſt pter ea nimirũ quæ apparent: in puo nãq; ſpacio mot⁹ fortaſſe lateret: ſed ab ortu ſolis ad occaſũ tãti corpis motũ latere: magna nimirũ ꝑfecto ẽ poſtulatio.

Cor^m Vñ fit vt Empe. abſurde ſatis cenſuerit lumẽ iter terrã & ꝯtinẽtis celi ambitũ ferri. noſq; iterdum latere.

6ª ꝯ Perſpicuũ corpus colorib⁹ (quorꝫ tñ ſuſceptiuũ eſt) vacat. & vt de ſe iuiſibile eſt.

¶ At q coloris qdẽ id eſt ſuſceptiuũ qđ colore uacat: ſoni ãt: id qđ ſono. Vacat ãt colore perſpicuũ ipm: & ĩuiſibile uel id

qđ uix tandē uidet̃: quale id eē uidet̃: qđ tenebris eſt affectū: atq; tale ē ipm ut patet pſpicuū attñ nō cū eſt pſpicuū actu: ſed cum potētia: eadē eni natura mō eſt tenebræ mō lumē.

¶ At uero nō uniuerſa uiſibilia i lumine ſunt uiſibilia, ſed ſolum uniuſcuiuſq; ꝓprius color. Nōnulla nāq; in lumine qdē nō uident̃: in tenebris āt efficiūt ſenſum: ut ea quæ apparent ignea atq; ſplēdent. Hæc āt noīe carēt uno ut fungus cornu piſciū capita & ſquamæ & oculi. ſed nullius hoꝝ ꝓprius color uidet̃: atq; quam ob cām hæc uiſibilia ſunt: alia uero eſt.

7ª ꝯ̃ Et ſi ꝓpriꝰ vniuſcuiuſq; rei color videat̃ i lumine nō tñ oīa viſibilia ſpectant̃ in lumine.

¶ Nūc tm̄ patet id inquā qđ in lumine uidet̃ eē colorē: quo circa ſine lumine nō uidet̃. ¶ Hæc eſt eni ſane coloris rō eſſe inquā eius motiuū qđ eſt perſpicuū actu. Actus āt pſpicuus lumē eſt uti diximꝰ. ¶ Id ita eē ex eo tanq̄ e manifeſto ſigno patere pōt: nā ſi quiſpiā id qđ hēt colorē ſup ipm uiſum poſuerit. nō ſane uidebit ſed color qdē mouet pſpicuū ut aerē: ab hoc āt cum ſit continuus ſenſus īſtrumentum mouetur.

Recoligendo ꝓbat̃ colorē ſine lumīe videri nō poſſe.

Probatō prima

Probatō ſecunda

¶ Non enim hoc loco recte ſentire uidetur Democritus: qui quidem putat. ſi medium ſpacium uacuum fiat: formicam etiam ſi ſit in cælo exacte perfecteq; uideri. ¶ Etenim ipſum fieri non poteſt uiſio nāq; fit patiente aliquid ſenſitiuo: at ut patiatur ab ipſo colore qui uidetur fieri nequit. Reſtat igitur ut a medio: quare neceſſe eſt aliquod eſſe mediū inter colorē ipſum & uiſum: quod ſi id uacuum fiat nō modo nō exacte ſed neq; quicq̄ oīno uidetur: quā igitur ob cauſam neceſſe eſt in lumine colorē uideri diximus. ¶ At igni in utriſq; plane uidetur: in tenebris inquam atq; in lumine: id autem neceſſario accidit. Ipſum eni perſpicuum ab hoc pſpicuū fit.

Corˡᵐ Non recte Democritus putauit ſi totū quo cernimus ſpaciū vacuū eēt. expedītius acutiuſq; ſingula videri. adeo vt medio interſtite vacuo. formica i celo a nobis exactiſſime ⁊ expeditiſſime videretur.

Probatō

Quo pacto ignis videatur.

¶ Eadē autē eſt & de ſono & de odore etiā ratio: nihil enim ipſoꝝ ſenſus īſtrumētum tangens efficit ſenſum: ſed ab odore quidē & ſono mouetur mediū: ab hoc autē utrunq; ſenſuum īſtrumētum. Quod ſi quiſpiā ſuper ipſum īſtrumētum ſenſus uel id qđ ſonat uel id qđ olet poſuerit: nullus ꝓfecto ſenſus efficietur ſimilimodo res ſeſe habet in tactu & etiā guſtu: ſed nō apparet: quam āt ob cām: poſtea dicet̃ ac patebit.

Sēſum viſus ad alios cōperat ſenſus.

¶ Atq; medium quidem in ſonis eſt aerꝰ: in odoribus autē nomine uacat. Nam ut perſpicuum in colore communis eſt quidam affectus in aere atq; aqua: ſic alius quidam in odoribus eſt affectus qui quidem ineſt in his utriſq; in aere

inquā & aqua. Videntˀ enim & aīaliū ea quæ uerſantˀ in aquis ſenſum odoris hr̄e. Verum homo cæterūq; aīantia quæ degunt in terra: atq; reſpirant: nequeunt ſine reſpiratione olfacere: & cauſa etiam huiuſcæ poſterius explicabitur.

¶ Tractatus ſextus. ¶ Capl'm primum.

1ᵃ ꝯ Poſtq̄ȝ de viſu dictū ē mō de auditu determinatio incumbit.

Nunc aūt poſt hæc de ſono & auditu determinemus oportet. ¶ Eſt itaq; ſonus duplex. Quidā.n.ē actu: qdā potētia ſon⁹. Nā corpoꝝ q̄dā nō hr̄e dicim⁹ ſonū: ut ſpōgiā lanā & huiuſcemodi: q̄dā hr̄e: ut æs & q̄cūq; ſolida leniaq; ſūt: qa pn̄t ſonarˀ: id ē īter ſe & auditū: ſonū efficē. Soni diuiſio.

2ᵃ ꝯ Sonus actu (ſi pcipi debeat) fit iter corpus ſonans ⁊ auditum.

¶ Fit āt actu ſon⁹ alicui⁹ ſemp ad aliqd & ī aliquo. Ict⁹ eſt.n. qui ſonū efficit ipm. ¶ Quapropter fieri nō pōt: ut ſi unū ſit corpus ſon⁹ efficiatˀ. Quippe cū aliud ſit id qd' uerberat: aliud qd' uerberatˀ. Qu ire id qd' ſonat: ad aliqd ſonat. ¶ Sine āt latōie nūq̄ efficitˀ ictus. ¶ Atq; uti dixim⁹: nō quorumuis ict⁹ corpoꝝ ſine ullo diſcrimine ſon⁹ ē. Nullū.n. efficit ſonū: ſi pcuſſa fuerit lana: ſed æs & q̄cūq; ſunt lenia concauaq;: æs qdē qa corpus ē leue. Cōcaua uero qa p reflexiōes q̄plures poſt primū efficiūt ict⁹; qppe cū ñ poſſit aer mot⁹ ac agitat⁹ exire. Corᵐ

3ᵃ ꝯ ſonus nō fit ſine motu.

4ᵃ ꝯ Nō ex quorūcūq; corpoꝝ pcuſſione eliditˀ ſonus.

5ᵃ ꝯ Sonus ⁊ ī aere ⁊ ī aq̄ editˀ. ſed in aq̄ ſubobſcurius.

6ᵃ ꝯ Et ſi aer ſonorior ſit aq̄ nō ſufficit tn̄ ad ſoni editionē.

¶ Præterea auditˀ qdē ſonus & in aere & in aqua. ¶ At uero nec aer ē auctor ſoni: nec aqua: ſed opus ē: ut īter ſeſe ſolidoꝝ corpoꝝ atq; ad aerē ictus fiat. Quod qdem tum fit: cum aer percuſſus pmanet: neq; diffunditur. Quapropter ſi cito uehementerq; pcutiatur: ſonat. Opus eſt enim ut percutientis motus diffuſionē præueniat aeris: perinde atq; ſi cumulū aut aceruum arenæ cum fertur uelociter quiſpiam uerberet.

7ᵃ ꝯ Cū fiat ſonus ſp redditˀ eccho ⁊ ſi nō ſemp audiatˀ.

¶ Fit āt eccho ſonit⁹ inquā is q poſt ſonū reſultat cū aer factus un⁹ ob uas uel locū q terminauit ipm atq; diſſolui phibuit: īde reſilit ueluti pila repulſus: uidetˀ āt talis ſonitus fieri ſemp: ſed nō ſemp clarus efficitˀ: nam & in ſono pinde atq; in lumine fit lumē enim ſemp refrangitˀ: alioquin nō fieret lumen ubiq;: ſed eſſent extra locū eum tenebræ: quo radii ſolus pueniūt. Veꝝ nō ita ſemp refrangitˀ ut umbrā efficiat qua terminare lumen ſolemus: quod quidē tum fit. Cū ab aqua uelære cæteriſq; leuibus ut patet reflectitur Diffinitio

8ᵃ ꝯ Nō lōge diſtat a vo q antiq audiēdi facultatē vacuo attribuere.

¶ Recte aūt a ueterib⁹ audiēdi uacuo tribuitˀ auctoritas: nā aer uacuū eſſe uidetˀ. Is autē eſt qui audire facit. Cū cōtinuus unuſq; fuerit agitatus. Veꝝ qa fragilis eſt nō perſonat; niſi

id qđ eſt pcuſſum ſit lene. Tũ enĩ unus ipſe ſimul ob planitiem ipſam euadit lenis nãq; corporis planũ eſt unũ. Id igiť ſonũ efficit: qđ mouet uſq; ad auditũ cõtinuatione aerẽ unũ.

Ineſt ãt auditui qdã inſitus aer: atq; cum auditus in aere ſit. Cũ extern⁹ aer moueť: & iternus moueť ac agitať. Quapropter aĩal non omni audit ex parte: neq; quouis aer pertranſit & pœnetrat: quippe cum animatum non habeat aerẽ ubiq;: quo poſſit quouis ſua parte moueri. — *Cor^m nimirum igitur auditui ꝯnaturalis ꝯgenitusq; aer ineſt. Cor^m Fit etiã vt aial nõ audiat oib⁹ mẽbris ſʒ eo dumtaxat in quo nã portionẽ aeris intexuit.*

Ipſe igiť aer uacat ex ſe: ſono qa facile diſpergiť ac diſſoluiť: uerũ cũ ꝓhibeť diſſolui motio tũ ipſi⁹ eſt ſonus. At is aer q in aurib⁹ ẽ collocat⁹ itus ẽ cõdit⁹: ut ſit imobilis. Atq; hoc ut exacte ſentiat differẽtias oẽs motus. Et ꝑpter hoc in aqua ẽt audim⁹: qa nõ ingrediť in ipſum iſitũ aerẽ: nec in aurem ob obliqtates ipſi⁹ aqua. Quod ſi acciderit nõ audim⁹: nec itẽ ſi ægrotauerit ipſa mẽbrana. Quẽadmodũ etiã nõ uidemus cum ea pellis ægrotat quæ pupillam complectitur. — *Probatõ prima. 9ª ꝯº Aer qdẽ ipe in ſonus eſt. 10ª ꝯº Intern⁹ aer aurib⁹ inſitus imobilis eſt. Probatõ ſecunda.*

At enim ſignũ id eſt audiẽdi uel nõ audiẽdi: nã auris ſemper pſonat pinde ac cornu. Semp enim aer inſitus motu ſuo quodã in aurib⁹ agitať. Verũ ipſæ ſonus alien⁹ eſt & nõ proprius: & ꝑpterea ueteres uacuo nos inquiunt audire, ac pſonante: quia audimus eo quod determinatum aerem habet.

Sed utrũ hoꝝ duoꝝ ſonet. Vtrũ id qđ uerberať: an id qđ uerberat. At cõſtat utrũq; ſonare: mõ ãt diuerſo. Son⁹ enĩ motio eſt ei⁹: qđ eo motu moueri põt: quo moueť ea q̃ reſiliunt a corporib⁹ leuib⁹. Cũ qſpiã pcutit. Hæc oẽ qđuis tã uerberatũ q̃ uerberãs ſonũ efficit: uti diximus. Nõ enĩ ut patet ſonus efficiť: ſi acus feriat acũ: ſed opus eſt ut id qđ uerberatur ſit planũ: quo ſimul aer inde reſiliat: totuſue cõcutiať. — *Queſtio an ṽberãs an verberatũ ſonet. 3º.*

Atq; differẽtiæ ſonoꝝ actu ſono manifeſtæ fieri ſolent. Nã ut abſq; lumine nõ uideť colores: ſic neq; acutũ graueq; ſine ſono diſcerniť: hæc ãt a tangibilib⁹ trãſlatione dicuť. Acutũ nãq; multũ i breui tpe ſenſum mouet: graue uero longo in tpe parũ. Nõ igiť idẽ eſt acutũ & uelox: neq; graue tardũq; ſed fit alterius qdẽ mot⁹ ꝑpter uelocitatẽ talis: alterius autẽ talis ob tarditatẽ. Et ſimilia eſſe uideť acuto atq; obtuſo: quæ ſunt in tactu. Nã acutum quidẽ quaſi pungit: obtuſum autem quaſi pellit: quia illud in pauco: hoc in multo tpe mouet. Quare fit ut illud ſit uelox: hoc tardum. — *Differẽtie ſonoꝝ actu.*

11ª ɔº Vox ſolius ē aiantis ⁊ ſi nō oīuz.

¶ Atq; de ſono qdē determinatū ſit hacten⁹. ¶ Vox āt ſonus qdā eſt aiantis: nīl enim inaiatoꝝ uocē hēt: ſed ſiľitudine quædā dicuuť uocē emittere: ut tibia lira cæteraq; iaiata: quæcunq; extenſionē concentum & locutionē hn̄t: hoꝝ enī ſoni ſiľes eſſe uoci uidenť: quia uox & hæc eadē hēt. At qui cōplura ſunt aialium quæ nō eliciunt uocē: ut ea quæ ſanguinis expertia ſunt. Et eoꝝ quæ ſanguinē hn̄t piſces: atq; id nō abſq; ratione: ſi quidē ſonus motio quædā aeris eſt: ſed qui uocem dicuntur emittere ut acheloi fluuii piſces: ii branchiis ſane ſonitant: uel aliqua ſimili parte.

12ª ɔº Vox ſon⁹ eſt aialis ſʒ neq; oīs neq; ab omni corpis parte.

¶ Vox autē & ſonus aialis: & nō quauis efficiť ſine diſcrimine parte: ſed cum aliquo pcutiente aliquid & in aliquo qď quidē eſt aer ſonus effici ſoleat: iure profecto uocē aialium ea ſolū habebunt quæ ſuſcipiunt aerē. ¶ Iam enim ipſa natura ut ad guſtum & locutionē utiť lingua: quoꝝ guſtus quidem neceſſarium eſt: quapropter pluribus ieſt iterprætatio uero eſt gr̄a boni: ſic & aere qui reſpiratione trahiť ad duas utitur operationes: ad internum inquā diſponēdum calorē: quod quidē eſt neceſſarium & cauſam in aliis explicabimus: & ad uocem etiam conficiendam ob bonum.

Queadmodū ligue duplex eſt offiñ ita ſpūs queʒ anhelitu ducimus ⁊ alternāti emittim⁹ duplex eſt vſus.

13ª ɔº Reſpirādi organū guttur ē cui⁹ cā pulmo eſt.

¶ Inſtrm autē reſpirādi fauces ſunt: pulmoq; id eſt gratia cui⁹ eſt iſta pars. Nā ea quæ gradiunť hac i pte plus hn̄t caloris: q̄ cætera. Is ꝑterea loc⁹ q circa cor ē: pm⁹ reſpiratiōe nimirū eget. Iccirco neceſſariū ē aerē igredi reſpiratiōe attractū.

¶ Quare uox eſt ictus aeris reſpiratione attracti: qui quidē ab aīa fit: ea q̄ his in partibus collocať ad eam partē q̄ gurgulio appellať. ¶ Nō enī oīs quiuis aialis ſonus uox eſt: uti diximus: fit enī ut & lingua ſonus efficiať: & ēt ut tuſſientes efficiunt uocē ſpirantē aut reſpirātē: ſed aerē detinētē: ſed oportet & aiatum ſit id qđ uerberat & aliqua cum imaginatione. Vox enim ſonus quidē eſt ſignificatiuus: & nō aeris eius qui reſpiratiōe trahiť: uti tuſſis: ſed hoc ferit aerē eū: q eſt in gurgulione ad ipm. ¶ Signū āt eſt: non poſſe quēq̄ edere uocē ſpirantem aut reſpirantem: ſed aerem retinētem. Detinens autem enim aerem hoc ipſo nimirum mouet.

Vocis diffinitio

Vocē fieri cū q̄dā intentiōe affectioneue ſignificādi ꝓbať. primo.

Secundo

Corᵐ Hinc itē fit cognitū cur piſces ſūt ſine voce.

¶ Patet āt & quā ob cām piſces uocē ñ fundūt: fauces. n. nō hn̄t: at hāc ptē ñ hn̄t: qa nō ſuſcipiūt aerē neq; reſpirāt. Sed q ita dicūt uehemēter aberrāt. Quā āt ob cām ali⁹ ſermo eſt.

¶ Tractatus ſeptimus. ¶ Capl'm primum.

1ª pbatio D E odore uero & odorabili nõ æque bñ atq; de hiſce q̃ dicta ſunt diſcernere determinareq; poſſum⁹. ¶ Nõ eni ſi patet q̃le qd ſit odor: ut ſon⁹ uel lumẽ uel color 1ª ɔ° De odore & odorabili nõ vſq; adeo (vt õ dictis) facilis & prompta eſt dtermi- natio.

2ª pbatio ¶ Cuius cã eſt nos nõ hr̃e hunc ſenſum exactũ. Sed inferiorẽ

3ª pbatio cõplurium aĩalium ſenſu. Remiſſe nãq; hõ olfacit. ¶ Et nihil odorabilium percipit abſq; dolore uel uoluptate propterea q; ſenſum inſtrumentum huiuſcæ nõ eſt exactũ atq; pfectũ.

4ª pbatõ ¶ Atq; cõſentaneum eſt rõni: tã aĩaliũ ea quæ duros oculos hñt ſic ſentire colores ut ñ eoꝝ pcipiãt drĩas: niſi terrore cõ trarioq; ipſi⁹: q̃ hoĩum gen⁹ odores. ¶ Sil'itudinẽ ãt rõnes ſu bir uidet̃ odorat⁹ ad guſtũ: et odoris ſpẽi ad ſpẽs ipas ſaporꝝ. 2ª ɔ° Etſi odoris dif ficilis ſit nãe dephen ſio ex saporis tñ ſimi litudine nobis ad hoc patebit aditus.

Probatõ prima ¶ Verꝝ exactiorẽ guſtũ habemus q̃ oderatũ: ex eo qa guſtus tactus eſt quidã: quẽ quidẽ ſenſum hõ exactiſſimũ hẽt: in cæ teris nãq; ſenſib⁹ ueheme̅ter a cæteris aĩalibus ſuperatur: at tactu longæ cæteris oĩbus excellentius percipit. ¶ Quapp & prudentiſſimũ eſt aĩaliũ. Iudiciũ ãt eſt in hoĩum genere ob hoc iſtrm ſenſus: igenioſos eẽ hebeteſue: & nõ ob aliud qcq̃: Qui nãq; ſunt duri carne: ii ſunt iepti mente. Qui uero ſunt molles carnæ: ii ſunt ingenioſi menteq; dextri. Cor^m Quo fit vt aĩa liũ prudentiſſimus dicat̃ homo.

Probatõ ſecunda ¶ Vt ãt ſaporꝝ alius dulcis: alius eſt amarus. Sic & odorum quoſdã dulceſ: quoſdã appellamus amaros. Verꝝ q̃dã odorẽ hñt saporẽq; ſil'is rõnis. Dulcẽ iquã saporẽ. Dulcẽq; odorẽ: quædã cõtra. Sil'r & acer eſt & acerbus odor: & acutus & pin guis. Nã qa odores nõ ſunt uti diximus manifeſti & perinde atq; sapores: iõ noĩa odoꝝ deducta ſunt a saporib⁹ per ſil'itu dinẽ rerũ. Alius eni eſt dulcis: ut croci melliſq;: alius acer: ut thimi ac huiuſcemodi reꝝ. Idẽ & in cæteris modus ſeruat̃.

¶ Atq ſicut audit⁹ ẽ audibilis atq; iaudibilis: & uiſus uiſibilis atq; iuiſibilis & qſq; ſil'r ſenſuũ ſic: & odorat⁹ ẽ odorabilis atq; 3ª ɔ° Olfactus odo rabilis eſt & inodo- rabilis.

Tres mo di inodo rabilis inodorabilis. ¶ Inodorabile ãt multipl'r dr̃: nã & id: qđ oĩno caret odore: neq; unq̃ odorẽ hr̃e põt: & id: qđ exiguũ hẽt: & id etiã: quod malum tetrũq; habet odorẽ hoc appellari nomi ne ſolet: ſimiliter & ipſum inguſtabile dicitur.

¶ Fit ãt olfact⁹ ẽr p̃ mediũ: ut aerẽ aut aquã. Eteni aĩaliũ ea: q̃ in aquis degunt: uident̃ odorẽ ſentire: tã hñtia: q̃ nõ hñtia ſanguinẽ. Sicut & ea: quæ uerſant̃ in aere. Hoꝝ nãq; nõnul la odorẽ alimenti percipiunt eminus: perguntq; ad ipſum. 4ª ɔ° Aer & aq̃ olfa ciendi ſunt media.

Dubitat̃ an oia que ſũt odoꝝ capacia cõ ſimili mõ odoꝛẽt.

¶ Quocirca dubitationẽ his locus hr̃e uidet̃: ſi cuncta qdẽ ſil'r olfaciũt: hõ uero reſpirãs: nõ reſpirãs ãt ſed ſpirãs aut de tinẽs ſpiritũ nõ olfacit: neq; emin⁹: neq; comin⁹: neq; ſi ĩ ipis narib⁹ itus rẽ olentẽ poſuerim⁹. Atq; ſenſum qdẽ non fieri: ſi in inſtrumento ſenſus res ipſa ſenſu percipienda ponatur: cõmune omnibus eſt. Sed nõ ſentire ſine reſpiratione ꝓpri um hoĩum eſſe uidetur: quod quidẽ experientia late patet. Rᵒ.

Nõ aĩalia inſecta (q̃ non reſpirãt nec ſpi ritum ducunt odo rari manifeſte vidẽ tur) aliũ ſenſũ habẽ nõ pñt quo odoꝛent q̃ȝ odoꝛatũ ꝓbat tri pliciter.

¶ Quare ea: quæ ſanguinis expertia ſunt. Cũ nõ reſpirent: ſenſum quẽdã ꝑter eos ſenſus q dicant̃ aliũ hñt. ¶ At id eſſe nõ põt: qppe cũ odorẽ ꝑcipiãt: ſenſus. n. rei tã male q̃ bñ olẽ tis olfat⁹ ſine cõtrouerſia eſt. ¶ Præterea a uehemẽtib⁹ & ipa corrũpi uidet̃ odorib⁹: a qb⁹ & hõ corrũpit̃: ut bituminis ſul phoris. & ſimiliũ neceſſe ẽ igit̃ ipa olfacere: nõ reſpirãtia tñ. Primo Secundo

¶ Atq; hui⁹ iſtr̃m ſenſus in hoĩe ꝑinde uidet̃ ab iſtr̃o differ re taliũ aĩantiũ: atq; oculi differũt ab eoꝝ oculis aĩaliũ: q̃ du ros oculos hñt. Nã aĩaliũ ea: q̃ molles oculos hñt: palpebras ipſas uti ſepẽ & tegmẽ hñt: quas niſi mouerint ac apperue rint: nõ uident: ut late patet. At ea: q̃ duroꝝ ſunt oculoꝝ: ni hil hñt ꝑfecto tale. Sed illico res eas uident: q̃ ĩ ꝑſpicuo ſunt. Sic igr̃ & iſtr̃m olfact⁹ ĩ hiſce q dr̃: q̃ñ reſpirãt. Velãine caret: ꝑinde atq; oculus durus ut dixim⁹. In his ãt: q̃ ſuſcipiũt aerẽ hẽt uelamẽ: qđ cũ reſpirãt: aꝑit̃ uenis meatibuſue diſtẽtis. 3ᵒ ꝓbat̃

Corᵐ Hinc fit vt re ſpirãtia ĩ aq̃ nõ odo rent.

¶ Et iccirco quæ reſpirãt nõ olfaciũt in aq̃: neceſſe eſt. n. olfa ciant reſpirãdo: at id ĩ aqua facere nequeũt. ¶ Eſt ãt odor ſic ci: ſicut humidi ſapor. Ipſum iſtr̃m olfactus eſt potẽtia tale. Odoris natura [illegible] ſaporis.

¶ Tractatus octauus. ¶ Capitulum primum.

1ª 2ᵒ Guſtabile qđ dã tangibile eſt.

GVſtabile ãt ẽ qđdã tãgibile. ¶ Atq; hæc eſt cã: ut ipm nõ ſit ſenſibile ꝑ mediũ corpus extremũ: neq;. n. ta ctus tali medio ꝑcipit. ¶ Enim uero corpus ẽt id in quo tanq̃ ĩ materia eſt ipſæ ſapor q guſtu ꝑcipit̃: humidũ ẽ: qđ eſt tãgibile qđdã. ¶ Quapp ſi ẽt eſſemus ĩ aqua: Dulce ſa ne ſentirem⁹ in ipſa poſitũ & nõ ſenſus illius nobis ꝑ aquã: tanq̃ per mediũ eſſet. Sed qa permixtum illud eſſet cũ humi do: quẽadmodũ in poti[illegible]ne fieri ſolet color autem non hoc uidetur: quod miſcetur neq; de fluxibus. 1ª ꝓbatio 2ª ꝓbatio

Corᵐ quo fit vt exi ſtẽtes in aq̃ ſaporeȝ (vt dulce) depꝛhẽda mus nõ q2 aq̃ guſtã di ſit mediũ ſȝ q2 ſa poꝛ humoꝛi ꝑmixt⁹ ſit ſicut ĩ liquoꝛe quẽ bibimus.

¶ Nõ igit̃ ut eſt ibi ſic & hic eſſe de medio dicere poſſum⁹: nullũ. n. extremũ ẽ mediũ: ut dixim⁹: ut ãt uiſibile eſt color: ſic eſt guſtabile ſapor. ¶ At q nihil abſq; humiditate ſaporis

Corᵐ Fit ẽt vt q̃cq̃ȝ guſtãdi ſenſuȝ afficit humidũ ſit actu aut potentia.

efficit ſenſum:ſed oẽ qđ ip̃ius efficit humiditatẽ aut actu:aut potẽtia nimirum habet ut ſalſum: nã & ip̃m liq̃ſcere poteſt facile:& ſe linguã ut patet cũ liq̃ſcit humidorẽ efficere põt.

¶ At uero ſicuti uiſus ẽ uiſibilis & ĩuiſibilis:& tenebræ nãq; ſunt ĩuiſibiles:quas ẽt uiſus diſcernit:& eius qđ ualde ſplẽdididũ eſt:& hoc.n.ĩuiſibile dr̃ q̃q̃ nõ eodẽ:ſed alio mõ q̃ tenebræ. Sicut igit̃ uiſus uiſibilis & ĩuiſibilis eſt:& auditus ſil'r ſoni ſilentiiq;:quor alterũ audibile:alterũ ĩaudibile eſt:& ẽt ſoni magni p̃inde atq; ſplẽdidi uiſus. Nã ut paruus ſonus mõ q̃dã ĩaudibilis. Sic etiã & magn⁹ ac uiolent⁹. ¶ Inuiſibile uero multifariã dici ſolet q̃dã p̃inde dr̃ tale: atq; in cæteris ẽt id quod ĩpoſſibile eſt q̃dã hoc pacto:ut aptũ q̃dẽ ſit id hr̃e: quo uidere poſſit:illo ãt careat aut hẽat remiſſe uel praue:ut ĩforme dicit̃:aut ĩdoctũ. Sicut igit̃ uiſus ĩquã uiſibilis & ĩuiſibilis eſt:& auditus ſil'r:ſic & guſtus guſtabilis & ĩguſtabilis eſt. ¶ Q đ q̃dẽ aut exiguũ hẽt:aut paruũ:aut uaſtãtẽ guſtũ saporẽ. Videt̃ ãt potabile & ĩpotabile eẽ p̃cipiũ:utrũq;.n. guſtu p̱cipit̃. Ver alter eſt paruũ guſtũq; deuaſtat:alter eſt amicũ naturæ. ¶ Eſt ãt potabile guſtui cũ tactu cõmune.

¶ At uero cũ guſtabile ſit humidũ: neceſſe eſt & iſtr̃m ſenſus ip̃ſi⁹ neq; humidũ eẽ actu:neq; etiã tale:ut humectari nõ poſſit humidũq; euadere. ¶ Patit̃ eñ aliq̃d guſt⁹ a ip̃o guſtabili:ea nimi rõne qua guſtabile eſt. Neceſſe eſt igit̃ inſtr̃m guſtus potẽtia quidẽ humidũ eſſe:humectari ãt actu: ita ãt humectari ut:eius cõſeruet̃ cum humectat̃ & rõ. ¶ Signũ ãt eſt linguã:neq; cum eſt ualde ſicca:neq; cũ & nimi humida ſentire. Is enim tactus fit humidi primi p̱inde atq; ſi cum prægustauerit quiſpiã uehementẽ aceruue saporẽ deinde alium guſtet:& ut in ægrotantibus fit quibus cuncta uident̃ amara:quia lingua ſentiunt tali humiditate referta.

¶ Species aũt ſapor ita ſeſe hñt queadmodũ color. Dulce nãq; & amarũ cõtraria ſimplicia ſunt heret ãt dulci q̃dẽ pingue:amaro ãt ſalſum. At inter hæc collocant̃ aere accerbũ:acidunt atq; acutum hæ nanq; fere differentiæ uidentur eſſe ſaporum. Quare guſtus quidem inſtrumẽtum id eſt: quod eſt potentia tale:guſtabile aũt id quod ip̃m actu facere põt.

¶ Tractatus nonus. ¶ Capitulum primum.

Margin notes (left): Inuiſibile tribus modis (partly cut off) — Inguſtabile pariter tribus modis — p̃batio — p̃batio

Margin notes (right): 2ª ꝯ Guſtus guſtabilis ẽ & ĩguſtabilis. — Cor^m Omne poculẽtum & tactui & guſtui cõmune eſt. — 3ª ꝯ Guſtãdi nã inſtitutũ organũ neq; actu dz eẽ humidũ neq; tale ut humido dilui diffundiq; nequeat. — Saporũ ſpecies

Dubitatio pria an vnus an plures ſint ſenſus tactus.
Dubitatio ſcda qd ſit tactus organum.

DE tangibili aũt & tactu eadẽ ratio eſt: nã ſi tactus nõ unus ſit ſenſus. Sed plures: neceſſe ẽ & ea: quæ tactu pcipiunt plura ſenſibilia eſſe. ¶ Dubitationẽ aũt iſte locus habere uidetur. Dubitabit autem non iniuria qſpiam. Vtrum plures ſint tactus an unus tantum.

¶ Et de inſtrõ tactus qd tandẽ ſit. Vtrũ ipſa caro: & id: qd in cæteris ſile eſt carni: an ita nõ ſit. Sed id qdẽ ipm ſit ſenſus huiuſcæ mediũ: inſtrm ãt ipſi⁹ primũ: aliud quoddã ſit itus.

1ª ꝯ (primaꝫ ſolués dubitationẽ) tactus non vnus ſꝫ plures ſunt ſenſus.

¶ Ois. n. ſenſus unius cõtrarietatis eſſe uidet: ut uiſus albi nigriq;: & auditus acuti grauiſq;: & guſt⁹ dulcis atq; amari. At in tangibili plures ĩſunt cõtrarietates ut patet: eſt. n. calidũ: frigidũ: humidum: ſiccum: molle: durum: & iſtiuſmodi alia.

Solutio antiquoꝝ quã adhibet minime ſufficere videt.

¶ Sed eſſe uidet ad hãc dubitationẽ qdã ſolutio. Nã ĩ cæteris ẽt ſenſib⁹ plures ſunt cõtrarietates. In uoce nãq; non ſolũ eſt acumẽ & grauitas: ſed ẽt magnitudo & puitas: & leuitas & aſperitas uocis & alia huiuſcemodi. Sũt & circa colorẽ differentiæ aliæ tales. Verũ quid nã ſit unum obiectum tactui. Sic unum eſt auditui ſonus: non eſſe manifeſtum uidetur.

2ª ꝯ (ſecũdã ſoluens dubitationeꝫ) Caro nõ ẽ organũ tactus, ſꝫ ſenciẽdi medium.

¶ Huius ãt utrũ iſtrm tact⁹ itus ſit: poſt carnẽ an nõ ſit. Sed ſtatim ſit ipa caro: id nõ eẽ ſignũ uidet. Cẽſum ĩquã illico fieri: cũ res tactu pcipiẽdæ tãgunt. ¶ Eteni ſi qs nũc circa carnẽ ſubtilẽ pellẽ extẽderit: deide rẽ tactu pcipiendã tetigerit: ſenſus ſtatim ſilr fiet: & tñ in illa pelle tact⁹ inſtrm nõ eẽ. Quod ſi copulata fuerit: uelocius ut patet: ſenſus perceptio fiet. Probatõ

Cauſa alia remouetur.

¶ Quapp talis pars corporis pinde ſeſe hre uidet: atq; ſi circũfuſus aer cõiunctus eſſet nobis ac copulatus. Tũc. n. uno quodã iſtrumẽto pfecto ſonũ & colorẽ & odorẽ uideremur ſentire: & unus qdã uideret eſſe nimirum ſenſus: uiſus: auditus: atq; olfactus. Nũc ãt qa ſeiunctum eſt id per quod fiunt motus: patet inſtrumenta iam dicta ſenſuum eſſe diuerſa.

Corᵐ Vñ ſit vt mediũ tãgendi aer aut aq̃ eſſe nõ debuerit.

¶ In tactu ãt idipm nũc latet: fieri. n. neqt ut ex aere uel aq̃ corpus aiatũ tanto mõ cõſtet qppe cũ ſolidũ qddã eſſe oporteat. Reſtat igit ut ex his atq; terra ſit mixtũ: quale eſt ipſa caro & id: quod uicẽ ipſius ſubiit. Quare neceſſe eſt ipſum corpus copulatũ medium eſſe iter iſtrumentũ ipſi⁹ tactus & res ipſas tãgibiles: per qd fiunt ipſi ſenſus: qui qdẽ ſunt plures.

3ª ꝯ Argumẽto lingue plures pducuntur eẽ tactus.

¶ Indicat autem plures eſſe tactus hiſce: qui in lingua cõſiſtit: nam eadẽ in parte & oẽs res tangibiles & ſaporẽ ẽt ſen-

tit. Si igitur & cæteræ partes carnis ſentirent ſaporē. Vnus idēq; tunc ſenſus uidereť eſſe ꝑfecto guſtus & tactus. Nunc autem quia nō fit cōuerſio. Duo diuerſi ſenſus eſſe cenſenť.

Dubitatio an tactus ꝑmiſ fiat extraneum.

¶ At uero dubitabit hoc loco nō iniuria qſpiā: nā ſi corpus qdē oē ꝓfūditatē hēt: atq; hæc ē tertia magnitudo: fieri uero neqt: ut ea corpa ſeſe mutuo tangāt: iter q̄ corpus aliqď mediū itercedit. hmuidūq; ñ ē ſine corpe nec hūectatū: ſed neceſſe ē uel aquā eē uel aquā hr̄e: q fieri pōt: ut corpꝰ tāgat corpꝰ in aq̄: eteni neceſſe eſt: cū extrema nō ſint ſicca: i medio aquā eē: qua repleta ſunt ipa extrema. Q ď ſi hoc ē uerꝫ fieri ꝑfecto nō pōt: ut corpoꝝ tactꝰ fiat in aqua. Eodē etiā mō de iis dici pōt: q̄ in aere collocanť. Siľi nāq; mō ſeſe hēt aer ad ea: q̄ ſunt in ipſo: & aqua ad ea: quæ ſunt in ipſa: latet autē nos magis in hiſce: quæ in aere collocanť: q̄ in naturalibus: quæ ſunt in aqua: ſi humectatum: humectatum tangit.

4ᵃ ꝯ (rūdēs dubitationi) duoꝝ corpoꝝ ſemꝑ aliqd (cū tangunť) interiacet medium.

¶ Vtrū igiť oīum ſiľi mō ſit ſenſus: an ſenſuū qdā ut nūc uideť eodē: qdā diuerſo mō obiecta ſua ꝑcipiāt. Guſtꝰ qdē & tactꝰ tāgēdo: cæteri āt eminꝰ. ¶ Ad id ꝑfecto ñ ita ē: ſed durꝫ ēt & molle ꝑ alia plāe ſentimꝰ. Queādmodū & id: qđ ſonat & uiſibile ac odorabile. Verꝫ hæc qdē eminꝰ: illa uero cominus ſentiunť. Quapp latet ſi ꝑ mediū illa ꝑcipianť. Nā ſenſibilia cuncta ꝑ mediū ſentiunť ſed in illis idipm latet ut diximus. Eteni uero ſi ꝑ ſubtilē pellē: ut prius eitā eſt dictū: poſitā circa carnē ſentiremꝰ oīa tāgibilia ipm nō aiaduertētes. Sic nos tū utiq; ſentiremus ut nunc in aere ſentimus & aqua. nūc. n. uidemur res ipſas tangibiles tangere: & nullū medium eſſe.

Rᵒ.

Queſtio an ſenſibilia ſiľi modo ſentiātur medio ſcilicet interueniēte extraneo necne.

¶ Intereſt autē iter tangibile & ea quæ ſonāt & uiſibilia: nā hæc qdem ſentimus: medio in nos aliqd agēte. At tāgibilia ſentimus nō a medio: ſed una cū ipo medio moti: uti fit: cū quiſpiā ꝑ clypeum eſt ꝑcuſſus: nō. n. ꝑcuſſus clipeus ꝑcuſſit. Sed fit: ut ambo ſint ſimul percuſſi clipeus atq; miles.

Quo guſtus & tactꝰ a reliquis diſcrepet ſenſibus.

¶ Oīno āt ut aer & aq̄ ſeſe hñt ad uiſū & auditū atq; olfactū. Sic caro ac lingua ſeſe ad huius iſtr̄m ſenſus hr̄e uidenť. Atq; nec ibi ꝑfecto: nec hic ꝑceptio ſenſus fiet: cū iſtr̄m ſenſus a re ſenſibili tāgiť: ut ſi qſpiā ſup extremū oculi corpus poſuerit albū. Ex quo ēt plane patet iſtr̄m ſenſus ipſiꝰ quo res ꝑcipiūtur tāgibiles: itus eē collocatū. ut diximꝰ. Sic. n. & hoc ſenſu fiet id porro. Q ď i cæteris ſenſibꝰ fieri ſolet. Senſibiliū. n.

Corᵐ Vñ fit vt queādmodū aer & aq̄ ſe ſe hñt ad viſuꝫ auditū & olfactū ita caro & lingua at tangendi medium.

ſi in ipſis iſtrumentis ponanť ſenſuum:non fit ut patet:perceptio. At ſi ſup carne ponať tangibile:fit ut docet experientia ſenſus. Quare ſine dubio ipſa caro medium eſt in tactu.

¶ Atq ea tactu pcipiunť:q̄ corpis ſunt ut corpus ē dr̄ia. Dico āt dr̄ias eas:q̄ rer̄ ælemēta diſtiguūt:calidū:frigidū:ſiccū: ac humidū:de qb⁹ antea dixim⁹ iis ĩ locis in qb⁹ de ælemētis ipſis tractauimus. ¶ Inſtrumētum āt id quo dicte qualitates ſentiunť:& in quo primo ſenſus is collocať:quē appellare cō ſueuimus tactum:pars ea ſane eſt:quæ eſt potētia talis.

De tactu obiectis quibus rerū elementa ſecernunt

De ipſi⁹ tactus organo quo ſeſe habere debeat modo.

¶ Sentire:nāq; pati quoddam eſt : ut diximus . Quare id: quod agit tale illud facit cum ſit potētia:quale eſt ipm actu. ¶ Quocirca ſil'r calidum atq; frigidū:& durum ac molle nō ſentimus. Sed exuperationes:quia ſenſus eſt quaſi mediocritas quædā cōtrarietatis eis:quæ in ipſis ſenſibilibus ineſt. Et ꝓpter hoc ſenſibilia ipſa diſcernit:nā mediū ipm extremor̄. e ſt iudex:fit enim ad utrūq; ipſorum alterum extremorum

Corm Hic fit quoq; ſenſoriū tact⁹ nō ſentire q̄ eque calida. eque frigida eque aſpera eque lenia incidāt ſ; ſolas ſuper habundātias atq; extrema.

¶ Atq; ut id:quod albū nigrūq; pcepturum eſt ſenſu. Neutrum ipſorū actu. Sed potentia ſit utrūq; oportet & in cæteris eodē mō:ſic & in tactu neq; calidū neq; frigidū id actu ſit oportet. Sed utrūq; potentia:quod utrūq; eſt percepturum.

Corm Sicut viſus albū aut nigrū percepturus neq; album actu neq; nigrū exiſtit & ſicut viſus viſibilis ē & iuiſibilis (& ceteri ſuorū oppoſitorū) ita tactus ē tāgibilis & itāgibilis.

¶ Præterea ut uiſus uiſibilis ac inuiſibilis quodāmō eſt uti diximus:cæteriq; ſenſus oppoſitorum ſil'r. Sic etiā eſt tangibilis ac itangibilis tactus. ¶ Intāgibile āt eſt etiā id:quod exigua admodū differētiā tangibiliū habet:q̄le paſſus eſt aer:& exuperatiōes etiā tangibiliū q̄lia ſunt ea:quæ corrūpere pn̄t.

Intangibile

¶ De ſenſum igiť unoquoq; dictū ſit hoc mō quaſi figura.

Epilog⁹

¶ Tractatus decimus. ¶ Capitulum primum.

1a po Id ſenſuū cōe eſt rer̄ formas ſine mā ſuſcipere.

HOc āt uniuerſaliter accipere de oī ſenſu oportet:ſenſum inquā id eſſe qd' ſenſibiles ſine materia formas ſuſcipe pōt:& pinde atq; annuli ſignū ſine ferro uel auro ſuſcipit cærā:ſuſcipit āt æneū uel aureū ſignum : ſed nō aut æs aurū:neq; ſignum ut eſt aureum æneūue:ſil'r patiť & ſenſus uniuſcuiuſq; ſenſibilis modo ab eo quod habet colorē aut ſonum aut ſaporem . Sed nō ut unumquodq; illorum dicitur:ſed ut eſt tale & ratione.

Corm Quāuis ſenſus (q ſedē in pmo ſentiēdi inſtrumēto h;) & pmū ſenſoriū ſubiecto nō diſtent diuerſa tñ ſenſorio & ſenſui eſſentia eſt.

¶ Inſtrumētum aūt id ſenſus eſt primū:in quo eſt talis uis atq; poten tia collocata:atq; ſunt idē, Ratio uero non eſt ea-

dem:ſed diuerſa:nam id:quod ſentit : aliqua eſt magnitudo: non tamen ratio ſenſitiui neq; ſenſus eſt magnitudo : ſed eſt quædam ratio potentiaq; illius.

¶ Patet autem ex his & cur ſenſibilium exuperationẽ ſenſuum iſtrumẽta corrũpunt. Nã ſi mot⁹ ſit uehemẽtior iſtrumẽtiq; ſenſus ſuperet uires. Diſſoluitur ratio id autem erat. Senſus. Diſſoluiturq; perinde atq; concẽtus intentione. Cum uehementer fides pulſantur. 2ª ꝯ Senſibiliũ exuperatiões & excelentie ſenſuz corrũpũt.

¶ Pater ꝑterea & quã ob cãm nõ ſentiunt plãtæ tãetſi partem aiiquã hñt aiæ atq; ab ipſis tangibilibus patiunt : frigeſcunt.n.& caleſiunt ut patet:nã huius cã eſt. Mediocritatem nõ hñe:neq; principiũ tale:ut ſenſibiliũ ſine materia ſuſcipiunt formas:ſed cum materia patiantur. Cor^m Uñ nimirũ cognoſci põt cur plãte (& ſi quãdã aie ptez obtineãt & tãgibilib⁹ afficiant caleſcãt frigeſcãt humectent areſcant) nõ ſentiãt.

¶ Dubitabit ãt qſpiã: ſi poſſit id ab odore pati: qđ olfacere nequit: aut id a colore qđ haud quoq; uidere põt: & in cæteris ſil'r mõ. Queſtio an aliud a ſenſu pati poſſit a ſẽſibili.

Ad ptem ſl'az arguit primo ¶ Quod ſi odorabile ſit odor : ſi quidĩ odoratum agit: odor ꝑfecto agit. Quare fieri nequit ut ab odore quicq̃ patiat eorum: quæ olfacere nequeunt. Eadẽ eſt & in cæteris ratio: nec etiã fieri põt: ut a ſenſibilibus quicq̃ patiat eorum quæ ſentiri poſſunt: niſi ut quodq; eſt ſenſitiuum.

Secundo ¶ Id ita eſſe patere põt & hoc etiã pacto: nã neq; lumen & tenebræ neq; ſonus neq; odor in corpore quicq̃ agit. Sed ea nimirum in quib⁹ ſunt ipſa. Aer.n. qui eſt cum tonitruo ſcindit lignum.

Ad ptem oppoſitã ¶ At enim tãgibilia ſaporeſq; agunt. Si enim nõ agerent: a quonam inanimata paterentur atq; alterarentur.

¶ Quid igit agunt ne & ſenſibilia illa. ¶ At ut uidet: nõ oẽ corpus ab odore pati ſonoq; põt: & ea: quæ patiunt terminis uacãt & nõ manent ut aer: olet.n. ipſæ tanq̃ aliqd paſſus. Solutio qõnis.

¶ Quid aliud eſt olfacere qdẽ ꝑter idipm: aliqd iquã pati. At enim olfacere qdẽ ſentire eſt. Aer ãt paſſus cito ſenſibilis fit. Inſtãtie ſolutio.

¶ Tractatus undecimus. ¶ Capl'm primum.

SEnſum autem nullum alium eſſe ꝑter hos quinq;. Viſum iquã auditum: odoratũ: guſtum : & tactum: ex hiſce ꝑfecto quæ nunc deinceps dicemus: credere quiſpiã põt. 1ª ꝯ Nullus preter qnq; viſuz audituz olfactũ guſtũ & tactũ alius ſupeſſe exiſtimãdus ẽ ſenſus.

1ª ꝓbatio ¶ Nã ſi nunc ſenſum oĩs eius habemus cui⁹ ſenſus eſt tactus: omnes nãq; rei tãgibilis ut eſt tãgibilis affect⁹ nobis ſunt ſenſibiles tactu: nullus utiq; tactus uel guſtus uel

olfactus uel audit⁹ uel uiſus deeſſe nobis uidet̃. ⁋ Præterea ſi ſenſus nobis deficiat aliqs: & iſtr̃m neceſſe ẽ illi⁹ nobis deeſſe 2ª ꝓbatio

Medium ſentiendi duplex eſt.

℃ Præterea oĩs ſenſus ꝑ mediũ ſentit ut patuit. ⁋ Mediũ ãt aut cõiunctũ: aut ſeiunctũ externũq̃ eſſe neceſſe eſt. At nos habem⁹ utrũq̃: & id iquã qđ ẽ cõiunctũ quo qdẽ tãgẽtes ſentiamus ſenſibilia tactu: & id etiã ꝑ qđ emin⁹ nõ tãgentes ſentim⁹. ⁋ Id uero duplex eſt ſpatiũ ſimplex aer iquã & aq̃. Res autẽ ita ſeſe hr̃e uidet̃: ut ſi ſenſibilia plura diuerſa gñe ꝑ unũ mediũ ſentiant̃. Neceſſariũ ſit eũ: qui ſenſus inſtr̃m hẽat tale ſenſitiuũ illoꝝ eſſe: ut ſi ex aere ſenſus ſit iſtr̃m: & aer ſit medium in colore ſentiẽdo ac ſono. Quod ſi unũ idemq̃ per plura media ſentiat̃: ut color per aerem atq̃ aquã: hæc.n.utraq̃ perſpicua ſunt: is qui alterum tm̃ habet ipſorum: ſentiet nimirum id quod per utrũq̃ ſentiri poteſt. 3ª ꝓbatio

Medium ſentiendi extriſecũ duplex eſt.

℃ Nã ex hiſce duob⁹ ſimplicib⁹ tm̃ inſtra ſunt ſenſus ex aere atq̃ aqua. Etenim pupilla ex aqua. Audit⁹ ex aere. Odorat⁹ ex hoꝝ altero cõſtat. Ignis aut nulli⁹ eſt inſtr̃i: aut cõis oĩum eſt. Quippe cum ſine caliditate nihil ſit ſenſitiuũ. Terra etiã aut nullius eſt inſtr̃i aut in tactu maxĩe: cõmixta. ⁋ Quocirca reſtat nullum ſenſus inſtr̃m eſſe ꝑter aerem atq̃ aquam.

Cor^m Hinc fit vt extra aerẽ ⁊ aquã nullũ ſit ſentiendi organum.

℃ Hæc ãt nõnulla nunc aĩalium hñt. Ab iis igit̃ aĩaliũ: quæ ſunt ꝑfecta nõ imperfecta nec membris capta omnes ſenſus habentur. Etenim & talpa ſub cute oculos habere uidetur. De talpa

℃ Atq̃ ſi nullum aliud corpus eſt ꝑter ea: quæ percipimus eſſe: nec ullus alius affectus ꝑter eos: qui corporibus hiſce cõpetunt quæ ſunt hic: nullus profecto deficit ſenſus.

Concludit intentũ.

℃ At uero neq̃ ſenſus inſtr̃m qcq̃ ꝓpriũ ſenſibiliũ cõium eſſe põt. Mot⁹ iquã qetis figuræ magnitudinis: numeri: unius: q̃ unoquoq̃ ſenſu ſentim⁹ per accidens. ⁋ Oĩa.n. hæc ſane motu ſentim⁹: etenim magnitudo motu ſentit̃. Quare & figura qdem: cum figura quædã magnitudo ſit: & id: qđ quieſcit: ex eo: quia nõ mouetur: & numerus cõtinui negatione. ⁋ Et ſenſibilib⁹ ꝓprii. Vnuſquiſq̃ nãq̃ ſenſus nimiꝝ ſentit: 1ª ꝓbatio 2ª ꝓbatio

2ª 2° Non exiſtimare oportet vllũ deficere ſenſuꝫ cõib⁹ ſenſibilib⁹ depreheden dis aptũ. eaq̃ quolibet poſitoꝝ ſenſuũ ꝑ accidẽs dephẽdi.

℃ Quare patet fieri nõ poſſe: ut cõium cuiuſq̃ ſit ꝓprius ſenſus. ⁋ Si enim eſſet pinde tunc fieret: atq̃ nunc uiſu dulce ſentimus: qđ qdẽ ꝓpterea: fit: qđ utrorũq̃ ſenſum habem⁹: quo cum cõcurrunt agnoſcimus. Quod ſi ita nõ eſſet nullo 3ª ꝓbatio

alio mō ꝑfecto niſi per accidens ſentiremus: quo pacto filiū ſentimus cleonis: nō. n. cleonis filiū. Sed albū ſentimus huic āt accidit ut fili⁹ ſit cleonis. At cōiū habem⁹ iā ſenſum cōem nō per accidens ſane. Nullus igiť ipſoꝝ ſenſus eſt ꝓprius nullo enim ſentiremus mō niſi eo: quo dixim⁹ filiū uidere cleonis. Propria āt ſenſibilia ſenſus ipſi per accidēs alter alterius ſentiūt: nō hoc ſane quo ipſi ſūt. Sed quo un⁹: ceu ſimul i eodē ſenſus efficiť: ceu bilē amarā eē ac flauā: nō. n. ad alterū ꝑtinet: unū ābo hæc eē dicere: quapp & erat & ſi ſit qppiā flauū.

¶ Quare patet autē cuius nā gratia plures ſenſus. Sed non unū tm habemus. ⁋ At ut minus ipſa: quæ ſequunť atq; cōia lateant: ut mot⁹: & magnitudo: & numerus: nā ſi eſſet ſolus uiſus: qui qdē eſt & coloris: magis laterēt: ac idē eſſe oia uiderent: ꝓpterea qđ color & magnitudo ſil' ſe ſequunť & comitanť. Nunc āt cum in alio quoq; ſenſibili ipſa cōia ſint: fit inde pſpicuū unūquodq; illoꝝ aliqd aliud eſſe atq; diuerſum.

R°.

Queſtio cur nā plures ordinauerit ſenſus nō vno ſenſu cōtenta quo oia ſenſibilia vt cōia diſcerneret.

¶ Tractatus duodecimus. ¶ Capitulum primum.

CVm aūt ſentiamus nos uidere ac audire: neceſſe ē aut uiſu ſentiam⁹ uideř: aut alio ſenſu. ⁋ At ſi alio ſenſu: tū idē ſenſus erit & ipſius uiſus & ēt coloris ſubiecti. Quare uel duo ſenſus eiuſdē erunt ſubiecti: uel ſeipm ſentiet ipſæ. ⁋ Præterea ſi alius ſit ſenſus: qui pcipit ipſum uiſum: aut in infinitum fiet abiitio: aut erit aliquis ſenſus qui ſeipſum percipit ſentientem. Quare idipſum in primo ſenſu continuo eſt faciendum.

Dubitatio cū ſentimus nos vidē & audire an id eodē ſenſu percipiamus an alio.

Probať q nō alio ſed eodez ſenſu. Primo Secūdo

¶ At hinc oritur dubitatio: nā ſi uiſu quidē ſentire nil aliud eſt q̄ uidere. Videť āt color uel id: qđ habet colorē. Si qppiā uiderit id: qđ uidet colorē id habebit ꝑfecto qđ uidet pmū.

Q alio & nō eodez ſenſu arguit.

¶ Patet igitur non unum idipſum eſſe. Sentire inquā uiſu: nam cum nō uidemus: tenebras & lumen uiſu diſcernimus: ſed nō eodem: ut patet modo. ⁋ Præterea idipm etiā quod uidet colore: quodāmodo delibutum eſt. Inſtrumentū enim uniuſcuiuſq; ſenſus ipſum ſenſibile ſine materia ſuſcipit uti diximus. ¶ Quocirca ſenſibilib⁹ ipſis ſe motis: iſunt in ſenſuū inſtr̄is ſenſus imaginationes. ⁋ At q opatio rei ſenſibilis

R°.

Solutio rōnis facte ſupra.

Cor^m Hinc euenit vt ſenſibilib⁹ remotis. ſenſuationes in ſenſibilib⁹ aliquā diu ꝑdurare videnť.

atq; ſenſus ſua quidem & eadem eſt. At earũ ratio non eadẽ eſt. Dico aũt ſonũ actu: & auditum & actu: fit enim ut is: qui auditum habet non audiat: & id quod habet ſonũ non ſemp ſonet. Sed cum operatur id quod audire põt: & ſonat id: qđ ſonum efficere poteſt tum ſimul fit & auditus actu & ſonus etiam actu: quoꝝ alterum quiſpiam auditionem: alterũ ſonationem eſſe non incongrue dicere poteſt.

Supponẽdo q̃ ſenſibilis & ſenſus vna eadẽq; ſit actio. quãuis eẽ nõ ſit idẽ. Ex quo q̃rit̃ cur audibile nõ audit queadmodum auditus.

℞°. Quod ſi motus & actio atq; paſſio in eo eſt quod patitur atq; mouetur: neceſſe eſt & ſonum & auditum actu in auditu qui eſt potentia eſſe. Agentis nanq; mouentiſq; operatio in ipſo patiente ſuſcipitur atq; ineſt: quocirca nõ neceſſe eſt id quod motu ciet moueri. Actus igitur ſonatiui ſonus eſt uel ſonatio. Auditui uero auditus uel auditio. Duplex enĩ eſt auditus: & duplex etiam ſonus. Diſtictio

Cor^m (Rñdẽs queſtiõi) fit vt ſon⁹ actu & audicio in eo ſint q̃ patit̃ & q̃ potentia tale eſt.

Eadẽ eſt & in cæteris ſenſibus ac ſenſibilibus ratio: atq; ut actio paſſioq; non in agente eſt. Sed in eo quod patit̃. Sic & in ipſius ſenſibilis actio in ipſo eſt ſenſitiuo. Sed in quibuſdã noĩa quoq; ſunt poſita: ut ſonatio ac auditio: in quibuſdã aũt caret alterũ nomine. Operatio enim uiſus uiſio dicit̃: at coloris nomine uacat. Operatio præterea guſtus guſtatio dicitur: at ſaporis nomen non habet.

Cor^m Fit etiã vt ſenſus & ſenſibile ſcđm actũ dicta ſimul fiãt ſimulq; corrũpantur at dcã ſcđm potẽtiã nõ hãc ſubeũt cõditionem.

Hæc cum ita ſint: atq; un⁹ actus rei ſenbilis ſenſitiuiq; ſit: q̃uis diuerſas habeat rõnes: ſicuti diximus: neceſſe eſt ſimul corrũpant̃: ſimulq; ſint ſalua: auditus ac ſonus: qui hoc modo dicunt̃. & ſapor itidẽ & guſtus. Cæteraq; ſil'r. At ea: quæ dicunt̃ potẽtia nõ hãc ipã ꝑfecto neceſſario ſubeunt legẽ.

1ª ꝯ Ueteres nature ĩterpretes haud ſane aſſeruerũt colorẽ ſine viſu & ſonũ ſine auditu (& ita in ceteris) eſſe nõ poſſe.

Nõ recte igit̃ priores naturales philoſophi ſentiebant: q quidẽ ſine uiſu neq; album ullum neq; nigrũ eſſe dicebant. neq; item nullũ ſine guſtu ſaporẽ: nam partim recte: partim nõ recte cenſebant. Etenim cũ dupliciter ſenſus ſenſibileq; dicat̃ potẽtia atq; actu: in his qdẽ ſecũdis fit idipſm ſane: qđ dictũ eſt: in illis aũt primis nõ fit ut luce clarius extat. At illi de hiſce ſimpliciter loquebant̃: quæ ſimpliciter nõ dicuntur. Diſtictio

2ª ꝯ° Qui ſenſus rationes q̃ſdã ꝓportiones harmoniaſq; aſſerũt. haud irrõnabiliter loq videtur.

Quod ſi uox quædã cõcentus eſt: uox autẽ & auditus tũ unum: tum non unũ aut non idem ſunt: & ſi cõcentus eſt ratio: neceſſe eſt & auditum quidã eſſe rõnem atq; ob idipſum exuperans quodq; tam acutum q̃ graue corrũpit auditũ atq;

deuaſtat:& in ſaporibus guſtum:& in coloribꝰ uiſum:id qđ nimirum eſt ſplendidum & tenebroſum:& in odoribus uehemens odor. Siue dulcis:ſiue amarus:qui ſenſus ipſe quædam eſt ratio rata. ¶ Quocirca ſenſibiliũ ea quæ ſincere talia quæcꝫ ſimplicia ſunt:ut acutum uel dulce:uel ſalſum cum reducuntur ad rationẽ ſenſui ſunt iocunda. Tunc enim ipſum delectare uidẽtur. Omnino autẽ ipſum mixtum magis concentus eſt:q̃ acutum uel graue. Tactui quocꝫ nõ calidum ſane ſimplex ac frigidum. Sed id: quod eſt ad rationẽ redactũ amicum eſt atcꝫ iocundum. Enimuero ſenſus ipſe ratio quædam eſt uti diximus:ſenſibilium autem ea: quæ exuperant: at dolorem afferunt ipſi aut tandẽ ipſum corrumpunt.

Cor^m^ Qua ꝓpͤ ſenſibilia ſincera atqꝫ ſimplicia vt ſimplex acutuꝫ graue dulce ſalſuꝫ cũ adinuicem miſcent̃. bonaqꝫ proportiõe tẽperantur ſenſui iocundiora atqꝫ delectabiliora ſunt. vt auditui delectabilioꝛ ꝯcentꝰ q̃ꝫ ſimplex graue aut acutum.

¶ Vnuſquiſcꝫ igitur ſenſus ut ſæpe diximꝰ ſenſibilis eſt obiecti. Eſtcꝫ in iſtrumẽto ſuo ea ratione:qua illud ſenſus eſt inſtrumẽtum:& differẽtias ſenſibiles obiecti ſui diſcernit:ut album quidẽ & nigrum uiſus. Dulce aut & amarum guſtus:& cæteri ſimpliciter ſenſus.

3^a^ ꝯ̃ Alteꝝ ſenſuum q diuerſoꝝ ſenſuũ ſenſibiliũ dr̃ias diiudicet. eſſe oportet.

¶ At enim cum album & dulce & ſingula ſenſibilium ad ſingula nimirum aliqua comparemus ac diſcernamus & ſentiamus differre: neceſſe eſt idipſum ꝑfecto fieri ſenſu: quippe cum illa ſenſibilia ſint.

¶ Quo patet carnem ultimum iſtrumẽtum ſenſu non eſſe: nam neceſſe eſt id: quod diſcernit tangẽdo diſcernere. ¶ Fieri igitur non poteſt: ut ſeparatis diſcernatur dulce diuerſum eſſe ab albo. Sed unicuipiam ambo nota eſſe oportet. Illo namcꝫ modo ſane pateret inter ſeſe illa differre: etiam ſi alterum ego:alterum tu ſentires unum igitur dicat oportet. Diuerſa eſſe dulce ac album. Dicit igitur idẽ. Quare ut dicit: ſic & intelligit atcꝫ ſentit: patet ergo fieri non poſſe:ut ſeparatis ſeparata diiudicent̃. ¶ At hinc patet necꝫ fieri poſſe ut ſeparato in tẽpore diſcernant̃. Nam ut idem aliud eſſe bonum ac malum dicit. Sic quando alterum dicit aliud eſſe:tunc & alterum etiam dicit:atcꝫ dico quando non per accidens. ueluti nunc dico quippiã aliud eſſe: non tamẽ dico illud nunc aliud eſſe. Sed hoc pacto nunc dicit:ut dicat: & nunc illud eſſe. Simul igitur dicit. Quo fit ut inſeparabile & in inſeparabili tẽpore ſeparata diſcernat.

4^a^ ꝯ̃ Sicut vnꝰ ſenſus ẽ q iudicat albũ differre a nigro. ita & vnũ ſenſuꝫ (q huiuſmodi dr̃ias diſcernit) eſſe oportet.

5^a^ ꝯ̃ Nõ mõ ſenſus cõis vnus eſt. ſꝫ & ſimul tp̃e ſenſuuꝫ diuerſoꝝ percipit iudicium.

Inſtantia cōtra dcā

¶ At uero fieri nō pōt: ut ſimul idem ea ratione qua indiuiſibile eſt & in indiuiſibili tpe motibus contrariis moueatur. At dulce quidē ſic mouet ſenſum ac ītellectū. Amarū autem contrario modo: & album itidem diuerſo. ¶ Eſt igitur quod indiuiſibile quidē numero. Separatū autē rōne partim igiẗ ut diuiſibile res ſentit diuiſas: partim ut indiuiſibile: nā rōne quidē diuiſibile, loco aūt atq; numero indiuiſibile eſt.

Solutio.

Inſtātia cōtra ſolutionem.

¶ At id minime fieri poteſt idem enim potentia quidē eſt ipſa cōtraria: & diuiſibile & indiuiſibile: actu aūt eſſe nō pōt. Sed patiendo diuiſibile eſt: at fieri nequid: ut ſimul ſit album & nigrum. Quare neq; formas ipſorum ſimul ſenſus ac intellectus. Si talia ſint ut patiantur ſuſcipient.

Solutio recta.

¶ At enim hoc perinde ſeſe habet: atq; id quod quidam punctum appellant. Quod quidē tum unum eſt: tum duo: quo pacto & diuiſibile eſt quo igitur indiuiſibile eſt hoc unū eſt: id quod diſcernit ac ſimul. Quo uero eſt diuiſibile: hoc non unum eſt: bis enim eiuſdem ſigni ſimul ſit uſus. Quo ergo finis uſus ſit ut duorum: hoc duo diſcernit: atq; eſt ſeparata ut ſeparatum. Quo uero eſt unum: hoc unius ſit uſus & ſimul. ¶ Sed de principio quidem quo dicimus animal ſenſitiuum eſſe ſit hoc modo determinatum. Epilogus

¶ Tractatus tertiuſdecimus.

¶ Capitulum primum.

Queſtio cū aīa motu ſecundū locū, ſenſu diſcretiōe & itellectu maxie diſcernatur, an itellect⁹ a ſenſu diſcrimen paciať.

CVm autem duabus priſci differētiis maximeq; diffiniant aīam. Motione inquā loco accomodata: & ītelligendo & diſcernēdo ac ſentiendo: conſiderandum eſt ſi quid interſit inter ītelligere ac ſentire. ¶ Videť nāq; tam intelligere q̄ etiam ſapere ueluti quoddā eſſe ſentire: etenim his utriſq; rerū aliquas anima diſcernit atq; cognoſcit. ¶ Et ueteres idem eſſe ſapere ſentireq; cenſent. Quēadmodum & Empædocles dixit. Ad præſens hominū creſcit ſapientia ſemper. & alio rurſus in loco. Hinc uaria his ſemper prudentia ſomnia monſtrat. ¶ Idem & Homerus his carminibus ſenſiſſe uideť. Tales nāq; inſunt mentes mortalibus ipſis. Quales quotidie ſummi fert rector olimpi.

R° antiquorū Empe: teſtimoniū.

Homerī teſtimoniū.

Motiuū antiquorum aſſignat.

¶ Etenim omnes hi putant ipſum ītelligere corporis eſſe: perinde atq; ipſum ſentire: & ſentire ſimili ſimile arbitratur

De inſufficiētia antiquos increpat.

& ſapere: ut in ſuperioribus diximus locis. ¶ Oportebat tamen ipſos de errore quoq; deceptioneue diſſerere. Sunt eni hæc magis propria animalium: pluſq; id temporis eſt: quo in his anima uerſatur ut patet. ¶ Icirco neceſſe eſt aut uniuerſa, quæ uidentur: ut quidem inquiunt eſſe uera: aut diſſimilis rei tactum errorem eſſe deceptionemue. Quippe cum id ſit contrarium illi. Simili inquam cognoſcere ſimile. ¶ Videtur autem & deceptio & ſcientia contrariorum eſſe eadē.

Cautela.

1ª ꝓbatio

Rº.

2ª ꝓbatio

¶ Non idem igitur eſſe ſentire ac ſapere patet. ¶ Illud enim omnibus animalibus hoc ualde paucis ineſt. ¶ At neq; intelligere idem eſt ac ſentire: intelligere inquam quo recte atq; non recte res percipi ſolent. Quod nāq; recte ꝑcipit: id eſt prudentia & ſcientia atq; opinio uera. At quod non recte: id eſt nimirum his dictis cōtrarium. Etenim propriorum ſenſus ſemper eſt uerus & uniuerſis animalibus ineſt. At fit ut falſo quoq; quis ratiocinetur. ¶ Neq; cuiq̄ competit cui non ineſt & ratio.

1ª ꝯ (ↄtra antiquos) Nō idē eſt ſen.us & intellectus, neqꝫ cognitionis ſufficiētē cauſaz adibuerunt veteres.

¶ Imaginatio nanq; diuerſa eſt a ſenſu menteq;. Atq; neq; hæc fit ſine ſenſu: neq; exiſtimatio ſine hac eſſe poteſt. ¶ Non idem autem eſſe imaginationem exiſtimationemue patet: hic enim affectus in poteſtate ſine controuerſia collocatur: licet nāq; cum libet fingere quicquid uolumus: atq; ante oculos ponere: perinde atq; ii faciunt: qui in artificioſæ memoriæ comparatis atq; diſpoſitis locis imagines fingentes: atq; ſimulachra collocant At opinari in nobis eſt ſitum. Neceſſe eſt enim opinantē aut ueram: aut falſam exiſtimationē hr̄e.

2ª ꝯº Imaginatio (quā & fantaſiā nuncupamus) ab exiſtimatiōe altera eſt.

1ª ꝓbatio

¶ Præterea cum opinamur aliquid malum eſſe: atq; terribile. Continuo ꝑturbamur. Similiter & cum opinamur quippiam eſſe tale ut in illo ſit confidendum. At cum imaginamur talia: perinde afficimur atq; ſi in pictura eadem ſpectaremus: ſunt autem & exiſtimationis ipſius hæ differentiæ ſcientia: & opinio: & prudentia: & ea: quæ ſunt hiſce contraria. De differētia quorum alius ſit ſermo magis ad idipſum accomodatus.

2ª ꝓbatio

¶ At uero cū diuerſum ſit ſentire ac ītelligere: & huiꝰ aliud imaginatio aliud exiſtimatio eſſe uidetur. De imaginatione primo: deinde de altero dicamꝰ oportet. Si igit̄ imaginatio

3ª ꝯº Imaginatio neqꝫ ſenſus, ſcīa, intelletꝰ, neqꝫ opio ē.

id eſt fantaſia ſit id quo uiſum fantaſmaq; aliqd' in nobis dici
mus fieri: & non aliud quicq̃: quod per tranſlationẽ hoc eodẽ
nomine nuncupatur: ipſa profecto una quædã eſt potentia-
rum earũ aut habituum: qbus diſcernimus & aut uere pcipi-
mus: aut falſo. Tales ãt ſunt ſenſus: opinio: ſciẽtia itellectus.

Imaginationẽ non eẽ ſenſuꝫ oñdit qntupliciter.

¶ At ipſam nõ eſſe ſenſum ex hiſce patere poteſt. ¶ Senſus Primo
enim uel eſt potentia uel operatio: ut uiſus uel uiſio. At q̃ nõ
nũq̃ neutrum eſt iſtoꝶ: & tñ apparent aliqua: uidemurq; ui
dere: ut ea: quæ i ſomnis apparent. ¶ Deinde ſenſus quidem
ſemp adeſt: imaginatio aũt nõ ſemp. ¶ Quod ſi idẽ eſſet ima Secundo
ginatio ac operatio. Beſtiis imaginatio pfecto cunctis ieſſet. Tertio
At non eſſe uidet ut api aut formicæ: aut uermi. ¶ Præterea Quarto
illæ quidẽ ueræ ſunt ſemp: imaginationes uero plures fiunt:
ut patet falſæ. ¶ Præterea cũ exacte circa ſenſibile operamur: Quinto
non dicimus hoc nobis hoiem uideri ac apparere. Sed poti-
us cum nõ clare ſentimus: quando etiam fit ut ſit uerus ſen-
ſus & falſus. Atq; nobis quod quidẽ paulo antea dicebamus
clauſis etiam oculis uiſa uidentur: atq; apparent.

Imaginationeꝫ itẽ nõ eẽ ſciaꝫ aut intellectũ ſic cognoſcim⁹. Quod neq; opinio qdẽ erit imaginatio pbat triplicitér.

¶ Atq; nec ullus habituũ eoꝶ erit: qui ueri ſunt ſemp ut ſci-
entia uel intellectus. Eſt enim & falſa imaginatio nõ ſolum
uera. ¶ Reſtat igitur ut perſcrutemur ſi ſit opinio. Atq; fit Primo
idem opinio & uera & falſa. Verum opinionẽ quidem ſequi
tur fides. Quippe cum fieri nequeat: ut hiſce quiſq̃ nõ credat
quoꝶ habet opinionẽ. ¶ Beſtiarum autẽ fides quidem nulli: Secundo
imaginatio uero cõpluribus ineſt. ¶ Præterea fides omnem Tertio
opinionem ſequit. perſuaſio fidem: ratio perſuaſionẽ. At ima
ginatio quidem quibuſdã beluis ineſt: ratio autem nullis.

Cor^m Uñ ſit ut imaginatio nõ ſit ſemp ſenſui ꝯiuncta. ſemperue ꝯiuncta opinioni aut utriuſq; ſenſus & opinionis connexio.

¶ At uero patet nec opinionẽ eſſe. Cum ſenſu: nec opinio-
nem per ſenſum: nec opinionis ſenſuſue coniunctionẽ & per
ea: quæ dicta ſunt: & hac etiã rõne: patet enim ſi imaginatio
ſit opinionis ſenſuſq; cõiunctio: opinionẽ non cuiuſuis rei.
Sed eius eſſe. cuius eſt etiã ſenſus. Dico autẽ imaginationem
ſi ſit coniunctio ſenſus opinioniſue: cõiunctionẽ eſſe opinio
nis albi & ſenſus eiuſdẽ albi: nõ enim erit ex opinione qdem
boni: ſenſu autem albi. Apparere igitur eſt opinari rem eã:
quam ſentit: & non per accidens.

Q̃d imaginatio ex opiniõe & ſenſu nõ ſit cõpoſita pbatur.

¶ At apparent nũq̃ etiã falſa: de quibus ſimul uerã opinio-

nem habet. Sol enim pedalis quidem apparet: at perſuaſum eſt terra ipſum eſſe longe maiorē: fit igit̄ ut aut ſuam is opinionem: quā habet uerā abiiciat re modo eodem ſeſe habēte: nō oblitus: nec diſſuaſus: aut ſi adhuc illam habeat: eadem ſit ſimul neceſſario falſa ſimul & uera. At cōſtat opinionē tum euadere falſam: cum res mutata latet.

Imaginatio motus ē a ſenſu actu in cōi ſentiēdi ptāte fact⁹.

Fantaſie diffinitio declarat̄.

℄ Neq; igitur unum eſt iſtorꝝ imaginatio neq; ex his eſt cōiunctum. ⁋ Verum qm̄ fieri pōt ut aliud moueat̄ ab eo ipſo: quod motum eſt. Imaginatio uero motio quædā eſſe uidet̄ & nō fieri ſine ſenſu. Sed ſentientibus: & eorꝝ etiā eſſe quorꝝ eſt ſenſus: fit autem ut motus oriatur a ſenſu iam actu.

Cor^m Hic pſpectū ē. fantaſiam ſine ſenſu fieri nō poſſe. ſ; eam ſenſu; habētibus & ſentiētib⁹ accidere.

Cor^m Fit quoq; vt fantaſiaꝝ vera ſit alī q̄ & aliq̄ falſa q̄ tripliciter oſtenditur.

℄ Quē quidē neceſſe eſt ipſi ſenſui ſimilē eſſe. ⁋ Imaginatio motio hæc eſt profecto: quæ neq; ſine ſenſu nimirū eſſe: neq; cōpetere nō ſentientib⁹ pōt: atq; multa per ipſam id agere pa

Primo

tiue pōt: qđ ipſum habet. ⁋ Et inſuper & uerā & falſam eſſe.

Secundo

Atq; id ꝑpterea fit: qđ ſenſus quidē propriorꝝ eſt uerus: aut raro ad modū ſuſcipit falſitatē. ⁋ At eſt ſenſus ei⁹ etiā rei: cui propria ſenſibilia accidunt ubi iam fit: ut ipſe ſit falſus. Nam non eſt falſus. Si album dixerit eſſe. Sed ſi albū hoc aut aliud

Tertio

eſſe. ⁋ Eſt præterea cōium ſenſus: quæ qdē pinde atq; ꝑpriæ iis accidunt quæ ſunt per accidens ſenſibia. Dico āt motū & magnitudinē: quæ ut patet accidūt ſenſibilib⁹: circa quæ maxime error deceptioq; fieri ſenſu pōt. ⁋ Mot⁹ igit̄. hiſce: q fit a triplici tali ſenſu. Differentiā ob idipſum nimirum habebit atq; primus quidē cum operatio ſenſus adeſt eſt uerus. Cæteri uero falſi etiam eſſe poſſunt: & præſente: atq; abſente præſertim cum a ſenſu longe ſenſibile diſtat. Si igitur nihil aliud præter imaginationē habeat ea: quæ dicta ſunt. Sicq; idipſm: quod diximus ipſa imaginatio: motus is eſt ꝑfecto: qui fit a ſenſu iam operante.

In his trib⁹ ia; dictis imaginatio ſeu fantaſia a ſenſu diſcrepat.

Uū fantaſia nomeē acceperit

℄ Cum autē uiſus maxime ſit ſenſus: hinc eſt q̄ nomē imaginatio ab ipſo lumine ſumpſit fantaſiaq; dr̄: q̄a ſine lumine uiſio fieri nequit. ⁋ At quia imaginationes immanent. Senſuſq; ſimiles ſunt: ideo per ipſas aīalia beſtiæ inquā atq; hoīes multa agunt. Illæ: quia mentis ſunt ut patet expertes. Homines: q̄a mens ꝑturbatione nōnūq̄ nerbo uel morbo uel ſomno ſubmergitur. ⁋ Sed de imaginatione quidem determina

Q̄uō aīalia p fantaſiam vario mō ſuas exercēt operatiōes.

Epilogus.

tum ſit hactenus. Satis enim quidnam ipſa ſit: & cur ſit hiſce: quæ iam dicta ſunt explicauimus.

¶ Incipit liber tertius Ariſtotelis de anima.
Tractatus primus.
Capitulum primum.

DE animæ autẽ ea parte qua cognoſcit atq; ſapit: ſiue ſit ſeparabilis ſiue non ſeparabilis: magnitudine: ſed ratione. Conſiderandum deinceps eſt quã differẽtiam habet: quoq; pacto tandem fit intelligere.

¶ Si igitur ipſum ĩtelligere ſit ut ſentire: aut pati quoddã erit ab ipſo intelligibili: aut aliquid aliud tale.

¶ Vacare igit̃ ipſa paſſione: ſed forma ſuſceptiuã eſſe oportet: & potentia talẽ. Sed nõ illã eſſe: & ſimilitudinẽ ſubire cũ ſenſu: ut quemadmodũ ſeſe habet ad ſenſibilia ſenſus. Sic ſeſe habet ad intelligibilia intellectus.

¶ Quare neceſſe eſt ipſum cũ uniuerſa intelligat nõ mixtũ eſſe. Sicut Anaxa. dixit: ut ſuperet atq; uincat: id eſt ut cognoſcat atq; præcipiat. Alienum nanq; cum apperet iuxta prohibet atq; ſeiungit.

¶ Quo fit ut neq; ulla ſit ipſius natura: niſi ea ſolũ qua poſſibilis eſt. Is igitur qui intellectus animæ nũcupat̃. Dico aũt nunc eũ quo ratiocinatur aĩa & exiſtimat: nihil eſt actu prorſus eorum: quæ ſunt antea q̃ intelligat ipſe.

¶ Quo circa neq; cum corpore mixtũ ipſum eſſe cõſentaneum eſt rationi; qualis enim qdã fieret calidus aut frigidus: & inſtr̃m aliquod ipſius eſſet profecto: ſicut eſt ſenſus; nunc aũt ipſius nullũ prorſus eſt inſtr̃m. ¶ Atq; bene recteq; cenſent: q formarũ locũ aĩam inquiunt eſſe. Attamen neq; tota eſt locus: ſed intellectiua neq; eſt actu: ſed potentia formæ.

¶ At qui paſſionis uacuitatẽ non ſimilem eſſe ſenſitiui atq; intellectiui patet in ſenſuum inſtrumentis atq; in ipſo ſenſu. Senſus enim ex uehemente ſenſibili ſentire non ꝑteſt.

1ª ꝯ Cõſiderandũ ſe offert de ꝑte aĩe q̃ cõtẽplamur ꝯſultam⁹ atq; diſcernim⁹. an a ceteris loco ⁊ magnitudine diſcluſa ſit quomõ fiat itelliger̃ quoue pacto ab imaginatione differat.

2ª ꝯ Intellectus ab itelligibili patit̃.

Cor^m quo fit vt anim⁹ id ipaſſibile exiſtat illud vo paſſibile ſpẽrũ ſuſceptiuuz ⁊ potentia tale q̃lia ſũt actu itelligibilia.

3ª ꝯ Neq; male ꝓbãdũ ẽ. Anaxagore dcm̃ itellectũ eẽ immixtum nullãq; nã ſpẽm certã determinatã ꝑcipuãq; hẽre.

Cor^m Fit itez vt cũ aũ itelligẽ nihil eoꝝ actu habeat q̃ itelligit duplicis ſe ꝓdat eſſe nature cui⁹ hec agens hec poſſibilis nuncupari poteſt.

Cor^m Quo rurſus recte euenit vt intellect⁹ non admiſceat̃ corpori.

Cor^m Fit quoq; vt recte qdẽ nõnulli dixerũt aĩam locuz ſpẽq; eẽ ſpẽrũ nõ totã ſ; itellectiuã q̃ poſſibilis eſt ⁊ nõ qdez actu nã ſed potẽtia.

4ª ꝯ Nõ eſt ſenſus ⁊ intellectus ſimilis paſſibilitatis.

Auditus autem nanq; non audit ſonũ poſt magnos ſonos & uiſus nõ uidet: neq; odoratus non olfacit poſt uehementes colores atq; odores. At intellectus aliquo ualde intelligibili intellecto: non minus ſane: ſed magis pcipit intelligitq; inferiora. Senſitiuum enim non eſt ſine corpore: at intellectus ab eodem eſt ſeparabilis.

℄ Factus autem unũquodq; perinde atq; is qui dicitur actu ſciens: quod quidem tum accidit cum ipſe per ſeipſum operari poteſt: eſt quidem & tunc quodãmodo potentia. Sed nõ perinde ut erat antea q̃ didiciſſet uel inueniſſet: atq; tunc ſeipſum etiam intelligere poteſt.

Cor[m] Intellect⁹ cũ fuerit ĩ actu (hoc eni nũc eſt cũ p ſe cõtẽplari põt) ſeipſũ intelligere poteſt.

℄ Capitulum ſecundum.

CVm autem aliud ſit magnitudo: aliud magnitudinis eſſe: & aliud aqua: aliud aquæ eſſe: & in aliis itidem multis: non enim uniuerſis hic modus accommodatur. Sed ſunt in quibus hæc ipſa ſunt eadem non diuerſa: aut alia ſane: aut parte quidem eadem. Sed aliter ſeſe habente: carnem & eſſe carnis diſcernit. Caro nãq; non eſt ſine materia. Sed perinde atq; ſimum: hoc eſt in hoc.

2° Senſus ⁊ ĩtellect⁹ iudicãdi virtus altera ⁊ altera eſt.

℄ Senſitiua igitur parte calidum diſcernit & frigidũ: quorum quædam eſt ratio caro: alia uero eſſe carnis diſcernit aut ſeparabili: aut ſeſe habẽte ad ſeipſam proinde atq; ſeſe habet cum extenſa fuerit linea flexa.

℄ Rurſus in hiis & quæ in abſtractione conſiſtunt: eadem eſſe uidentur: rectum enim ſe habet ut ſimum: eſt enim ipſum cum continuo ſemper: Quod ſi quidditas ſit diuerſa: aliud pfecto eſſe recti: aliud eſt ipſum rectum ut ibi. Sit enim dualitas. Quare fit: ut hæc etiã alia uel alio modo ſeſe habente parte diſcernat. ¶ Omnino igitur ut res ſeparabiles ſunt a materia: ſic ſeſe habente & ea: quæ ſunt circa intellectũ ipm.

Cor[m] Fit vt quomõ res ſeperabiles ſint a mã: ſic eas cõtẽplat̃ ĩtellect⁹ ſi eni oĩo ab iuncte ſint oĩo mãz a ſua cõtẽplatiõe reijcit ſi nõ re ipſa neq; re ipſa ſeiũctas ĩtelligit ſꝫ ſola rõne atq; cogitatione pcidit.

Queſtio prima

℄ Dubitabit autem non iniuria quiſpiam: quonam modo intelliget intellectus: ſi ipſe quidem ſimplex ſit ac paſſionis expers: nihilq; habeat cũ ulla re prorſus cõmune ſic Anaxagoras aſſerit: intelligere autẽ pati quoddam ſit ut diximus. Quo nanq; quippiam eſt utriſq; cõmune: hoc nimirum alterum agere: alterum pati uidetur.

Queſtio ſecunda

℄ Præterea ambiget qſpiã: ſi ipſe etiã intelligibilis ſit. Nam

aut cæteris rebus inerit intellectus: niſi alia ratione ſit ĩtelligi
bilis ipſe. Intelligibile autẽ unũ quoddã eſt ſpecie: aut aliqd
ipẽ mixtũ habebit: qd ipm̃ ĩtelligibile pinde atq; cætera facit.
℄ At enĩ ipſum pati diuiſum eſt prius una quadã ratiõe cõ- ℞°. pri-
muni. Atq; intellectus potẽtia quidẽ eſt quodã modo intelli me.q.
gibilia ipſa: actu uero nihil eſt eo⁊ antea q̃ ĩtelligat ipẽ opor
tet ãt in ipõ nihil eſſe pinde atq; ĩ tabula nihil eſt actu ſcripta
anteaq̃ in ipſa ſcribat: hoc enĩ in ipſo fit atq; accidit ĩtellectu.
℄ Eſt etiã intelligibilis & ipſe: ut intelligibilia cuncta: nã in
hiſce quidẽ: quæ ſine materia ſunt intelligens & id quod in- ℞°. ſecũ-
telligit idem eſt: etenim idem eſt contemplatiua ſcientia: & de.q.
id: quod ita ſub ſcientiam cadit.

Cãm aſſignat cur intellectus noſter non ſemp ĩtelligat.

℄ Sed cur nõ ſemp intelligit cõſiderãda eſt cauſa. In iis aũt:
quæ materiã habent unũqđq; intelligibiliũ potẽtia eſt. Qua
re illis quidẽ nõ inerit intellectus. Nã intellectus taliũ poten
tia ſine materia eſt: ipſe autẽ intelligibilis rationẽ ſubibit.

℄ Capitulum tertium.

Q Intellectus duas act⁹ ⁊ potentie obtinet dĩas.

CVm autẽ in omni natura ſint quædã: quo⁊ alterum
quidem unicuiq; generi materies eſt: qđ id eſſe patet
qđ eſt potentia illa cuncta: alterum uero cã eſt: & effi
ciens: oĩa nimirũ efficiẽdo atq; agendo talẽ ſubiẽs rationem:
qualẽ ars cõditionẽ ad materiã ſubit. Neceſſe eſt & in anima
differẽtias has eaſdem ineſſe.

Intellectus duplex poſſibilis ſcilicet ⁊ agens.

℄ Atq; qdã eſt ĩtellect⁹ talis ut oĩa fiat: qdã talis ut oĩa agat
atq; efficiat: qui quidẽ ut habitus eſt quidã & pinde ac lumẽ.
Nam & lumen colores: qui ſunt potentia actu colores quo-
dammodo facit.

Cõditiones intellectus agẽtis.

℄ Et is intellectus ſepabilis eſt: & nõ mixtus: paſſioneq; ua-
cat: cum ſit ſubiecta actus. Semp enim id qđ efficit atq; agit p̃
ſtabilius eſt eo. qđ patit: & ipſum principium omnino ma
teria. ¶ Scientia autem ea: quæ eſt actu: eſt idem quod res.

Cõditiões intellect⁹ in actu.

℄ Ea uero: quæ eſt potẽtia in uno prior eſt tẽpore. Abſolu-
te aũt neq; tpe: ſed nõ nũc quidẽ intelligit: nũc ãt nõ ĩtelligit.

Generales ipſi⁹ intellect⁹ ꝓprietates.
Queſtio cur poſt mortẽ nõ reminiſcimur.

¶ Sepatus uero id eſt ſolum qđ eſt atq; id ſolum eſt ĩmortale ℞°.
perpetuumq;. ¶ Nõ autem recordamur. ¶ Quia hoc qdem
expers eſt paſſionis. Intellectus uero paſſiuus extinguit: &
ſine hoc nihil intelligit.

℄ Capitulum quartum.

INdiuiſibiliū igiť itellectio i hiſce cōſiſtit. Circa quæ falſitas nō eſt. At in qbus & falſitas iā & ueritas ineſt in hiſce cōpoſitio qdā iā eſt cōceptiuū itellectus. Quaſi ipſi ſint unū. Atq; ut Empedo. dixit. Multorꝶ certe capita: admirabile dictu. Ceruicibꝰ ſiue ſunt exorta i luminis aura. Illa tū dulcis poſt hoc cōcordia iungit. Sic & hæc ſeparata cōponi ſolent: ut in incōmenſurabile & diameter.

Due intellectꝰ operationes.

Dictaruꝫ operationū declaratio.

Quod ſi eorꝫ ēt: q fuerunt uel erunt fit cōpoſitio: & tp̄s inſup itelligiť: atq; addiť: falſitas. n. in cōpoſitione ſemp cōſiſtit nā ſi albū nō albū eſſe dicat: ipm tū nō album cōponit: licet autē diuiſionē etiā oia dicere: attū falſitas aut ueritas non ſolum conſiſtit in hoc cleon eſt albus. Sed in his etiam cleon erat uel erit albus. Id uero: quod ſingulos dictos conceptus componit unumq; facit: ipſe eſt intellectus.

Cum āt dupliciter idiuiſibile dicať: aut potētia: aut actu: nihil phibet itellectū: cum longitudinē itelligit: indiuiſibile intelligere: & in idiuiſibile tpe: eſt. n. indiuiſibilis actu: & tp̄s pinde: atq; longitudo diuiſibile ac idiuiſibile eſt non igiť dici poteſt: quid in utroq; tpis dimidio intelligebat: nō eſt enim ſi non diuiſio fiat: niſi potētia. At cum utrūq; ſeorſum intelligit: diuidit ſimul & tp̄s: atq; tunc ut longitudines illa itelligit. Quod ſi longitudinē ut ex uteriſq; cōſtantē intelligat: in eo quoq; tpe nimirꝫ ipſam intelligit: qd' ex atriſq; pari modo temporibus conſtat atq; componitur.

Tres modi indiuiſibilis.

Quo pacto indiuiſibile actu. diuiſibile tū potentiā itelligať declarat vt ptiᵐ.

Quod uero nō quātitate: ſed forma eſt indiuiſibile id in diuiſibile tpe & aïe indiuiſibili percipit atq; itelligit per accidens autem: & non hoc ſane: quo illa diuiſibilia ſunt: id quo intelligit & tempus: in quo intelligit. Sed hoc quo indiuiſibibilia ſunt. ineſt enim & in his indiuiſibile quoddā: at fortaſſe non ſeparabile: quod quidē unum tam tempus ipſum q ipſam longitudinem facit: atq; id in omni ſane cōtinuo & tempore & longitudine ſimiliter ineſt.

Quomō diuiſibile ſecūdū qntatē: ſcdm formā vo indiuiſibile intelligať vt hō.

Punctū āt omniſq; diuiſio: & id qd eſt ſic idiuiſibile pinde atq; priuatio cognoſciť manifeſtūq; euadit. Similis eē uidetur: & in aliis rō. Hoc. n. mō malū cognoſcit: atq; etiā nigrū: cōtrario nāq; quodāmō cognoſcit. Id autē qd cognoſcit: potentia nimirum eſſe: & in ipſo potentiam ineſſe oportet.

Qualiter ſimplr indiuiſibile vt pūctus intelligatur.

Corᵐ Quo ſit vt intellectus noſter potētia ſi cognoſcens.

Quod ſi cauſarꝝ alicui nullũ ſit omnino cõtrariũ: illa ſeipſam profecto cognoſcit: & eſt actus & etiã ſeparabilis.

Duarꝝ itellect⁹ operationũ adinuicẽ cõparatio.

¶ Eſt ãt dictio qdẽ qppiã de quopiã: queadmodũ affirmatio. Atq; oĩs eſt uera uel falſa. At intellectus nõ oĩs. Sed q eſt ipſius qd eſt ad formã accomodati eſt uerus: & nõ qppiã de quopiã dicit. Sed ut uiſio ꝓprii ipſius eſt uera. Si uero albũ hoĩem eẽ dicat: nõ ſemꝑ ẽ uera. Sic ſeſe hñt ea: q̃ ſine mã ſũt.

Reſumit epilogando ſuperius dicta.

¶ Sciẽtia aũt ea: quæ eſt actu: eſt idẽ qđ res: ea uero quæ eſt potentia: in uno prior eſt tpe. Simpliciter ãt neq; tpe. Sunt enim uniuerſa quæ fiunt: ex eo: quod actu eſt.

¶ Capitulum quintum.

Decem ſenſus itellectus cõueniẽtie atq; cõparationes.

SEnſibile ãt ad actũ ex potẽtia ſenſitiuũ ipm deducere actuq; uidet efficere. ¶ Nõ.n. patit ac alterat. Quapropter alia q̃dã eſt hæc ſpẽs mot⁹. Nã motus actus eſt imperfecti: at actus ſimplr qui qdẽ eſt rei pfectæ: alius eſt oĩno diuerſuſq; ab illo. ¶ Sentire igit ipſi dicere ſolũ ac itelligere ſile eſt. ¶ Cũ ãt ſenſus iocũdũ aut moleſtũ diſcernit: q̃ſi affirmauerit aut negauerit. Tum perſequitur aut fugit. Prima Secũda Tertia Quarta

¶ Atq; delectari aut dolere: ẽ operati ipſa medietate ſenſus ad bonũ aut ad malũ ut talia ſunt: & fuga & appetitus: q eſt actu hoc ſunt. ¶ Et nõ aliud ẽ appetitiuũ: aliud fugitiuũ: nec alia ſunt iſta a ſenſitiuo: q̃q̃ ipſorꝝ rõ nõ eſt eadẽ ſed diuerſa. Quinta Sexta

¶ Aĩæ ãt quæ eſt principiũ eſt rõcinãdi ipſa fantaſmata perinde atq; ſenſibilia ſenſui ipſi ſubiicit: atq; cũ bonũ aut malũ eſſe dicit affirmãdo: aut negãdo tũ fugit aut pſequit. Quapropter ipſa aĩa ſine fantaſmate nunq̃ intelligit. Septima

¶ Fit ãt & hic pinde ut ibi: nã aer qdẽ pupillã talẽ efficit: ipſa ãt aliud & audit⁹ ſil'i mõ: ipm uero ultimũ unũ qdẽ eſt: & medietas una: & ipſi⁹ plures ſunt rõnes. quo uero diiudicat atq; diſcernit calidũ a dulci differre: deinde & pri⁹ ẽ & nũc ẽt eſt dicendũ. eſt enim unũ quid ipm: & ita unũ ut terminus. Octaua

¶ Atq; hæc ipſa unũ ſunt aut ſimilitudinẽ rõnis: aut numero quẽ hñt ad utrũq;: ut illa ĩter ſeſe hñt. Quid enim ĩtereſt: ſi quonã pacto diſcernit aut ea: quæ ſub eodẽ genere collocãtur: aut cõtraria dubitemus ut albũ ac nigrũ. Si igitur ut eſt. A. qđ eſt album ad. B. qđ eſt nigrum ſit. C. ad. D. quare mutato ordine cõparationẽ etiã eorũdẽ uere facere licet. Si igi-

tur.C.D.ſint unũ:ipſa profecto ſeſe habebunt pĩde atq;.
A.B.ut ſint idem & unum:non eandem autem habeant ra
tionem & illa ſimili modo:eadẽ erit omnino ratio: & ſi.A.
quidem ſit dulce.B.uero album.

Album	dulce
A	C
B	D
Nigrum	Amarum.

Nona ℂ Intellectiuũ igiť ipas formas ĩ fantaſmatib⁹ ipſis ĩtelligiť.
ℂ Et ut in illis ipſi definitũ eſt id qđ fugiendũ eſt uel ſequẽ-
dum:ſic & ſine ſenſu cum ĩfantaſmatib⁹ eſt moueť: ſentiens
enim ſignũ face datum ignẽ eſſe.uidenſq; ipm cõi ſenſu agi-
tari motu cognoſcit hoſtẽ accidere.at nõnũq̃ hiſce:quæ ſunt
in aĩa fantaſmatibus:aut mentis cõceptibus quaſi uidens ad
ea:quæ ſunt pſentia ratiocinať atq; deliberat de futuris.
ℂ Et cum dixerit hic ut ibi rem:eã eẽ quæ uoluptatẽ aut do
Decima lorẽ affert:tũ fugit aut pſequiť. ℂ Et oĩno aliqd agit:ipm ẽt
uerũ ac falſum:q̃ ſine actione ſunt:ĩ eodẽ genere ſunt:in quo
ſunt bonũ ac malũ:ſed abſoluti differunt atq; cuiuſpiã rõne.
ℂ At uero res eas:q̃ uocitãť ob abſtractionẽ abſtractæ: hoc Due ſenſus ⁊ intel-
pacto ĩteligit:nã ut ſi q̃ſpiã ſimitatẽ ñ ut eſt ſimitas quo qdẽ lectus differentie.
pacto pcipi ſeparata nõ põt. Sed ut cõcauitas eſt ĩtelligeret
actu:ſine ea cum ipſam ĩtelligeret carne in qua cõcauitas eſt.
Secunda ℂ Sic cũ res ĩtelligit mathematicas:tũ ſeparatas ipſas ut ſe-
paratas ĩtelligit. ℂ Oĩno ãt is intellectus:q actu intelligit:res Utrũ ĩtellectus (q nõ
ipſæ eſt uti diximus. ℂ Si uero fieri poſſit ut aliquã ipſe non oĩo ſeparat⁹ eſt) ali-
ſeparatus a magnitudine ſeparatarum rerũ ĩtelligat necne. qd intelligat ea⁊ for
conſiderandum eſt poſtea. ℂ Capitulum ſextum. maruʒ q̃ oĩno a mã

Nunc autẽ ea:quæ de aĩa dicta ſunt:quaſi ad quædam cõſortio imunes ſũt
capita redigentes:rurſus dicam⁹ aĩam ipſam ea uni ⁊ abſolute alius ⁊
uerſa quodãmodo eſſe:quæ ſunt: nam ea quæ ſunt: alio loco futur⁹ ſuo
aut intelligibilia ſunt:aut ſenſibilia ſunt: atq; ſcientia qdẽ eſt 1ª ꝯ Aĩa quodãmõ
res ea quodãmodo:quæ ſub ipſam ſcientiam cadunt: ſenſus omnia eſt.
autem ipſæ ſenſibiles.
1ª pbatio ℂ Verum quo pacto id ita eſt quæratur oportet. Scinditur
igitur in ipſas res ſciẽtia atq; ſenſus:Is quidẽ qui eſt potẽtia

in res potentia tales: is uero: qui eſt actu in actu ſimiliter ta-les: & ſcientia pari modo: ſenſitiuum autē aīæ & id quod ſciē-tis affici pōt: hæc potētia ſunt: hoc q̄dem id quod ſub ſciētiā cadit: illud uero ſenſibile. ¶ At qui neceſſe eſt: aut res ipſas aut formas in anima eſſe. At non ſunt in ea res ipſæ profecto. Non enim ipſe lapis in anima: ſed forma lapidis ineſt. Qua-re aīa eſt ut manus: manus enī inſtrorum eſt inſtrm & intel-lectus formaꝝ eſt forma: & ſenſus itidē ſenſibilium forma. 2ª ꝓbatio

Corᵐ Quo fit vt aīa ſicut manus habeat

¶ Cum autē nulla res ſit p̄ter magnitudines ſeparata: ut ui-detur res ipſæ ſenſibiles: in ipſis profecto ſenſibilibꝰ formis: ipſæ ſunt itelligibiles formæ: tum eaꝝ rerum: quæ abſtracte uocant̄: tum eoꝝ etiam ſenſibilium quæ ſunt habitus atq; af-fectus: icirco & qui nō ſentit nihil diſcere uel intelligere po-teſt: & qui contemplatur neceſſe eſt una cum fantaſmate cō-tēplet̄. ¶ Ipſa nāq; fantaſmata ueluti ſenſibilia ſunt attamen ſine materia. ¶ Eſt autē aliud fantaſia ab affirmatiōe negatio-neue: ueꝝ enī uel falſum cōplexio eſt cōceptū itellectꝰ. ¶ At mētis primi cōceptꝰ quo q̄ſo differēt: ut nō fantaſmata ſint. At neq; cæteri ſunt fantaſmata: nō tū ſine fantaſmatibꝰ ſunt.

2ª ꝯ Reꝝ ſenſibiliū ꝛ q̄ ſine magnitudine nō ꝑcipiunt̄: ſenſibiles ſpēs a mā ſeparate intelligibilia ſunt.

Fātaſmata ſūt ſicut ſenſibilia.

Separat ipꝫ fantaſma ab itellectu: ꝛ primo cōpoſitorū ſecūdo ab intellectu ſimplicium.

¶ Tractatus ſecundus. ¶ Capitulum primū.

CVm autē aīalium aīa hiſce duobus ſit diffinita: diſcernēdi inquā potentia quod qui-dem eſt opus officiumq; mentis atq; etiā ſenſus & inſup etiā mouendi motu ad lo-cum accomodato potētia: de ſenſu quidē & intellectu hæc ſint determinata ac per-tractata. ¶ Deinceps āt de eo: qd̄ mouet: quidnā ſit ipſius aīæ conſideremus oportet: utrum una quæ-dam ipſius ſit pars ſeparabilis magnitudine uel rōne: an ipſa anima tota: & ſi pars ſit aliqua: utrum ſit alia quædā ꝓpria p̄-ter eas: quæ dici ſolēt & eas: quas diximus: an iſtaꝝ aliq̄ una.

1ª ꝯ Nūc de mouendi potentia determinādi ſe aptus offert locus.

Queſtio vtrū principiū motiuum ſit aīe pars an tota anima.

¶ Atq; hic exiſtit cōtinuo dubitatio: dubitabitq; nō iniuria quiſpiam quonam partes animæ & quod oporteat dicere. nam infinite quodammodo & non hæ ſolum eſſe uidentur quas diuidendo q̄dā dixerunt rōnis iquā participes & iraſcē-di ac cupiēdi pricipiū: uelut alii rationis particeps & ratio-nis expers. ¶ Per differētias. n. quibus haſce diuidūt & ſepa-

Potētiaꝝ diſtinctio ſecundū antiquos.

Illaꝝ diſtinctionuꝫ cōfutatio prima.

rant partes & aliæ partes eſſe uident̄: quæ maiore͂ inter ſeſe
q̄ dictæ diſtãtiã hñt: uegetatiua inquã quæ q̄dẽ & plantis &
uniuerſis aĩalibus ineſt & ſenſitiua quã nec ut rõnis experte͂
nec ut eiuſdẽ participe͂ quiſq̄ facile ponet. ¶ Præterea imagi Confutacio ſecunda
natiua: quæ ratione quidem ab omnibus eſt diuerſa.

¶ Cui uero ſit iungenda ut ſit idẽ q̄d illa: aut a qua eſt ſeiun
genda ut ſit alia ab illa: magnã dubitatione͂ hẽt ꝓfecto: ſi q̄s
ſeiunctas aĩæ partes ſeparataſq̄ ponat. ¶ Inſup appetitiua:
quæ & rõnæ & ui alia diuerſaq̄ ſine dubio ab uniuerſis eẽ ui- Confutacio tertia
detur: abſurdũ aũt eſt hãc a cæteris diuellere partibus: fit. n.
& in participe rationis uoluntas: & in ratione uacante cupi-
ditas atq̄ ira. Quod ſi tres in partes diuiditur anima in una
quaq̄ profecto partium inerit appetitus.

¶ Sed ut redeamus unde digreſſi ſumus: q̄d eſt id quod mo
uent ipm: an aĩal loco: quo de nũc diſputatio noſtra eſt inſti- Cõfutacio quarta
tuta: motu nãq̄ eo: quo incremẽta decremẽtaq̄ ſuſcipiunt̄:
qui q̄dẽ oĩbus aĩantibꝰ ĩeſt: id mouere ſane uidet̄: q̄d uniuer-
ſis ineſt eiſdẽ principiũ inquã generãdi ac nutriẽdi: de reſpi-
ratione aũt expiratiõe ue & ſomno atq̄ uigilia poſterius cõſi
derare oportet: nam & hæc ipa magnam dubitationem dif
ficultatemq̄ habent.

¶ Nũc eſt de motu ad locũ accomodato cõſiderandũ: quid
nã id tande͂ ſit q̄d ipm aĩal motu mouet progrediendi: patet 2ª ꝯ Uegetatiua vir tus aial non mouet:
1ª ꝓbatio itaq̄ nõ eẽ ipſam potẽtiã nutriendi. ¶ Nã alicuius grã ſemp
hic motus efficit̄: eſtq̄ cũ imaginatione uel appetitu: nihil. n.
non appetens aut fugiens hoc motu cietur: niſi forſitan ui.
2ª ꝓbatio ¶ Præterea plantæ quoq̄ tali cierent̄ ꝓfecto motu parte͂q̄
aliquam ad hunc motum ut inſtrumentum habere.

¶ Pari mõ nec ipm ſentiẽdi uim motus huiuſce principiũ 3ª ꝯ Senſualis vir
eſſe cõſtat: ſunt. n. aĩaliũ multa: quæ ſenſum q̄dẽ hñt manent tus aial nõ mouet.
Cauſſa Rº. tñ & ſemp ĩmobilia ſũt. ¶ Quod ſi natura nihil facit fruſtra:
neq̄ neceſſariorũ q̄cq̄ omittit niſi in aĩalibus mẽbris captis
ac ĩperfectis atq̄ aĩaliũ hæc & ꝑfecta ſunt & nõ mẽbris capta:
Probat quantuꝫ ad intellectũ ſpeculatiuum. cuiꝰ id iudiciũ ẽ & generãt. n. & ſtatũ decremẽtaq̄ ſuſcipiũt
haberent & eas ipſa ꝑfecto ptes: quæ ꝓgrediẽdi ſunt inſtrã.

¶ At uero neq̄ rõcinandi uis & id q̄d eſt itellectus appellat̄ 4ª ꝯ Motꝰ a vtute
principiũ eſt mouẽdi. ¶ Intellectus. n. cõtẽplatiuus nihil eo itellectiua ñ ꝓficiſcit̄.

rum:quæ ſub actionē cadūt cōtēplat:neq; dicit quicq̄ oino ſi ſit fugiendū an pſequēdū. At mot⁹ ſemp aut fugiētis aut per ſequētis qppiā ē. Actiu⁹ēt cū rē aliquā huiuſcemodi cōtēpla tur:īde iā fugeṝ:aut pſeq iubet:attñ ſi res illa terribilis ſit:cor ipm mouet:ſin afficiēs uoluptate:ps aliq̄ alia corpis agitat.

Pbat q̄ntū ad itellectum practicum du pliciter.

¶ Præterea intellectus nōnunq̄ iubet:rōq; fugere aliqd aut pſequi dicit:at nō obtēperat hō neq; mouet:ſed agit cupiditate:ut in ipſo fieri ſolet in cōtinēte. Primo ¶ Oino āt pſæpe fieri ui demus:ut nō medeat hiſce:qui medicinā hēt:nec hiſce cōficiat ſtatuam:qui ſtatuariā habet artem propterea q̄ non ars ipſa neq; ſcientia. Sed aliquid aliud hanc habet uim & poten tiam ipſam artem aliquid:ſcientiamq; agatur. Secundo

5ª 2° Uirtus appetitiua motiua nō ē.

¶ At uero nec appetit⁹ auctor atq; particeps huius eſt motionis:cōtinentes.n.q̄q̄ appetūt atq; cupiunt:nō tamē agūt ea quæ cupiunt:ſed itellectū ipm ſequūt rōniq; obtēperāte.

¶ Capitulum ſecundum.

1ª 2° Hec duo itellect⁹ & appetitus aial ipm mouent.

Videnṫ igiṫ duo hæc eē mouētia uel appetit⁹ uel ītellectus. ¶ Si qs imaginationē ut quādā ītellectionē eē ponat.nā & hoies magis imaginationē q̄ ſcientiam plerūq; ſequunt:& in cæteris aialib⁹ nō ītellectioneq; rō:ſed imaginatio ineſt. Hæc igiṫ ambo ītellectus & appetitus mouendi motu dicto principia ſunt.

Sub itellectu fantaſiam & imaginatione comprehendimus.

Dr̄ia iter ſpeculatiuum & practicū itellectum.

¶ Intellect⁹ is inquā:qui alicui⁹ gr̄a rōcinat:qq; principiū eſt agendi.atq; hic fine ab ītellectu cōtēplatiuo differt:appetitus ēt oīs alicui⁹eſt gr̄a:cui⁹.n.eſt appetitio id eſt principiū ītellect⁹actiui at ipm ultimū principiū eſt actionis:q̄re nō ſine rōne pr̄icipia mouēdi uidenṫ hæc eē duo appetitus inquā & mens ea:quæ principiū eſt agēdi. ¶ Ipm.n.appetibile mouet:& pp̄terea mens mouet qd̄ appetibile ipſi⁹ pr̄icipiū eſt.

2ª 2° Intellect⁹ & appetit⁹ vt vnum mouens mouent.

¶ Imaginatio quoq; cū mouet nō abſq; appetitiōe mouet. Vnū igiṫ eſt id:qd̄ mouet ipm ī quā appetitiuū:nā ſi duo intellectus atq; appetit⁹ mouerēt per aliquā cōem utiq; formā mouerē:nūc aūt itellect⁹ qdē nō uideṫ abſq; appetitu moueri:uoluntas enim appetit⁹ eſt qdā:atq; cū fit motus:per rōnē & etiā per uoluntatē fit: Appetitus autē abſq; rōne mouet. Cupiditas enim & ipſa quidam eſt appetitus.

3ª 2° Nō oē bonū appetitū mouet ad aial mouendum.

¶ Intellectus igiṫ rectus eſt oīs:at appetit⁹ atq; imaginatio

& recta eſt & non recta. Quo circa ſemp̄ qdē ip̄m appetibile mouet. hoc aūt eſt: aut uere bonū: aut apparens bonū: at tū nō omne bonū mouet: ſed id qđ ſub actionē cadit: ſub actionem autem cadit: quod aliter ſeſe habere etiam poteſt.

¶ Patet igiť talē aīæ uim atq; potētia principiū eſſe mouēdi: quæ qdē eſt ea: quā appetitū cōſueuimus appellare. ¶ Cōſtat eos oportere: qui partes aīæ diuidunt. Si mō potentias ipſas diuidant atq; separēt: cōplures ipſas eē cōcedere nutriendi principiū ſentiēdi itelligendi deliberandi & appetendi: hæc.n. plus iter ſeſe differūt: q̄ potētia cupiendi: ac iraſcendi. — Corlm Hinc fit nō eē fuiſſe dinoſcatur tripartita aīe diuiſio i cōcupiſſibilē iraſcibilē & rōnalē.

Queſtio ¶ Cū āt appetitiones iter ſeſe cōtrariæ fiant. Quod qdē tū fit: cū rō cupiditaſq; contrariæ ſunt. ¶ Idq; fieri ſolet in hiſce: quæ ſentiūt atq; pcipiūt tp̄s: mēs.n. ob futurū: retrahere iubet. Cupiditas uero p̄ſens ip̄m perſequiť: nam qđ iam afficit uoluptate id & ſimpliciter afficere uoluptate: & abſolute bonum eſſe uidetur ex eo ſane quia futurum non perſpicitur. — Rº. Corlm Quo fit vt hec appetituū diſſenſio his ſolis aīantibꝰ accidat q̄ itellectū habent, & temporuꝫ diſcretionem.

¶ Specie qdē unū id eſt pfecto qđ mouet appetitiuū iquā ut appetitiuū eſt atq; appetibile oīum eſt mouentiū primū. Hoc.n. mouet & nō moueť mēte at imaginatione pceptū: numero uero plura ſunt ea: quæ mouent. ¶ At uero cū tria ſint in aīaliū motu: unū id qđ mouet. Secūdū id quo mouet: & tertiū id qđ moueť: atq; id qđ mouet ſit duplex: nā aliud eſt imobile: aliud mouet atq; moueť: imobile qdē id bonū ē: qđ ſub actionē cadit: id uero qđ mouet atq; moueť eſt ip̄m principiū appetēdi: moueť.n. id qđ appetit ea rōne qua appetit. Et appetitio eſt motus quidā uel operatio. Id autē qđ moueť eſt aīal ip̄m: at quo mouet appetitus ut iſtrō. Id iam corpori tribuēdū eſt. Quo circa de ipſo tūc eſt cōtēplādū: cū de cōibus aīæ corporiſue operibꝰ atq; officiis cōtēplabimur. — 4ª 2º Unuꝫ eſt ſpecie mouens qđ non moueť & vnū ſpecie qđ mouet & moueť. Corlm Hinc fit vt ad parādū motū q̄tuor requiranť mouēs duplex imobile vt bonū. mobile vt appetitiuū qđ moueť vt aīal & quo mouetur vt ſenſibile & corporeū organum.

¶ Nunc ut in ſumma dicamus id: qđ mouet ut iſtr̄m: ibi eſt collocandū ubi idē principii rōnē finiſue ſubit: ut in cardine fit. Hic enim cōuexū & cōcauū eſt: quoꝝ alterū finis: alterū principiū eſt. Quapp̄ alteꝝ qeſcit alteꝝ moueť. Sunt rōne quidem diuerſa. Magnitudine uero nō ſeparantur uniuerſa nāq; pulſu tractuq; moueňť. Iccirco oportet perinde atq; in circulo aliquid manere: & hinc incipere motum. — De organo & inſtrumēto quo ſcilicet appetitꝰ vtiť at motuꝫ p̄greſſiuum.

¶ Omnino igiť uti diximus: hoc ſui ipſius motiuū eſt aīal: — Reſummit p̄ncipiū motiuū aīalis.

quo eſt appetitiuū. At appetitiuū ſine imaginatione nō eſt: omnis autē imaginatio aut rōnis eſt particeps: aut eſt ſenſitiua: atq; huius & beluæ particeps ſunt. ¶ At.n. cōſiderādū eſt etiā: qd nā ſit id: qđ iperfecta aīalia motu ciet: qb⁹ ſenſus ineſt tm̄ mō tactus: atq; iueſtigandū eſt: ſi his etiā iſit imaginatio cupiditaſue nec ne. ¶ Et.n. dolor atq; uoluptas his ieſſe uidet. Quod ſi hæc iſunt: & cupiditatē neceſſe eſt eiſdē ieſſe. At quonā pacto his imaginatio i eſt. An aſſerendū ē ut uidetur hæc & in his ineſſe imaginationē inquā atq; cupiditatē: uerū ut ideterminate mouent ſic & hæc ipſis iſunt idefinite. R°.

Queſtio q̄ quo iperfecta aīalia muſce & uermes (qbus abeſt fantaſia) mouentur.

¶ Imaginatio igitur ſenſitiua rōne etiā in exptib⁹ uti diximus aīalib⁹ ineſt. At deliberatiua his ieſt tm̄: in qb⁹ rō ieſt: nā utrū hoc agat an hoc. ¶ Rōnis iā opus atq; officiū eſt. Atq; neceſſe eſt nno quodā metiri. Maius.n. pſequit. quare poteſt unū ex plurib⁹ fantaſmatib⁹ facere. & hæc eſt cā ſane: cur nō oīs imaginatio uidetur opinionē habere: quia eam quæ eſt ex rōcinatione nō hēt. at hæc illā nimiū hēt. Quapp deliberatiuū appetitus nō hēt. Vincit āt interdū appetit⁹: mouetq; uoluntatē: interdū hæc illū: appetit⁹ inquā appetitū ut ſpæra. cum in cōtinentia fit atq; ſemp ſuperior magis eſt princeps mouetq; natura quo fit ut tres iam motus efficiantur. R°.

Queſtio cur imaginacio ſenſualis ceteris aīantib⁹ q̄ ſe mouēt inſit. hominib⁹ vō & ſenſualis & rōnalis q̄ harū an ſenſualis an rationalis mouet in homīne.

¶ Ea uero rō. cui ſciētiæ tribuunt nō mouet: ſed manet: cū aūt extimationū ac rōnūq; alia ſit uniuerſalis: alia ſingularis: illa nāq; dicit oē bonū honorib⁹ eſſe afficiēdū: hæc uero dicit aut me bonū eē. ¶ Hæc iā opinio mouet: nō illa uniuerſalis: quin poti⁹ ambæ mouent: at illa qeſcens magis: hæc aūt nō quieſcens. R°.

Queſtio cu₃ duplex ſit applīēſio hec vniuerſalis hec vō particularis q̄ ha₃ motū imperat.

¶ Capitulum tertium.

Neceſſe eſt igit oē: qđ uiuit aīamq; hēt nutriēdi uim hr̄e ab ortu generationeue uſq; ad iteritū corruptionēue ſuā: neceſſe eſt eni oē qđ eſt ortū accretionē & ſtatū & decretionē hr̄e: quæ qdē ut patet ſine nutritione fieri nequnt: neceſſe eſt igit: uniuerſis his: quæ accreſcunt atq; decreſcunt ineſſe potentiam nutriendi.

1ª 2° Quicqd viuit. a gn̄atiōis inicio ad ſuū vſq₃ obitū interitūq₃ vegetatricem aīam reperire neceſſe eſt.

¶ At nō in oībus uiuentib⁹ neceſſe eſt ſenſum eſſe. Etenim ea poſſunt tactū hr̄e: quo₂ corpus eſt ſimplex: quæ nō ſine materia formarū ſunt ſuſceptiua: neq; fieri pōt ut ſine hoc ſenſu aīaliū qcq̄ in rerū ſit rōne. ¶ Aīal aūt neceſſe eſt ſenſum

2ª 2° Nō oīb⁹ viuētib⁹ pſto adeſſe ſenſum neceſſe eſt.

habere:ſi nihil facit fruſtra natura: nam uniuerſa quæ natura cõficiunt gr̃a ſunt alicuius: aut ſunt caſus eoꝝ: quæ alicuius cauſa fiunt. Si igit̃ corpus qđ habet uim gradiẽdi nõ hr̃t ſenſum. Corrũpet̃ ſane: & nõ ad ſuum ꝓficiſceret̃ ꝑueniretqꝫ finem: quem quidẽ opus eſſe nature conſtat. Quo nãqꝫ pacto nutriet̃ ĩmobilibus. n. adeſt nutrimẽtum eo in loco: ubi ſunt orta: quo nutri poſſunt ſuapte natura.

3ª 2° Dẽ aĩal ſenſu3 habet.

Remouet cauillaz.

℄ Ferri autem nequit. ut corpoꝝ quicq̃ mobile atqꝫ ortum aĩam quidẽ habeat diſcernẽtẽqꝫ mẽtẽ. Senſu autẽ uacet. Cur enĩ nõ habebit: aut enĩ aĩæ aut corpori idipſum melius erit: at neutri uidet̃ melius eſſe: illa nãqꝫ ob hoc non ĩtelliget, magis. Illud autem non ob idipſum magis perſiſtet.

4ª 2° Aĩalis corp⁹ ſimplex eſſe impoſſibile eſt.

℄ At uero neqꝫ corpus quicq̃ ĩgenitum aĩatum ſenſum habere neceſſe eſt: nullum igit̃ uti diximus nõ ĩmobile corpus hẽt aĩam abſqꝫ ſenſu. ¶ Atq ſi ſenſum hẽt: neceſſe eſt ipm̃ uel ſimplex corpus uel mixtũ eſſe: ſed fieri nõ põt ut ſit ſimplex: non enim habebit tactum: at hunc ſenſum ineſſe neceſſe eſt.

5ª 2° tactus maxime aĩali neceſſari⁹ eſt.

℄ Quod quidẽ ex hiſce ꝑſpicuum euadere põt: nã cum aĩal oẽ corpus ſit aĩatum: corpuſqꝫ oẽ tangibile ſit. Tãgibile autẽ ſit id: qđ eſt ſenſibile tactu: neceſſe eſt & aĩalis corpus uim habeat ſentiẽdi tãgẽdo: ſi debeat ipm̃ aĩal cõſeruari. Cæteri nãqꝫ ſenſus per alia quædã externa ſentiunt. Odoratus inquã uiſus ac auditus. Tangens autẽ niſi ſenſum habeat: nõ poterit alia q̃dem fugere: alia autẽ capere. Quod ſi ita ſit fieri nõ poteſt: ut ipſum aĩal conſeruetur. ¶ Quapropter & ipſe guſtus quaſi tactus eſt quidã. Eſt enim alimenti ſenſus. At alimentum corpus: eſt quod tactu percipitur.

Cor[m] Hinc fit vt guſtus quodãmõ aĩali ſit neceſſarius.

6ª 2° Viſus audit⁹ & odorandi ſenſus nõ ſunt vt tactus neceſſarij.

℄ Sonus autem & color & odor non nutriunt: nec accretionem decretiõemue faciunt. quare neceſſe eſt ipſum guſtatũ tactum quendam eſſe: quia rei tangibilis ac nutritiue eſt ſenſus: hi igit̃ ſenſus neceſſarii ſunt aĩali: atqꝫ perſpicuum eſt fieri non poſſe ut ſit aĩal abſqꝫ tactu. At cæteri ſenſus boni ſunt gr̃a & definito iam generi non cuiuis aĩalium ſine ullo diſcrimine. Sed cuidam ut gradiendi neceſſe eſt ĩ ſint: nã ſi cõſeruari debeat: non ſolũ tãgẽdo: ſed emin⁹ ẽt ſentire ipm̃ oportet.

Quo pacto animalia eminus ſentiant vt videãt audiant odorent declarat.

℄ Quod quidẽ erit ſi per extremum ſentire medium poſſit hoc pacto ut a ſenſibili quidem medium: ab hoc autem ipm̃

patiat̃ ac moueat̃. ¶ Nã ut in motu ad locũ accomodato fieri ſolet: cũ p multa efficit̃: primũ nãq; mouens pellit ſenſum pellendoq; facit ut illud pellat id: quod deinceps poſt illud eſt collocatum: fitq; hoc pacto motus per mediũ: atq; primũ quidẽ pellit & nõ pellitur. Ultimum autẽ pellit̃ & nõ pellit. Mediũ uero pellit̃ atq; pellit: & interdum plura ſunt media: iterdũ pauciora. ¶ Sic & i alteratione fieri ſolet hoc excepto duntaxat id inqua: qđ alterat eodẽ in loco manere: ueluti ſi quiſpiã in cerã tinxerit uſq; ad id mota eſt uſq; quo tinxit: lapis autẽ non mouet̃: at aqua ad diſtantiã longã. Aer autẽ ad longiorẽ mouet̃ atq; agit & patit̃: ſi maneat ſitq; unus & nõ diuiſus. ¶ Quapropter & de reflexione melius eſt aerẽ a figura coloreq; pati: quouſq; ſit unus: eſt aũt unus in ipſo leui: qui ægredientẽ uiſionẽ frangi atq; reflecti cenſere. Quo circa curſus hic mouet uiſum: perinde atq; ſignũ. Quod in cerã imprimitur tranſmitteretur uſq; ad finem.

Declarat p ſimile i alteratiõe

Platonem latenter taxat q voluit (dum videm⁹) radios ab oculis egredi oportere. qz colore & figura paſſi. & denſitate repercuſſi ad ipſum oculũ iterũ redeant.

1ª ꝯ aĩalis corpus ſimplex impoſſibile eſt eſſe.

¶ Capitulum quartum.

AD qui pſpicuũ eſt fieri nõ poſſe corpus aĩalis ſit ſimplex igneũ iquã aut aqueũ aut aereum: nã nullus alius ſenſus abſq; tactu haberi põt. Corpus enim aĩalis oĩs: ut dictũ eſt uim habet ſentiẽdi tangendo: cætera aũt ælementa pter terrã iſtra ſenſus fieri pñt: atq; oẽ tale p aliud ſentiendo ſenſum nimirũ efficit: & p media: at tactus i tangẽdo ſenſibilia ſua cõſiſtit. Quapp & hoc noĩe nũcupat̃: atq; tãetſi cætera quoq; ſenſuũ iſtra tactu ſentiunt tñ p aliud mediũ ſentiunt: at ipſe tactus p ſeipm ſolus ſentire uidet̃. Quib⁹ efficit̃: ut nullũ taliũ ælemẽtoꝝ corpus ſit aĩalis: at uero neq; terreũ eſſe põt. Tactus. n. ueluti mediocritas eſt oĩum tangibiliũ & inſtrm ipſius nõ mõ terræ differentias eſt ſuſceptiuũ. Sed ẽt calidi frigidiq; ceterorũq; oĩum tangibiliũ. ¶ Et iõ neq; oſſibus neq; pilis neq; talibus partibus ullis oĩno ſentimus: quia terrea ſunt. hinc & plantæ oĩum ſenſuũ ſunt ut patet expertes: quia & ipſæ terreæ ſunt: abſq; tactu fieri nõ põt: ut alius quiſq; ſit ſenſus: huius aũt inſtrm ſenſus neq; terræ eſt neq; cæterorum ullius ælementorum.

Uñ tactus nomen ſit ſortitus.

Cur oſſa pili & plante non ſentiant.

2ª ꝯ Aĩalia tactu priuata mori neceſſe ẽ.

¶ Hæc cum ita ſint: patet aĩalia neceſſario mori: cum hoc ſolo ſenſu tactus priuant̃: neq; enĩ fieri põt ut hunc ſenſum nõ

aīal habeat: neq; ſi aīal eſt aliū ſenſum ꝑter hunc habere neceſſe eſt. ¶ Et ꝓpterea fit ut cætera quidē ſenſibilia nō corrumpant ſuis exupationibus aīal: color inquā ſonus & odor. ſed ipſa tm̄ ſenſuum īſtra: niſi per accidens. ¶ Vt ſi ſimul cum ſono pulſio actuſq; fiat: & ſi a rebus quæ uident̄ atq; ab olentibus alia moueant̄: quæ tactu corrūpunt: ſapor etiā hoc ſane corrūpit: quo ſimul accidit ipſum tangibile eſſe: exupatiões aūt tāgibilium ut calidorum frigidoꝝ & huiuſmodi ipſum interficiant atq; interimant animal.

Probatō ꝑme ꝑtis

Cor^m Hinc fit vt excellētie ſenſibilium alioꝝ ſenſuū. non aīal corrūpāt ſed ſolū ſenſuū niſi per accidens. excellētie vo tangibiliū & tactum & ipm aīal per ſe corrumpunt.

¶ Exupatio enim ſenſibilis cuiuſuis ſenſus deſtruit īſtrumētū atq; deuaſtat: quare & tangibile exuperās ipſum deſtruit tactum: at hoc ſenſu diffinitiū eſt animal: ſine nāq; tactu fieri nō poſſe ut ſit aīal demōſtrauimus. Quamobrē exuperationes eoꝝ quæ tactu ꝑcipiunt̄: nō ſolum inſtr̄m ipſius ſenſus: uerumetiā aīal ipſum īterimunt atq; corrūpunt: quia neceſſe eſt aīal hunc ſolum habere. ¶ Cæteros autē ſenſus aīal habet: non ut ſit: ſed ut bene ſit ut antea diximus. Viſum enim habet ut uideat. Quoniā & in aere & in aqua & oīno in ꝑſpicuo degit. Guſtum aūt ob id: quod uoluptate afficit̄: aut dolore: ut in alimento ea ſentiat & cupiat ac moueantur: & auditum ut aliquid ſignificetur: linguam præterea: ut ipſum aliquid alii per ipſam ſignificet.

Probatō ſcd̄e ꝑtis

3ª ꝯ Solus tactus aīali adeſſe neceſſariꝰ eſt alij vero propter bene eſſe.

FINIS.

¶ Errata ſunt quædā in ſecundi atq; tertii libri de aīa titulo: ubi primus liber de aīa pro ſecūdo atq; tertio. Impſſum eſt.

¶ Impreſſum Venetiis per Iacobum de Pentio de Leuco. x. Kl̄. nouembris.

Ad lectorem Epygrāma. In nouam Ariſtotelis librorum de anima tranſlationem.

Mancus Ariſtoteles/ueteris quoqꝫ ſordidus author.
Barbarie:paucis ante legendus erat.
At ſtudio genitus graiia de gente Ioannes.
Reſtituit priſcis barbara uerba ſonis.
Neſcio ſed grates Volfgango quo uenerando.
Preſoluit dignas/noſtra iuuenta modo.
Conſulat ut multis fert qui nobile doctis.
Ingeniis præſens imprimeretur opus.
Et ſua tu paſſim monumenta in margine cernes.
Inuenietqꝫ tuus quæ uolet hic animus.
Si te igitur pernoſſe iuuat doctiſſime lector.
Altiloqui Sophiæ dogmata celſa uiri.
Nox age clara cohors:emitur qui munere paruo.
In manibus frequens ſit liber iſte tuis.